

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
У СФЕРАХ НАСІННИЦТВА, РОЗСАДНИЦТВА
ТА ОХОРОНИ ПРАВ НА СОРТИ РОСЛИН**

Виконала: магістрантка 2-го курсу, групи 8.2810-3
спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»
освітньо-професійної програми «Публічне управління та адміністрування»
К.О. Головка

Керівник: професор кафедри соціальної філософії та управління,
д.філос.н Глазунов В.В.

Рецензент: професор кафедри соціальної філософії та управління,
доцент, д.філос.н. Краснокутський О.В.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціології та управління
Кафедра соціальної філософії та управління
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»
Освітньо-професійна програма «Публічне управління та адміністрування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри соціальної філософії та
управління

_____ Т.І.Бутченко
« ____ » _____ 2021 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРАНТЦІ

Головко Катерині Олександрівні

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи «Формування механізмів публічного управління у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин».

керівник роботи Глазунов Володимир Володимирович, професор, д.філос.н,

(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «18» червня 2021 року № 914-с

2. Строк подання студентом роботи 8 грудня 2021 року

3. Вихідні дані до роботи Указ президента України від 30/09/2019 року №722/2019 "Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року Офіційний вісник України від 15.10.2019, № 79, стор. 7, стаття 2712; Діброва А.Д. Державне регулювання сільського господарства: теорія, методологія, практика. Київ.: ВРД «Формат». 2008. 448 с.77; Лобас М.Г., Россоха В.В., Соколов Д.О. Управління інноваційно-технологічним розвитком агросфери: монографія. Київ: ННЦ ІАЕ, 2016. 416 с.; Про насіння та садивний матеріал Закон України від 26.12.2002 № 411-IV Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 13, ст.92.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. проаналізувати історію дослідження проблеми державного контролю в сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин; 2. уточнити основні поняття дослідження: «насінневий контроль», «суб'єкти насінництва та розсадництва», «охорона прав на сорти рослин», «безпечність в сферах насінництва та розсадництва, охорони прав на сорти рослин»; 3. визначити принципи та методи дослідження механізмів публічного управління у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин; 4 розкрити сутність та зміст, визначити функції механізмів публічного управління та регламентації правовідносин у сферах насінництва, розсадництва охорони прав на сорти рослин; 5 дослідити становлення та розвиток системи державного контролю в сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин; 6 проаналізувати

зарубіжний досвід формування механізмів публічного управління та регламентації правовідносин у сферах насінництва, розсадництва, охорони прав на сорти рослин; 7 дослідити сучасний стан дії механізмів публічного управління та регламентації правовідносин у сферах дослідження; 8. визначити основні фактори удосконалення механізмів публічного управління у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин. 9. спрогнозувати перспективи підвищення ефективності дії механізмів публічного управління у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) 2 таблиці, 20 рисунків

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Глазунов В.В., професор кафедри соціальної філософії та управління, д.філос.н	17.06.2021	17.06.2021
Розділ 2	Глазунов В.В., професор кафедри соціальної філософії та управління, д.філос.н	30.08.2021	30.08.2021
Розділ 3	Глазунов В.В., професор кафедри соціальної філософії та управління, д.філос.н	14.10.2021	14.10.2021

7. Дата видачі завдання 18 червня 2021 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Березень – квітень 2021	<i>виконано</i>
2.	Бібліографічний пошук	Травень 2021	<i>виконано</i>
3.	Розробка основних положень роботи	Травень 2021	<i>виконано</i>
4.	I розділ	Червень – липень 2021	<i>виконано</i>
5.	II розділ	Серпень – вересень 2021	<i>виконано</i>
6.	III розділ	Жовтень – листопад 2021	<i>виконано</i>
7.	Систематизація висновків	Листопад 2021	<i>виконано</i>
8.	Нормоконтроль	Листопад – грудень 2021	<i>виконано</i>

Студент _____ К.О. Головка

Керівник роботи _____ В.В. Глазунов

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ А.І. Васильєва

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається зі 100 сторінок, 100 позицій у списку літератури, 8 додатків.

НАСІННЄВИЙ КОНТРОЛЬ, СУБ'ЄКТИ НАСІННИЦТВА ТА РОЗСАДНИЦТВА, ОХОРОНА ПРАВ НА СОРТИ РОСЛИН, СОРТ, ПАТЕНТ

Мета дослідження: полягає у дослідженні та удосконаленні механізмів публічного управління та процесу їх формування у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин.

Об'єкт дослідження: сфери насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин.

Предмет дослідження: механізми публічного управління та процес їх формування у сферах, що досліджуються.

Методи дослідження: аналітичний, синтез, логіко-семантичний, метод порівняння, історико-правовий, програмно-цільового підходу, моделювання.

Новизна дослідження: новизна визначається досягнутими у процесі вирішення поставлених завдань положеннями, які запропоновані автором особисто.

Гіпотеза: запуск дієвих механізмів публічного управління у сферах що досліджуються дозволить сучасному насінництву сортів сільськогосподарських культур стати одним з чинників та каталізаторів розвитку динамічного та сталого сільського господарства, задовольнить поточні продовольчі потреби.

Висновки: 1. Вітчизняні здобутки, інтеграція та актуалізація нормативно-правових актів – організаційна та ресурсна база ефективних реформ публічного управління у сферах, що досліджуються.

2. Схему контролю Франції з урахуванням особливостей ведення сільськогосподарського виробництва в Україні необхідно використати як еталон при моделюванні публічного управління у сферах дослідження.

3. Врахування факторів удосконалення механізмів публічного управління: професійного, інформаційного, координаційного, правового, економічного є підставою позитивного прогнозу підвищення ефективності їх дії.

SUMMARY

The qualifying paper consists of 100 pages, includes 100 items in the bibliography and 8 appendices.

SEED-FARMING CONTROL, SEED-FARMING AND CROP-FARMING SUBJECTS, PROTECTION OF RIGHTS TO PLANT VARIETIES, VARIETY, PATENT

Purpose of research: to investigate and improve public control mechanisms and their formation process in fields of seed-farming, crop-farming and protection of rights to plant varieties.

Object of research: fields of seed-farming, crop-farming and protection of rights to plant varieties.

Subject of research: public control mechanisms and their formation process in the fields being the object of research.

Methods of research: analytical method, synthesis, logical-semantic method, comparative method, historical and legal method, method of goal-oriented approach, simulation.

Novelty of research: novelty of research is determined by provisions achieved while addressing the set objectives which were proposed by the author.

Hypothesis: launch of essential public control mechanisms in the fields being the object of research will enable the contemporary seed-farming of agricultural plant varieties to become one of the drivers and accelerators for development of dynamic and steady agriculture, and will satisfy current food requirements.

Conclusions: 1. Domestic achievements, integration and updating regulations constitute the organizational and resource framework of effective reforms of public control in the fields being the object of research.

2. French control pattern with due consideration of specifics of Ukrainian agricultural production should be used as a benchmark while simulating public control in the fields being the object of research.

3. Consideration of factors promoting improvement of public control mechanisms: professional, information, coordination, legal, economical ones are the grounds for a positive forecast for increase of their efficiency.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРАХ НАСІННИЦТВА, РОЗСАДНИЦТВА ТА ОХОРОНИ ПРАВ НА СОРТИ РОСЛИН.....	9
1.1. Історія дослідження проблеми державного контролю у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин	9
1.2. Уточнення основних понять дослідження: «насінневий контроль», «суб'єкти насінництва та розсадництва», «охорона прав на сорти рослин», «безпечність у сферах насінництва та розсадництва, охорони прав на сорти рослин».....	17
1.3. Принципи та методи дослідження механізмів публічного управління у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин.....	25
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРАХ НАСІННИЦТВА, РОЗСАДНИЦТВА ТА ОХОРОНИ ПРАВ НА СОРТИ РОСЛИН	32
2.1 Сутність, зміст та функції механізмів публічного управління та регламентації правовідносин у сферах насінництва, розсадництва, охорони прав на сорти рослин.....	32
2.2 Становлення та розвиток системи державного контролю у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин в Україні.....	42
2.3 Закордонний досвід формування механізмів публічного управління та регламентації правовідносин у сферах насінництва, розсадництва, охорони прав на сорти рослин.....	49
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРАХ НАСІННИЦТВА, РОЗСАДНИЦТВА ТА ОХОРОНИ ПРАВ НА СОРТИ РОСЛИН	60
3.1. Сучасний стан дії механізмів публічного управління та регламентації правовідносин у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин в Україні.....	60
3.2. Основні фактори удосконалення механізмів публічного управління у сферах насінництва, розсадництва, охорони прав на сорти рослин.....	69
3.3 Перспективи підвищення ефективності дії механізмів публічного управління у сферах насінництва, розсадництва, охорони прав на сорти рослин в Україні....	77
ВИСНОВКИ.....	87
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	90
ДОДАТКИ.....	101

ВСТУП

Актуальність дослідження. Науковий інтерес до вивчення механізмів публічного управління у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин та пов'язаному з цими галузями розповсюдженні ГМО, викликано запровадженням інноваційної системи сільськогосподарського виробництва, встановленням європейських вимог до продукції насінництва сучасних сортів сільськогосподарських культур, безпечності продукції по відсутності ГМО. Актуальність теми підсилюється визначенням національних цілей сталого розвитку України до 2030 року [75], інституційна засада їх реалізації на державному рівні – діяльність відповідних компетентних органів. У світі впровадження регуляторної моделі, що передбачає зміну кількості та функцій контролюючих органів відповідно до стандартів ЄС набирає важливе значення процес формування механізмів публічного управління та регламентації правовідносин у сферах дослідження.

Проблемна ситуація визначається тим, що в Україні спостерігається недостатня увага до проблем удосконалення механізмів публічного управління у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин, регламентація правовідносин у цих сферах знаходиться на низькому рівні.

Об'єкт дослідження виступають сфери насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин.

Предмет дослідження: механізми публічного управління та процес їх формування у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин

Мета дослідження полягає у дослідженні та удосконаленні механізмів публічного управління та процесу їх формування у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин.

Досягнення цієї мети передбачає розв'язання таких завдань:

– проаналізувати історію дослідження проблеми державного контролю у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин;

– уточнити основні поняття дослідження: «насінневий контроль», «суб'єкти насінництва та розсадництва», «охорона прав на сорти рослин», «безпечність у сферах насінництва та розсадництва, охорони прав на сорти рослин»;

– визначити принципи та методи дослідження механізмів публічного управління у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин;

– розкрити сутність та зміст, визначити функції механізмів публічного управління та регламентації правовідносин у сферах насінництва, розсадництва охорони прав на сорти рослин;

– дослідити становлення та розвиток системи державного контролю у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин;

– проаналізувати закордонний досвід формування механізмів публічного управління та регламентації правовідносин у сферах насінництва, розсадництва, охорони прав на сорти рослин;

– дослідити сучасний стан дії механізмів публічного управління та регламентації правовідносин у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин в Україні;

– визначити основні фактори удосконалення механізмів публічного управління у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин;

– спрогнозувати перспективи підвищення ефективності дії механізмів публічного управління у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у проведенні сучасного, комплексного дослідження механізмів публічного управління у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин з використанням методологічного апарату та оцінки накопиченого практичного матеріалу. У літературі з питань управління відсутнє чітке розуміння проблем стимуляції та регуляції сучасного насінництва сортів сільськогосподарських культур на

державному рівні, не розглядається акумулятивний ризик безконтрольного використання сортових насінневих ресурсів, потенційна шкода майбутнім поколінням. Маловивченими залишаються питання регламентації правовідносин у сферах захисту інтелектуальної власності та використання й поширення сортів сільськогосподарських культур, проблеми правового статусу «free-насіння». Наукова новизна визначається досягнутими у процесі вирішення поставлених завдань положеннями, які запропоновані автором особисто. За результатами роботи здійснені дослідження та удосконаленні механізми публічного управління, що допомогло запропонувати відповідні законодавчі зміни.

Гіпотеза дослідження: запуск дієвих механізмів публічного управління у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин дозволить сучасному насінництву сортів сільськогосподарських культур стати одним з чинників та каталізаторів розвитку динамічного та сталого сільського господарства, задовольнить поточні продовольчі потреби населення без шкоди для здатності майбутніх поколінь забезпечувати власні потреби за умов:

– базування на практичному осмисленні та зіставленні до стратегічних цілей держави в галузі сільського господарства, регламентації правовідносин у сферах насінництва та розсадництва;

– використання як еталон схеми контролю в Європейських країнах з урахуванням особливостей ведення сільськогосподарського виробництва в Україні при моделюванні системи державного контролю у сферах насінництва та охорони прав на сорти рослин;

– історичного аналізу вітчизняних здобутків і напрацювань у сферах насінництва та охорони прав на сорти рослин та використання цих висновків при будівництві сучасної моделі державного управління.

Структура роботи: визначена її метою та завданнями. Магістерська кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури та 8 додатків.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРАХ НАСІННИЦТВА, РОЗСАДНИЦТВА ТА ОХОРОНИ ПРАВ НА СОРТИ РОСЛИН

1.1. Історія дослідження проблеми державного контролю у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин

У 21 столітті людству доведеться цілком замінити свій спосіб життя через обмеженість ресурсів, деградацію навколишнього середовища. Вихід з глухого куту, у який завели досягнення науки може бути знайдено як це не парадоксально за допомогою науки, 19 століття називають століттям «хімії», 20 – «фізики», а 21 – «біології». Один з пріоритетів суспільства 21 століття – розвиток динамічного та сталого сільського господарства, задоволення поточних продовольчих потреб населення без шкоди для здатності майбутніх поколінь задовольняти власні потреби. Одним з чинників та каталізаторів цього розвитку може стати сучасне насінництво сортів сільськогосподарських культур. Науковий інтерес до вивчення механізмів публічного управління та регламентації правовідносин у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин викликає запровадженням інноваційної системи сільськогосподарського виробництва, встановленням європейських вимог до продукції насінництва сучасних сортів сільськогосподарських культур, безпечності продукції по відсутності ГМО. За результатами дослідження «Соціально-економічні та екологічні цінності селекції рослин в ЄС», публікація 2021 року, що полягало в оцінці ефектів від селекції в ЄС «за період 2000 – 2019 рр., та прогностичному аналізі на 2020 – 2040 рр., щорічний ріст показників урожаїв у період 2000 – 2019 рр. склав 1,16% на гектар; цінність селекції за період 2000 – 2019 рр. у показниках росту врожаїв – частка в 59 – 79%; для поточного для ЄС доходу ферми в 17 100 євро

приблизно 6105 євро це частка досягнення селекції; цінність прогресу в селекції рослин з 2000 р. в ЄС оцінюють в \$14 млрд (від основних культур, що аналізувалися, – пшениця, кукурудза, зернові, ріпак, соняшник, олійні, цукровий буряк, картопля, бобові, зелена кукурудза); без застосування результатів селекції площі орних земель були б на набагато більше як 21 млн га» [100].

«Оскільки прогрес у молекулярній біології, генній інженерії, біотехнології й селекції висуває сільське господарство в перелік ключових галузей новітнього (шостого) технологічного укладу, виникає необхідність забезпечити належну державну підтримку на початковій фазі його зародження й становлення, що дасть змогу прискорити розвиток пріоритетних інноваційних напрямів і всього аграрного сектору країни» [87, с. 350]. Насінництво сучасних сортів – концентрація інновацій, розвиток механізмів публічного управління у цій сфері невіддільний від розвитку безпосередньо галузі насінництва. Тому один з механізмів управління – координація інноваційних процесів, як безпосередньо у сфері насінництва, так й у сфері сільського господарства взагалі.

Труди, основою яких є безпосередньо вивчення процесу формування механізмів публічного управління у сферах розсадництва, насінництва та охорони прав на сорти рослин, відсутні. В літературі з питань управління розглядаються проблеми інноваційного розвитку аграрного сектору (насінництва, як доказано вище – одна з його суттєвих складових), цій темі присвячено низку наукових досліджень вітчизняних економістів, серед яких роботи Курила Л. І., Лобаса М. Г., Россохи В. В., Соколова Д. О., Лупенка Ю. О., Маліка М. Й., Шпикуляка О. Г [37; 40; 90], теоретичні аспекти сталого розвитку сільського господарства присвячені напрацювання Михайличенка О.Г., Несветова О.О., Попова О.Г. [44; 45; 50].

Так, у роботі Курила розкриті особливості моделі співпраці науки, влади та інноваційного бізнесу, «Агротехнополісу – системи одержання генетичних

ресурсів сільськогосподарських рослин і тварин та їх обігу», проєкту який не був реалізовано [37, с. 134].

У праці Місюка М.В., Мушеник І.М. підкреслюється роль найбільш поширених новацій: «нових сортів й гібридів рослин і порід тварин, штамів мікроорганізмів, технологій, хімічних й біологічних препаратів (вакцини), економічних розробок». Відмічається проблема інноваційного сільського господарства, яка виражається у тому, що «поступово знижується рівень впровадження наукових розробок і втрачається потенціал вітчизняної науки у сфері генетичних (насінневих і племінних) ресурсів» [42, с. 53-54].

Роль держави та управлінського процесу розкривається у підтримці інноваційної діяльності, розкривається у монографії М.Г. Лобаса, В.В Россохи, Д. О. Соколова. Наголошується, що «важливим процесом управління стає не лише фізичне придбання нових технологій, а й розуміння природи інноваційно-технологічного розвитку і соціально-економічного зростання, усвідомлення перспективності технологічних переваг, адже саме це дає змогу долати технічні проблеми, адаптувати нові технології до потреб і місцевих умов виробництва» [40, с. 295].

Необхідність для України розвитку науково-технологічної сфери на базі інноваційного сценарію, заснованого на відмові від однобічного пріоритету ринкових сил, є темою роботи Попович О. Автором визначена «проблема відсутності сформованого системного підходу, науково обґрунтованих концептуальних засад та єдиного структурного «дерева цілей» державної науково-технологічної й інноваційної політики, зав'язків держави з науково-освітньою і виробничою сферами у визначенні пріоритетних напрямів інноваційної діяльності та механізмів їх реалізації, які не компенсуються збільшенням кількості законодавчих і нормативно-правових актів» [51, с. 55-61]. Проте за сучасної системи державного управління інноваційний розвиток не розглядається як методологічний пріоритет впливу на соціально-економічні відносини. Однак саме він формує творче

світосприйняття, сприяє ефективному застосуванню знань у практичній діяльності, дає поштовх майбутньому розвитку [31, с. 2].

В роботі Лобаса М.Г. пропонується розв'язання проблеми через застосування «важливого інструменту визначення пріоритетів високого рівня – інноваційної стратегії, яка має на меті забезпечити взаємне посилення політики та дієвості рекомендацій для поживлення інноваційної діяльності» [40, 298]. Досвід розвинених країн світу є доказом того, що ключова роль у забезпеченні умов інноваційного розвитку, формуванні національної інноваційної системи належить державі, яка встановлює стратегічні цілі.

Підтримка інноваційних механізмів не можлива без реформування системи управління. Безпосередньо реформуванню системи державного контролю в аграрному секторі присвячена робота Н. Бородіної О.М. Геєць В.М., Гуторова А.О. [5], проблеми розвитку відносин інтелектуальної власності у сфері сільськогосподарської біотехнології та їх реформування широко висвітлені в колективній монографії І. Голда, М. Хердера та М. Тромметтера [97], дослідження інституціоналізації моделей взаємозв'язків охорони прав на сорти рослин відсутні.

В розробках науковців доводиться необхідність здійснення заходів з дерегуляції в агропромисловому комплексі шляхом обмеження регуляторних й контрольних функцій державних органів виконавчої влади та фокусування зусиль на продовольчій безпеці країни [34, с. 26-28]. Разом з тим, відсутні фундаментальні дослідження впливу дерегуляції та децентралізації у сферах охорони прав на сорти рослин, розсадництва, насінництва на ефективність реалізації державної політики. Пріоритети реформування системи контрольно-наглядових функцій в аграрній сфері мають поверхневий характер, не корелюються з виконанням функцій держави, на практиці домінує підхід монополізації всіх контролюючих функцій в аграрному секторі на рівень безпеки, категоризації ступеню ризику господарської діяльності з врахуванням форс-мажорного ризику. Як, вже зазначалось, теоретизація

«безпе́чності» в галузі насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин відсутня. Впровадження контрольних державних функцій пропонується здійснювати в основному по периметру (кордону) країни, зі скасуванням всіх інших проявів контрольно-регулятивного характеру [34, с. 30]. Водночас визнається, що «процес дерегуляції гальмується вибірковістю у практичній площині, нездатністю системно впливати на трансформацію економіки України у нову якість, нову модель зростання» [35, с. 122]. Визнається, що «оптимізації потребує логістика перевезення аграрних вантажів, потрібне створення ефективної системи хеджування ризиків, удосконалення процедури сертифікації насінневого матеріалу тощо» [52].

Генезу адміністративно-правового регулювання в аграрній сфері та галузі насінництва України досліджували Альфьоров К.С. Ващенко С.В., Долгополова М.М., Купін А.П. [1], Битяк Ю.П. [4], Голосніченко І.П., Стахурський М.Ф., Золотарьова Н.І. [12] Діброва А.Д. [18], Курило С.М. [36, с. 66–69], Стеценко С.Г., Тацій В.Я, Тодика Ю.М. [84], Ярошенко А.С. [93, с. 100-103]. Вивчення та оцінка проходили в рамках досліджень з правового регулювання агропромислового комплексу взагалі, без конкретизації сфери насінництва, або тільки окремих позицій галузі, з переліченням чинних на час написання робіт нормативно-правових актів.

Як слушно зазначає В.П. Станіславський, «насінництво є специфічною діяльністю суб'єктів господарювання з використанням вихідного матеріалу (сортів насіння), попередньо отриманого від селекції, по організації державного сортовипробування, розмноженню, зберіганню, поліпшенню якості (властивостей) насіння здійсненню за ним сортового і посівного контролю, а також із забезпечення виробництва, реалізації та використання насіння у рослинництві» [79]. У роботі цього ж автора, яка присвячена праву регулюванню насінництва, дано визначення характерних ознак насінництва з точки зору регуляції правовідносин, крім того, визначено принципи насінництва до яких належить: «по-перше, оптимальне поєднання публічного

і приватного інтересу в насінництві; по-друге, раціональне використання та охорона сільськогосподарських угідь в процесі насінництва; по-третє, екологічна безпека та охорона навколишнього середовища і здоров'я людини; по-четверте, здійснення незалежного контролю в насінництві» [80, с. 113-116].

При формуванні моделі управління доцільно прислухатися до поради Конфуція: «Є люди, які нічого не знають, діють навмання. Я не такий. Слухаю багато, вибираю краще та слідую йому, спостерігаю багато і тримаю все у пам'яті – це є спосіб досягнення знань» [88, с. 15]. Вибір найкращого шляху формування механізмів управління необхідно базувати на оцінці сучасного стану галузі та проведенні паралелей з етапами її розвитку.

Історичний аспект державного управління у сфері насінництва та охорони прав на сорти рослин розкрито в працях Бляян І.В., Бурдак А.В., Піпан Х.М., Василюка П.М., Маласая В.М. [3; 7; 8; 41, с.27-28], але предмет дослідження – становлення насінневої та сортовипробувальної справи, формування радянської системи контролю у відповідних сферах, сучасний стан майже не вивчається, зводиться до перелічення нормативно-правових актів, в томі числі тих, що втратили чинність. В роботах, що опрацьовані, не проведено осмислення ролі вітчизняних напрацювань і здобутків у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин, та відсутні пропозиції щодо коригування сучасної структури державного регулювання. Однак організаційно правова структура державної влади при будь-якому, навіть налагодженому дієвому державному механізмі рано чи пізно потребує вдосконалення. Таким чином, галузь управління майже не розкрита в дослідженнях українських фахівців і науковців.

На етапі реформування, зміни стратегії державного управління особливої актуальності набувають дослідження вивчення історії розвитку наукових підходів в організації та проведенні насінневого контролю та випробування сортів. Історичний аналіз дозволяє осмислити роль вітчизняних напрацювань і здобутків у цих сферах, відкоригувати сучасну модель

державного регулювання. Роботи в цьому напрямі мало кількісні, охоплюють етап зародження насінневого контролю, сортовипробування та охорони прав на сорти рослин, формування радянської системи контролю у відповідних сферах, сучасний стан майже не вивчається. В роботах оцінюється роль особистості проф. Сльозкіна П.Р. [7], Кулішова М.М. [2], зародження насінневої справи у 1897 році, науково-організаційна діяльність Центральної насінневої станції УРСР [3] Харківської селекційної станції [6], Київської контрольної насінневої станції Південноросійського товариства заохочення землеробства та сільської промисловості [48, с. 101-104], етапи періодизації науково-організаційного становлення. Якщо проаналізувати ці роботи, можна сказати, що на етапі зародження насінневої та сортоохоронної справи основним поштовхом для створення спеціалізованих установ став економічний чинник, через розвиток внутрішніх та зовнішніх ринків насіння.

Наступний етап, що знайшов своє відображення в історії дослідження – прогресивне та інноваційне явище «організація Всеукраїнського товариства насінництва (ВТН), яке створювалося з метою розвитку галузі насінництва в Україні, виведення нових сортів, репродукцій, закупівлі та збуту сортового матеріалу, приведення його обсягів до потреб країни та зовнішнього ринку, поліпшення селекційної роботи й поступового одержавлення та кооперування усієї насінневої» [14, с. 18]. Створення та діяльність ВТН можна розглядати як зародження механізмів публічного управління в Україні. Основний чинник розвитку галузі на цьому етапі – нормативно-правове підґрунтя, організаційне забезпечення, що базувалося на досвіді закордонних країн. Паралельно з цим процесом у 20 – 30 роках формується система насінневих лабораторій, тому що організація випробувань на базі дослідних станцій, що існувала, до того при масовій перевірці якості показала свою неспроможність. Не менш важлива подія – реорганізація лабораторій в насінневі інспекції в 1965 році, які здійснювали лабораторне аналізування та контроль за вирощуванням насіння в господарствах та апробацію посівів. Для системи була характерна територіальна ієрархічна структура, методи та вимоги з насінництва

закріплювалися ГОСТами, постійно проводилася робота з референс-аналізування, доробки чинних нормативно-правових актів. Хоча по відомому вислову «не можна двічі ввійти в одну і ту саму річку», навіть «на того, хто входить в ту ж саму річку, кожен раз течуть нові води», спільні риси цілей насінництва, його проблем ХХ ст. збігаються з сьогоденням ХХІ ст.

У 2011 році функції з контролю в охороні прав на сорти та насінництві рослин передані Державній інспекції сільського господарства [74], яка ліквідована у 2016 році [65], наглядові функції вкотре передані до Державної служби з питань безпеки харчових продуктів (далі Держпродспоживслужби) [61]. Оцінку останнього кроку зроблено у роботі Ярошенка А.С. [93].

Роботи з тематики законодавчого удосконалення галузі насінництва за останні десять років являють собою перелік чинних нормативно-правових актів, загальні висновки щодо їх недосконалості, без структурного аналізу проблем, шляхів їх вирішення, це напрацювання Волкодава В.В., Каленської С.М., Новицької Н.В., Стрихаря А.Є., Танцюри С.Ю., Чмиря С.М. [9; 25; 89], функціоналів у сфері насінництва. З цього переліку робіт виділяється напрацювання Офісу ефективного регулювання (BRDO) «Зелена книга. Ринок насіння» [21], але виходячи з тематики даної розробки цей документ у своєму загальному вигляді містить тільки чітко окреслену проблематику ринку; це – аналітичний документ, що описує конкретні завдання державної політики в певній галузі, які спрямовані на подолання наявних проблем ринку, так звана «Біла книга» ще не розроблено. Крім того, «Зелена книга Ринок насіння» [21] видана у 2018, матеріали 2016 року, таким чином, наведені аналітичні дані щодо незаконності та насущності актів центральних органів виконавчої влади частково не актуальні. Невідокремленою частиною є книги – кейси «Охорона прав інтелектуальної власності на сорт рослин» [21, с. 34-38] та «Забезпечення біологічної та генетичної безпеки» [21, с. 39-40,], але матеріал представлено фрагментарно. В книзі відмічається, що система контролю повністю не запрацювала зі створенням Держпродспоживслужби й передачею їй

контрольних функцій у насінництва і розсадництві. Це пояснюється тим, що здійснення контролю в даній сфері постійно передається від одного органу до іншого, втрачаючи на шляху реформування певні повноваження та права. Дійсно, за останні десять років змінилися нормативно-правова база, структура, розподіл функцій цієї державної структури, додалися інтеграційні завдання та функції як наслідок підписання угоду з ЄС, виник ланцюг проблем на міжнародному та державному рівні щодо реалізації державної політики в вище визначених сферах, та необхідність пошуку шляхів їх розв'язання.

Доречно мати на увазі визначення у роботі О.Ф. Калініченка, що «реформа – це не революція. Реформа – від латинської означає перетворення, зміну, нововведення, що не знищує основ існуючої структури» [26, с. 361]. Аналіз історичного шляху насінневої справи та сортоохорони, проведений на основі вивчення робіт дослідників дозволяє виділити такі етапи: 1897 – 1921 – зародження галузей, реалізація потреб суспільства у якісному насінні без фальсифікації, поява ринкової наглядової функції; 1921 – 1932 – закладка та розвиток регламентації правовідносин, триланкова модель насінництва; 1932 – 1965 – становлення та розвиток лабораторної мережі, зародки інспекційної системи; 1965 – 2011 – функціонування інспекційної мережі по територіальному принципу, розробка наукових підходів регламентації якості продукції насінництва, початок міжнародної інтеграції до систем якості; 2011 – по теперішній час – пошук нових моделей публічного управління.

1.2. Уточнення основних понять дослідження: «насіннєвий контроль», «суб'єкти насінництва та розсадництва», «охорона прав на сорти рослин», «безпечність у сферах насінництва та розсадництва, охорони прав на сорти рослин»

«Термін (лат. terminus – межа, границя) – одиничне слово або словосполучення, що фіксує чітко окреслене спеціальне поняття певної галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя тощо. Науковий термін є

елементом мови науки, введення якого зумовлене необхідністю точної й однозначної інтерпретації наукових даних, зокрема тих, що не мають відповідних назв у звичайній (повсякденній) мові. Термінологічна система як упорядкована мова науки будується відповідно до систематизованих знань окремої галузі науки, що розвивається за допомогою адекватних методів пізнання та виражаються в системі точних термінів і узагальнених понять, істинність яких перевіряється та доводиться науковим експериментом або соціальними практиками» [16, с. 33].

Термінології насінництва присвячена робота Кирпа М.Я., проаналізовані основні терміни, які застосовуються в міжнародній і вітчизняній системах стандартизації й сертифікації насіння, а також дано характеристику показникам якості у процесі збирання, оброблення і зберігання насіннєвого матеріалу кукурудзи. Окремо надається визначення насіннєвого контролю. «Насіннєвий контроль (семенной контроль, seed control) – державний і внутрішньогосподарський контроль сортових та посівних якостей насіння. Державний контроль проводиться спеціально затвердженими державними органами на основі визначення обов'язкових показників якості, підготовленого до сівби насіння відповідно до чинних Держстандартів України. За обов'язковими показниками якості і додатковими, що характеризують певну стадію підготовки насіння ресурсами спеціалістів господарства виконується внутрішньогосподарський контроль. Надалі насіннєвий контроль має трансформуватись у ще більш сучасну структуру насінництва шляхом адаптації нормативно-правової бази до вимог світових стандартів, долучення до міжнародних організацій для виходу на міжнародний ринок насіння. Має збільшуватись значення внутрішньогосподарського контролю, як такого, що уможливило виробництво насіння високої якості й продуктивності, а також конкурентоздатності» [28, с. 114]. У наведеному визначенні державного насіннєвого контролю параметри зводяться до визначення якісних характеристик продукції, без розкриття управлінських функцій держави, цілей

процесу, що розглядається у контексті захисту інтересів держави та суспільства. У Законі «Про насіння та садивний матеріал» надається таке визначення «державний нагляд (контроль) – діяльність відповідного центрального органу виконавчої влади у межах його повноважень щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства у сфері насінництва та розсадництва» [64]. Тобто відсутня грань між наглядом та контролем. Тому логічно розглянути застосування термінів «контроль» та термінів «нагляд», як таких що складають основу Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [66], та з'ясувати особливості контролю у сферах, що є предметом вивчення даної роботи.

Вивченню державного контролю і нагляду як функцій державного управління, обґрунтуванню цих понять із позицій юридичної науки вибрали темою дослідження такі провідні науковці, як Гаращук В. М., Денисова А. В., Кичилюк Т.С., Овсянко Д.М., Серeda О.Г., Тароєва В.В., Ярмакі Х. П. [11; 15; 27; 47; 78; 83; 91]. Проте у наукових дослідженнях не вироблено єдиного підходу до розуміння та розкриття відмінностей між поняттями «державний контроль» і «державний нагляд» та критеріїв їх розмежування як явищ управління.

Контрольну діяльність певною мірою можна розглядати як самостійну функцію державного (публічного) управління, яка проявляється у взаємодії та впливі на інші функції. Для країн ЄС характерна протилежна тенденція, що є наслідком розширення діяльності громадських організацій та інших об'єднань громадян, позабюджетних державних фондів, державних корпорацій, та полягає у звуженні контрольних повноважень державних інституцій. У статті 19 Господарського кодексу [47] України зазначено, що «органи державної влади та посадові особи, уповноважені здійснювати державний контроль і державний нагляд за господарською діяльністю, їх статус та загальні умови та порядок здійснення контролю і нагляду визначаються законами» [55].

Постійною функцією управління та умовою забезпечення ефективності діяльності є контроль, незалежно від сфери, відомчий чи загальнодержавний, він повинен бути професійним. Таким чином, нагляд має більш нішеву, «вузьку» сферу застосування. «Контроль повинен сприяти підвищенню якості здійснення державної влади та втілюватись в організаційно-правових формах державної контрольної діяльності. Нагляд же має забезпечувати реалізацію контрольної функції державного управління щодо приватних суб'єктів у різних сферах суспільного життя з метою створення належних умов розвитку суспільства загалом та господарської діяльності зокрема» [78].

Виходячи з визначених цілей та завдань, що досягаються державою, в особі компетентних органів у сфері насінництва пропоную замінити термін «насінневий контроль» на «насінневий нагляд» у нормативно-правових актах стосовно діяльності компетентного органу та надати йому таке визначення: «насінневий нагляд – забезпечення реалізації контрольної функції державного управління щодо приватних суб'єктів у сфері насінництва та розсадництва з метою створення належних умов розвитку суспільства загалом та господарської діяльності зокрема». Таке визначення додає у чинне визначення «насінневого контролю» аспект досягнення цілей сталого розвитку суспільства, зокрема сільського господарства, підкреслює інноваційний характер сфери насінництва та розсадництва.

«Механізм публічного управління – сукупність механізмів державного управління, механізмів управління органів місцевого самоврядування (механізми самоврядування), а також механізмів участі громадськості в управлінні». На сьогодні у вітчизняній науковій літературі поряд із визначенням механізму публічного управління використовується «механізм державного управління, який лежить в основі першого» [46, с. 3]. Це одне з дискусійних визначень терміну «механізмів публічного управління», в той самий час у вітчизняній науковій літературі не сформовано єдиної думки щодо його визначення. Так, І. Ісаєнко наводить більш розширене визначення: «механізми публічного управління – демократична організація управлінського

впливу на суспільні процеси, що забезпечує ефективне функціонування системи органів державної влади, органів регіонального та місцевого самоврядування, громадських (неурядових) організацій, фізичних осіб та інших суб'єктів громадянського суспільства з метою реалізації державної політики у найрізноманітніших сферах суспільного життя» [23, с. 117].

«Суб'єкти насінництва та розсадництва» згідно зі статтею 3 Закону України «Про насіння та садивний матеріал» – «фізичні особи-підприємці та юридичні особи, які здійснюють виробництво насіння та/або садивного матеріалу для його реалізації відповідно до цього Закону» [64]. Неспроможність такого визначення реалізовувати державну політику у сфері насінництва та розсадництва буде розглянуто у третьому розділі зі спробою надати повноцінне визначення та сформулювати відповідні пропозиції до нормативно-правових актів.

Термін «охорона прав на сорти рослин». У Законі України «Про охорону прав на сорти рослин» [67] відсутнє визначення цього терміну, надається сфера дії цього нормативно-правового акту. Цей Закон регулює майнові та особисті немайнові відносини, що виникають у зв'язку з набуттям, здійсненням та захистом прав інтелектуальної власності на сорти рослин. Таким чином, «охорона прав на сорти рослин – регулювання майнових і особистісних немайнових відносин, що виникають у зв'язку з набуттям, здійсненням та захистом прав інтелектуальної власності на сорти рослин». При чому в адаптованому визначенні відсутнє розкриття суб'єктів регулювання, домінування тільки державних повноважень у цьому процесі. Це визначення суперечить повноваженням, якими наділені компетентні органи у сфері охорони прав на сорти рослин. Ще один аспект терміну «охорона прав на сорти рослин» – номенклатурне законодавчий – це й законодавча база та дієвий правовий механізм її реалізації на державному рівні.

«Безпечність у сферах насінництва та розсадництва, охорони прав на сорти рослин» у законодавчій базі та наукових розробках відсутні дані визначення, хоча орієнтація на безпечність є критерієм оцінки ступеню ризику

від впровадження господарської діяльності, реформування контролю у сферах дослідження на практиці підпорядковується домінанті монополізації всіх контролюючих функцій в аграрному секторі на рівень безпеки. «Назва термінів та їх змістове навантаження мають відображати: минулий розвиток процесу чи явища, назва якого позначається певним терміном; актуальне сучасне буття суспільства та управління ним; можливість застосування терміну для прогнозування майбутнього розвитку відповідного процесу чи явища» [16, с. 34]. Кінцева ціль сортовиведення та насінництва – введення в обіг насіння та садивного матеріалу. Тому можна запропонувати загальне визначення для обох сфер. «Безпечність у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин – ринковий та господарський обіг насіння та садивного матеріалу, що узгоджується з критеріями поширення сортів – відповідає умовам відмінності, однорідності та стабільності, задовольняє потреби суспільства, не несе загрози життю і здоров'ю людей, не заподіює шкоди рослинному і тваринному світу, збереженню навколишнього природного середовища». Це визначення відповідає «критеріям заборони поширенню сорту» [59]. Але відповідно до аналізу, що проведено при складанні Зеленої книги «Ринок насіння», визначені незаконними та неактуальним низка нормативно-правових актів, тому запропоноване визначення, що включає розкриття поняття поширення сорту, без відповідних посилань є доречним.

«Введення в обіг насіння», визначення цього терміну відсутнє у Законі «Про насіння та садивний матеріал» [64], хоча посилання на нього є у ст. ст. 8, 12, 13, 21. Пропаную таке визначення: «введення в обіг насіння та садивного матеріалу – надання насіння та садивного матеріалу виробником або уповноваженим представником-імпортером вперше на ринок». Таке визначення відповідає ст. 1 Закону України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності», згідно з якою «продукція вводиться в обіг, коли вона надається на ринку України вперше» [73] та Закону України «Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання

неякісної та небезпечної продукції» «введення в обіг – виготовлення або ввезення на митну територію України продукції з наступною її реалізацією на території України» [53].

Відповідно до Закону України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів: ГМО генетично модифікований організм, живий змінений організм – будь-який організм, у якому генетичний матеріал був змінений за допомогою штучних прийомів переносу генів, які не відбуваються у природних умовах» [57].

У проєкті Закону України «Про державне регулювання генетичної інженерної діяльності, забезпечення біобезпеки та державний контроль за обігом генетично модифікованої продукції у сільському господарстві» [56] пропонується більш розширене визначення, яке передбачає нові форми модифікації.

Міжнародний термін «сорт» позначає «збір продуктивних рослин, що чітко відрізняється якими-небудь характеристиками (морфологічними, фізіологічними, цитологічними, хімічними або іншими) і який, після репродукції (статевим або нестатевим шляхом), зберігає свої відмінні характеристики» [71]. Українське законодавство надає таке визначення: «сорт рослин – окрема група рослин (клон, лінія, гібрид першого покоління, популяція) в рамках нижчого із відомих ботанічних таксонів, яка, незалежно від того, задовольняє вона повністю або ні умови виникнення правової охорони» [67].

У міжнародній практиці є такі визначення, які відсутні в українській термінології, їх розкриття необхідне для опису стану регламентації правовідносин та механізмів управління та їх порівняння з європейськими моделями. «Стандартне насіння – це категорія насіння сортів, що є відмітними, достатньо однорідними та стабільними, і відповідають описові сорту». Контроль за виробництвом насіння у міжнародній термінології трактується відповідно до функцій уповноваженого органу: «спеціально уповноважений

орган країни з виробництва насіння нести відповідальність за виконання «Схеми стосовно до такого виробництва» [71]. Доречно визначити, що «Схеми сортової сертифікації насіння, призначеного для міжнародної торгівлі визначаються як набір процедур, методів і прийомів, за допомогою яких здійснюється моніторинг якості насіння в процесі розмноження і які гарантують підтримання та збереження як достовірності сорту, так і сортової чистоти. Free-seed (FSS) – насіння, збережене на фермі – це матеріал, зібраний із власного господарства фермера, який висаджується на тому ж фермерському господарстві» [71].

Україна є членом міжнародних асоціацій, система насінневого контролю в останнє десятиріччя будувалася по французькій моделі, тому доречно навести визначення структур та організацій у сферах, що досліджуються;

OIEC – «Організація економічного співробітництва і розвитку» [71];

UPOV – (англ. International union for the protection of new varieties of plants) «Міжнародний Союз з охорони нових сортів рослин» [69];

ASTA – «Американська асоціація виробників і продавців насіння» [93];

SEMAE – (French Interprofessional Organisation for Seeds and Plants), колишня GNIS (Groupement National Interprofessionnel des Semences et Plants) «Французьке міжпрофесійне об'єднання по насінню і посадкового матеріалу» [17];

GEVES – (фр. Groupe d'Etude et de Contrôle de Variétés et des Semences, «група випробування і контролю сортів і насіння. Створена завдяки співпраці Міністерства сільського господарства Франції, Національного інституту аграрних досліджень (INRA) і Національного міжпрофесійного об'єднання по насінню і посадкового матеріалу (GNIS)» [96].

ISTA – (англ. International Seed Testing Association, «Міжнародна асоціація з оцінки якості насіння) – асоціація, заснована в 1924 році з метою розвитку й опублікування стандартних методів контролю якості насіння» [54].

SICASOV – (Societe Cooperative Collectif d’interet Agricole des Selectionneurs Obtenteurs Varietes de vegetales) «сільськогосподарська організація по кооперації селекціонерів» [96].

1.3. Принципи та методи дослідження механізмів публічного управління у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин

Дослідження механізмів публічного управління у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин та визначення основних факторів їх удосконалення ґрунтується на використанні низки методологічних принципів і наукових методів пізнання. Основні методи наукового дослідження є загальнонауковими – аналіз, синтез, узагальнення, та спеціальні – джерелознавчий аналіз, періодизації, порівняльний та порівняльно-історичний, моделювання.

Соціально-економічний та політичний стан країни впливає безпосередньо або опосередковано на розвиток кожного явища. Відповідно, тема, що досліджується розглядалася згідно з *принципу історизму*, у контексті історичних подій і явищ кінця XIX – 20-х років XXI століття, з виділенням етапів та періодів розвитку насінневого та сортового контролю. Застосування цього принципу розкрило передумови створення насінневого та сортового контролю, нерозривність та взаємозв’язок публічного управління у сфері насінництва та охорони прав на сорти рослин, та відмінності у цих сферах. Тема, що досліджується вивчалася на реальних фактах з застосуванням *принципу об’єктивності*, залучалися доступні звітні матеріали та архівні документи, що унеможливило суб’єктивне обґрунтування окремих подій та фактів. В ході особистого дослідження було виявлено зв’язок цілей публічного управління у сферах розсадництва, насінництва та охорони прав на сорти рослин та цілей сталого розвитку України до 2030 року [75]. Об’єктивний розвиток механізмів публічного управління повинен втілюватися у прозору,

ефективну комплексну систему та діяльність відповідних компетентних органів. Стратегія сталого розвитку визначає інституційні засади її впровадження, напрями міжгалузевої та міжсекторної взаємодії, основні рушійні сили та інструменти її реалізації. «Необхідним для реалізації Стратегії є дотримання принципів верховенства права, належного управління на всіх рівнях, створення ефективних, результативних інклюзивних та підзвітних інституцій. Лише інституційні реформи в державному управлінні здатні привести до системних змін» [82, с. 7]. У кваліфікаційній роботі магістра з'ясовано, що у довгостроковій перспективі, відсутність дій щодо формування сталого сільського господарства та відповідальності за збереження здатності майбутніх поколінь задовольняти власні потреби, неможливість забезпечення без ГМО простору може привести до незворотних станів.

Дотримання *принципу системності* дозволило вивчити всі фактори та аспекти публічного управління у сферах охорони прав на сорти рослин, насінництва, розсадництва. Так, розглянуто проблеми у сфері публічного управління у сферах, що вивчаються, з їх структуризацією, за принципом поділу на загальнонаціональні та локальні проблеми. Розкрито чинники інтеграції насінневої галузі у європейський простір, взаємодії із загальною системою організації сільського господарства України.

Завдяки *принципу діалектики* публічне управління у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин розглядається у взаємозв'язку з розвитком наукової думки щодо загального публічного управління на рівні держави, на рівні суспільства. Запропоновано передання частини наглядових функцій держави до громадських організацій, як результат розвитку право обізнаного, свідомого суспільства. Такий підхід, використання принципу діалектики відображає вплив інноваційного чинника, виражається у здатності системи державного управління у сфері охорони прав на сорти рослин, насінництва, розсадництва вибирати принципово нові, новаторські управлінські рішення з позиції функціонально-технологічного

підходу, підтримувати нововведення та інновації, з стимуляцією їх розвитку та втіленням в суспільстві.

Ціннісний принцип – сенс дослідження, цінність держави, теоретичне розкриття технології досягнення управлінських цілей шляхом практичного осмислення наявної моделі управління та визначення перешкод на шляху до цілі, механізмів їх нівелювання. Цей принцип практично виявляється у пропозиціях по нормативно-правових актах у сферах насінництва розсадництва та охорони прав на сорти рослин.

Науковий принцип – забезпечення випереджального характеру наукових досліджень, орієнтація досліджень на майбутнє, в даній роботі проявляється перш за все у постановці мети дослідження та її досягненні як результат роботи. Відкриття нових ринків збуту, встановлення європейських вимог до продукції насінництва сучасних сортів сільськогосподарських культур, безпечності продукції по відсутності ГМО, вимагають від систем контролю оперативних та на крок на випередження змін в управлінських підходах, нормативно-правовій базі, та розробки комплексного підходу до виконання стратегічних завдань сталого розвитку сільського господарства.

Принцип експліцитності полягає у реальному вивченні механізмів державного управління, їх формулюванні на підставі оцінки реальних факторів, у явному вигляді. Існування системи насінневого та сортового контролю, реальність цілей та завдань цього напряму публічного управління, не приховання як недоліків, так й досягнень теперішньої системи дозволяє використовувати вищенаведений принцип та робити висновки щодо відповідності завдань управління.

Увага до деталей, узагальнення після ретельного оцінювання, що виражається у формулюванні основних термінів, реагуванні на суперечність чинних, пропозиції після досконалої оцінки нормативного поля – це використання *принципу контрольованості*.

Методологічна основа дослідження – методи дослідження, які у сукупності та взаємозв'язку з принципами забезпечили вирішення завдань та

досягнення мети дослідження. Для виявлення внутрішніх тенденцій саморозвитку об'єкта як інструмент досліджень специфіки та особливостей внутрішньосистемної взаємодії використовувалися *аналітичний метод*. Об'єднання окремих компонентів явища шляхом використання *методу синтезу* дозволили на базі попереднього досвіду сформулювати поняття безпечності та суспільної необхідності для сфери насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин. Застосування *методу синтезу* надало змогу інтегрувати контрольні функції у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин до системи державного контролю у сфері безпечності життєдіяльності.

Теоретичні положення магістерської роботи, визначення поняття і структури державного управління у сферах розсадництва, насінництва та охорони прав на сорти рослин сформовано за допомогою *формально-логічного методу*. Розгляд та розширення поняттєвого апарату здійснено за допомогою *логіко-семантичного методу*.

Використання *методу узагальнення* – переходу від нішевого до загального знання з використанням логічних в'язків – надало змогу викреслити загальну картину розвитку державного управління у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин. Як результат сформульовано висновки по окремих розділах й по роботі в цілому. *Системно-структурний та статистичний методи* уможливили дати визначення структури, системі та адміністративно-правовому статусу суб'єктів правовідносин, компетентних органів у сфері контролю (нагляду) в насінництва, розсадництві та охорони прав на сорти рослин.

Висновкоутворюючим методом, що застосовувався при дослідженні – є *метод порівняння*, який дозволяє зіставляти явища дійсності з метою виявлення відмінних та схожих рис та явище утворювальних характеристик. Було порівняно системи державного контролю в Україні та Франції, визначені спільні риси моделей, а саме розділення наглядових функцій за якістю продукції та наглядових функцій за правовим регулюванням відносин у

сферах досліджень, та наголошено на наявності відмінностей по використанню free-seeds. Як окремий метод використовувався *порівняльно-історичний метод*, що дозволило порівняти історичні періоди розвитку насінневого та сортового контролю, виявити сильні та слабкі сторони та сформулювати рекомендації щодо формування моделей контролю та управління. *Історико-правовий метод* дав змогу відокремити правові закономірності зародження та розвитку законодавчого забезпечення та характеристики охорони прав на сорти рослин, дослідити їх генезис.

Вивчення історії дослідження проблеми державного контролю у сферах охорони прав на сорти рослин, насінництва та розсадництва обумовило використання *методу джерелознавчого аналізу*. Передусім це стосувалося пошуку інформації про передумови формування насінневого та сортового контролю, завдання, які ставилися перед управлінням у цих сферах на первинному етапі, цей напрям досліджень цікавий, тому що біологічний об'єкт контролю за 150 років майже не змінювався, окрім використання ГМО, але за цей час проявилися політичні чинники, глобалізаційні чинники, вплив яких на систему управління може мати характер шуму. Цей метод у комплексі загальнонауковим *аналітичним методом* дозволив виявити проблему відсутності ринкового нагляду при реалізації контролю у сферах розсадництва, насінництва та охорони прав на сорти рослин, відсутності спроможності держави захистити права споживача, та запропонувати найменш затратне та ефективне вирішення проблемної ситуації. *Метод доктринального аналізу* дав можливість установити проблемні аспекти застосування заходів адміністративної відповідальності за порушення вимог законодавства у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин.

Метод моделювання використовувався при розробці системи громадського контролю охорони прав на сорти рослин. Через те, що така форма управління не характерна для України на цьому етапі, було впроваджено метод *порівняння* при аналізі вихідних умов сортоохорони України та Європейських країн, створення моделі передачі частки

контрольних функцій держави новоутворюваним структурам носить елемент *експерименту*. Але модель є суто теоретичною, реалізація цього проєкту на рівні територіальної структури компетентного органу не можлива без законодавчих змін, при оцінці її ефективності використано *метод прогнозування*. Також *метод моделювання* як науковий інструмент було використано для моделювання та вдосконалення законодавчих актів. *Метод абстрагування* надав змогу виділити особливості правового забезпечення у визначених сферах, відмежувати публічні відносини від приватноправових.

Вивчення стратегії сталого розвитку у ключі сфери насінництва та охорони прав на сорти рослин, поетапність та цілеспрямованість даного документу є підставою використати метод *програмно-цільового підходу*. За кожною ціллю – є запропонована програма вирішення, з виділенням особливостей проєктування цілей на сфері, що вивчаються. За допомогою *методів емпіричного дослідження* отримано вірогідні відомості щодо формування механізмів публічного управління у сферах охорони прав на сорти рослин, насінництва, розсадництва.

Емпірична основа дослідження – соціологічне опитування, яке проводилося з метою вироблення рекомендацій із вдосконалення публічного управління та адміністрування у сфері насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин в рамках проведення наукового дослідження на тему «Формування механізмів публічного управління у сферах розсадництва, насінництва, охорони прав на сорти рослин» та матеріали заходів державного нагляду (контролю) у сфері насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин, які отримані в ході виробничої практики.

Таким чином, вивчення та аналіз історії дослідження проблеми державного контролю у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин дозволяє обґрунтувати статус насінництва та її невіддільної складової – впровадження нових сортів, права на які охороняються, ключових сфер сільського господарства; дефініціювати їх інноваційну характеристику та значну роль у сталому розвитку держави. Визначення етапів генези

насінництва та сортоохоронної справи, виділення серед них найбільш інтенсивних, які збігаються з формулюванням та впровадженням правового регулювання у сферах дослідження, з'ясування ролі включення ланок вітчизняного насінневого контролю до міжнародних систем на початку ХХ ст. століття, виділення принципу діяльності перших контролюючих установ – захисту прав споживачів, дозволяють включити ці тенденції та принципи в основу розробки сучасних механізмів публічного управління сферах, що досліджуються. Відсутність розробок механізмів в історії досліджень підтверджує новизну роботи. За результатами вивчення можна виділити вектори розвитку публічного управління – направленість завдань перших наглядових структур на захист прав споживачів, формування ринку насіння та садивного матеріалу, орієнтація правових основ насінництва на міжнародні схеми, територіальна організація контролю.

За результатами уточнення основних понять дослідження можна зробити висновок, що поняттєва база не досконала, потребує визначення ряд термінів або актуалізація чинних. Обґрунтовано заміна поняття «контроль» на «нагляд» у сфері дослідження. Сформульовано авторське визначення низки термінів, що гармонізують українське законодавство з міжнародним, завдяки чому умикається неоднозначне трактування, заповнюються ніші з відсутніми положеннями, в тому числі інтеграційного та синтетичного характеру з поняттям «безпеки», а саме: «насінневий нагляд», «суб'єкти насінництва та розсадництва», «безпеку у сферах насінництва та розсадництва, охорони прав на сорти рослин», «введення в обіг насіння».

Можна підсумувати, що визначення основних принципів, методів та підґрунтя емпіричного дослідження дозволяє обрати шлях досягнення цілі магістерського проєкту – дослідження та удосконалення механізмів публічного управління, виявлення особливостей їх формування у сферах охорони прав на сорти рослин, розсадництва. насінництва та ефективно використати особисті та виробничі ресурси.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРАХ НАСІННИЦТВА, РОЗСАДНИЦТВА ТА ОХОРОНИ ПРАВ НА СОРТИ РОСЛИН

2.1. Сутність, зміст та функції механізмів публічного управління та регламентації правовідносин у сферах насінництва, розсадництва, охорони прав на сорти рослин

Насінництво та розсадництво – галузі рослинництва, що забезпечують розмноження та виробництво відповідно насіння і садивного матеріалу сортів рослин та створення маточних насаджень, основою насінництва та розсадництва виступають культурні сорти рослин. Селекційне досягнення як вираження селекційної роботи поєднує ознаки як форменого, так й змістовного продукту, а патент у своєю чергою – правоохоронний документ спрямований на захист змістовної, а не формальної складової. Для сільськогосподарського виробництва рослинної продукції комерційною цінністю наділяється форма селекційного досягнення – сорт рослин. В цьому проявляється індивідуальність та особливість саме сортоохоронної сфери, її взаємозв'язок с насінництвом та розсадництвом – своєрідними комерціалізаціями сортів, та природність компонентів системи рослинництва. Саме тому, для визначення механізмів публічного управління доцільно привести думку Кульмана А., що «механізм – природна система, яка містить певну послідовність економічних явищ: його складовими елементами одночасно виступають вхідне і вихідне явища, а також весь процес, який відбувається в інтервалах між ними» [30, с. 13].

Сутність системи управління – цілепокладання, процес формування мети, у ході якого передбачається досягнення певних результатів та врахування особливостей виконавців управлінських функцій. Формулювання

цілі це бачення перспектив розвитку галузей насінництва, розсадництва, вибір пріоритетів, що обумовлюють спрямування діяльності на певний час та використання наявних ресурсів. Цілі мають бути узгодженими, адекватними потребам та очікуванням суспільства, інтересам держави, визначають об'єктивно зумовлений, обґрунтований та раціональний характер системи публічного управління. Так, основна ціль публічного управління насінництва та розсадництва – побудова системи, що самоорганізується. «Держава в даному процесі повинна керуватися принципами невтручання державних органів безпосередньо в діяльність учасників суб'єктів господарювання, крім випадків, передбачених законодавством, а з іншого – держава не може стояти осторонь організації, впорядкування господарської діяльності та контролю за нею» [81, с. 23] в певних частинах. Раціональне поєднання ринкових і безпосередньо суспільних важелів на розвиток аграрного сектора економіки проявляється в виборі направленості моделі використання природних ресурсів, в тому числі й сортових, виходячи як з миттєвої вигоди суб'єктів господарювання, так й перспективи сталого розвитку сільського господарства.

Державне регулювання «здійснюється як доповнення до ринкового механізму з метою узгодження дій усіх його елементів; воно узгоджується з інтересами товаровиробників, не має щодо них адресного характеру та регулює пропорції суспільного виробництва на макрорівні; межі державного регулювання визначаються межами дії об'єктивних економічних законів та конкретними завданнями, що стоять перед суспільством; державне регулювання здійснюється, як правило, за допомогою економічних заходів шляхом розробки комплексних цільових програм та відповідно до чинного законодавства» [49, с. 75].

Н. Нижник та О. Машков складовими елементами публічного управління виділяють «цілі управління, елементи об'єкта та їх зв'язки, на які здійснюється вплив, дії в інтересах досягнення цілей, методи впливу, матеріальні та фінансові ресурси управління, соціальний та організаційний потенціали» [43, с. 49]. Можна виділити цільовий, нормативно-правовий,

організаційний, економічний та інформаційний механізми. Цілеспрямованість досягається з використанням нормативно-правового механізму, виконання функцій через організаційний, оцінка та забезпечення ефективності через економічний, розширення можливостей функціонування через інформаційний. Адміністративні механізми – нормативно-правовий та цільовий передбачають як регулювання, так й управління, основа якого є дисципліна, вони базуються на виконанні нормативних – інструкцій, положень та індивідуальних розпорядчих актів, наказів, розпоряджень, вказівок. Необмежене застосування цих механізмів допускається при надзвичайних обставинах, при загрозі національної безпеки. Приклад дії у сфері насінництва та охорони прав на сорти рослин – примусова передача прав на сорти рослин та заходи щодо забезпечення насінням у разі настання надзвичайного стану. Економічний механізм сприяє застосуванню превентивних, оперативних, стимулюючих заходів.

Завдання та відповідні їм функції публічного управління можна розглянути на прикладі побудови нової моделі сталого та динамічного розвитку сільського господарства через парадигму насінництва сучасних сортів сільськогосподарських культур, з аналізом досягнення стратегічних цілей та завдань. «Стратегічні цілі сформовані на основі 17 глобальних Цілей сталого розвитку на період до 2030, ухвалених на Саміті ООН. Стратегія також ґрунтується на SWORT-аналізі та аналізі прогалин політики, законодавчих актів, програм і планів у восьми сферах діяльності, в тому числі сільському господарстві, природокористування та охороні навколишнього середовища» [82, с. 5]. Цілі сталого розвитку України прийняті в 2019 році [75] в цілому відповідають проєктним. Таким чином, запропонований аналіз є вираженням стратегічної держаної політики.

За реалізацією кожної стратегічної цілі стоїть низка практичних заходів, наприклад, дотримання вимог вітчизняного та міжнародного законодавства у сферах розсадництва, насінництва та охорони прав на сорти рослин. Стратегічна ціль номер один – «сприяння інклюзивному збалансованому

низьковуглецевому економічному зростанню та життєстійкій інфраструктурі». Ця ціль реалізується через операційні цілі «1.1 – сприяти тривалому інклюзивному збалансованому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці» [82, с. 9] та «2.1. – сприяти сталому розвитку агропромислового комплексу» [82 с. 10]. Крім того, опосередковано вона реалізується через стратегічні цілі, що пов'язані зі збалансованими управлінням природними ресурсами та використанням ресурсів екосистем.

Так вищеназвана операційна ціль 1.1 реалізується шляхом вирішення наступних завдань: «забезпечити щорічне зростання валового внутрішнього продукту в середньому на рівні не менше ніж 4% на період 2017 – 2020 рр., 6% – на період 2021 – 2025 рр. і 7% – на період 2026 – 2030 рр.» [82, с. 9]. За оцінками Національного банку змін реального ВВП «у II кварталі 2020 року визначено, що значний внесок у падіння ВВП мали пізніший старт жнив та гірша врожайність пшениці, вплив цього чинника оцінено НБУ у – 0.9 в.п.» [29]. Разом з тим, «правильно підібрані для вирощування за інтенсивною технологією сорти пшениці, стають засобом виробництва, підвищують врожайність на 6 – 20%» [24, с. 110]. Відповідно статті 15 Закону України «Про насіння та садивний матеріал» (далі Закону): «насіння вводиться в обіг якщо: насіння та/або садивний матеріал належить до сорту, занесеного до Реєстру сортів рослин України» [64]. Відповідно статті 19 Закону «використання насіння і садивного матеріалу сортів, не занесених до Реєстру сортів рослин України можливо виключно з метою розмноження та вивезення за межі України» [64]. Тобто Законом передбачається потенційне використання високопродуктивних сортів, що занесені до Реєстру сортів рослин України, заборона використання сортів рослин, що не пройшли сортовипробування. Але ці статті мають декларативний характер, механізми державного впливу на ці явище шляхом державного контролю відсутні, ринкові механізми не діють повною мірою, потребує зміни нормативно-правова база. При вирішенні цього завдання діють економічні механізми, конкурентоздатність рентабельних сортів.

Реалізація цієї мети забезпечить досягнення відповідних стратегічних цілей: «підвищення рівня конкурентоспроможності як самого аграрного сектора економіки, так і його продукції; соціальний розвиток сільської місцевості; збереження та відродження довкілля; високий рівень продовольчої безпеки країни тощо» [86, с. 41]. Своєю чергою, «цілі відповідають таким критеріям, що пропонуються суспільством: відображають конкретні бажані досягнення, а не способи їхньої реалізації, ведуть до вироблення конкретних дій і є зрозумілими, вказують чіткий напрямок іншим; мають кількісний вимір як показник їхнього досягнення; є реальними, тобто відповідають наявним ресурсам; вказують на результат; обмежуються певним часовим інтервалом» [39, с. 34]. Таким чином, можна ототожнити функцію публічного управління у сфері насінництва, розсадництва, охорони прав на сорти рослин з досягненням стратегічної цілі, як по бажаним виконаним завданнях, та й по відповідності суспільно важливим критеріям.

Розглянуте вище завдання та шляхи його виконання у сфері насінництва опосередковано корелює зі стратегічною ціллю «2 – забезпечення сталого галузевого та регіонального розвитку» [82, с. 10], що реалізується через операційну ціль «2.3. забезпечити сталий розвиток регіонів на основі збереження національних культурних цінностей і традицій, та завдання – забезпечити поліпшення екологічної ситуації в регіонах з високим рівнем антропогенного навантаження» [82, с. 12]. Використання та контроль поширення продуктивних сортів рослин зменшує потенційне розширення частки розорених територій, що своєю чергою зменшує антропогенне навантаження, ціль досягається не кількісними, а якісними показниками. Цієї мети можна досягнути як на рівні державному, так й на рівні територій, в цьому випадку в управлінські процеси підключені органи місцевого самоврядування.

Аналогічна кореляція зі стратегічною ціллю «5 – забезпечення переходу до моделей збалансованого споживання і виробництва, збалансованого управління природними ресурсами та зміцнення заходів реагування на зміну

клімату» [82, с. 15], та операційною ціллю «5.1. – забезпечити перехід до моделей збалансованого споживання та виробництва» [82, с. 15], завданням – «до 2020 року запровадити екологічно дружні практики поводження з хімічними речовинами і всіма відходами впродовж усього їх життєвого циклу відповідно до узгоджених міжнародних принципів, істотно скоротити потрапляння цих речовин у повітря, воду і ґрунт, щоб звести до мінімуму їх негативний вплив на здоров'я людей та довкілля» [82, с. 16]. Використання стійких до хвороб та бур'янів сортів рослин дозволяє зменшити використання хімічних речовин, реалізувати вищезначене завдання. Реалізація стратегічної цілі 5 досягається через операційну ціль «5.3. вжити невідкладних заходів для боротьби зі зміною клімату та наслідками зміни клімату, через завдання – включити заходи реагування на зміну клімату в політику, стратегії та планування на загальнонаціональному, галузевому та регіональному рівнях; до 2030 року здійснити науково обґрунтоване коригування методів ведення сільського господарства з урахуванням кліматичних змін і зростання ризиків екстремальних погодних явищ» [82, с. 17]. Ці цілі визначені «пріоритетними на світовому рівні, взаємозв'язку їх реалізації з використанням нових продуктивних сортів рослин присвячені доповіді міжнародних експертів на другій конференції з насінництва» [95, с. 28]. Досягнення цих цілей, виконання завдань можливо шляхом формування ефективних механізмів публічного управління, як підсумок у позбавленні декларативності статей 15, 19 Закону, врегулюванні правовідносин у сфері насінництва. В такому випадку діють як економічні механізми, так й адміністративні, заборона висіву сортів, що не включено у відповідні реєстри.

Операційна ціль 1.1 реалізується через завдання – «сприяти зміні структури експорту в бік зростання продукції послуг з високою часткою доданої вартості, зокрема до 2030 року підвищити в структурі експорту частку продукції високотехнологічних секторів економіки до 15 %» [82, с. 9]. Насіння сортів – високорентабельний продукт, «у 2019 році експорт до України склав 64,9 тис. тон насіння на суму 417,74 млн доларів США, імпорт тільки 16,55

тис. тон, на суму 14,94 млн доларів США» [22, с. 1]. Один з чинників реалізації експортного потенціалу – «невисока якість насіння, у порівнянні з насіннєвим матеріалом країн ЄС та США» [10, с. 1]. Підвищити якість насіння можливо шляхом повноцінного, прозорого та об'єктивного державного контролю за виробництвом та реалізацією насіння та садивного матеріалу, удосконалення системи сертифікації. Тут діє економічний механізм, створення конкурентного середовища з сертифікації насіння та садивного матеріалу.

Стратегічна ціль «2 – забезпечення сталого галузевого та регіонального розвитку» [82, с. 10] включає операційну ціль «2.1 – сприяння сталому розвитку агропромислового комплексу через виконання завдань: до 2030 року забезпечити створення систем збалансованого виробництва продуктів харчування та запровадити методи ведення сільського господарства, які дають можливість підвищити життєстійкість і продуктивність та збільшити обсяги виробництва, сприяють збереженню екосистем зміцнюють здатність адаптуватися до змін клімату, екстремальних погодних умов, посухи, повеней та інших стихійних лих і поступово поліпшують якість земель і ґрунтів» [82, с. 10]. Один зі шляхів підвищення продуктивності, зменшення ресурсоемності виробництва – це використання доброякісного насіння. Створення системи державного контролю висіву доброякісним насінням можливо шляхом підзвітності господарств всіх форм власності.

Відповідно 17 статті Закону «використання для сівби/посадки насіння та/або садивного матеріалу, що не має відповідного сертифіката, забороняється» [64], реалізація державного контролю за виконанням норми цієї статті відсутнє, потребує зміни нормативно-правова база. Крім того, використання районованих сортів, що адаптовані до певної кліматичної зони, зменшує кліматичне навантаження та ризик впливу екстремальних погодних умов, біологічні особливості порід і сортів відповідають ґрунтово-кліматичним умовам. «Сприяння на державному рівні розвитку спеціалізованих сільськогосподарських господарств з вирощування та виробництва культур з урахуванням зонування може бути гарантією сталого

розвитку» [38, с. 11-18]. На сьогодні в Україні здійснюється не районування, а «проводиться державна реєстрація сортів культур» [20]. Ця проблема може бути розв'язана крім включення державного регулювання, підвищенням екологічної свідомості, дбайливим ставленням до ресурсів.

Завдання стратегічної цілі «5 – забезпечення переходу до моделей збалансованого споживання і виробництва, збалансованого управління природними ресурсами та зміцнення заходів реагування на зміну клімату», [82, с. 15] вирішується виконанням операційної цілі «5.1 – до 2020 року запровадити екологічно дружні практики поводження з хімічними речовинами та всіма відходами впродовж усього їх життєвого циклу відповідно до узгоджених міжнародних принципів, істотно скоротити потрапляння цих речовин у повітря, воду і ґрунт, щоб звести до мінімуму їх негативний вплив на здоров'я людей та довкілля» [82, с. 15]. У насінництві протруєне насіння, що не може бути використано на посів, тара з-під протруєного насіння повинні знищуватися на спеціалізованих полігонах з метою не допущення потрапляння забруднювальних речовин у природне середовище.

Так положення абзацу 5 статті 17 Закону, «насіння, яке не може бути використане на посів, продовольчі, кормові або інші цілі, знищується під наглядом посадової особи центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного нагляду (контролю) у сфері насінництва та розсадництва, за рахунок власника насіння» [64], тим самим зменшується потрапляння хімічних речовин у навколишнє середовище. Виконання власних повноважень з цього питання обмежено відсутністю моніторингу наявності неякісного, протруєного насіння, недосконалістю порядку про знищення насіння.

Завдання 5 операційної цілі «2.1 – до 2030 року збільшити площу земель сільськогосподарського призначення, зайнятих під органічним землеробством, до 3 млн га та забезпечити щорічний приріст, починаючи з 2020 року, обсягів виробництва та реалізації органічної продукції

щонайменше на 5%» [82, с. 10]. Одна з вимог ведення органічного землеробства – використання органічного насіння, дані про яке містяться у Реєстрі органічного насіння. Функціонування реєстру – реалізація принципу відкритості, доступності інформації.

На цей час Реєстр не створено, в основний закон, що регламентує виробництво на контроль за виробництвом насіння не внесені відповідні зміни, владні повноваження, що викладені у пункті 124 «Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів» [61, с. 1] мають декларативний характер.

Завдання 6 операційної цілі «2.1 – до 2020 року забезпечити збереження генетичного різноманіття насіння і культивованих рослин, а також сільськогосподарських і домашніх тварин та відповідних їм диких видів, у тому числі шляхом належного утримання різноманітних банків насіння і рослин на національному рівні; збільшити інвестування в сільську інфраструктуру, сільськогосподарські дослідження, розвиток технологій і створення генетичних банків рослин і тварин» [82, с. 11]. Це завдання може реалізовуватися як на державному рівні, так й на рівні патентовласників, державних та приватних селекційних центрів, через підтримання сортових ознак сортів рослин.

Насіння – матеріальний носій сорту, «контроль за збереженням сортності, відповідності ознак сорту у заявленій продукції» – законодавчо реалізовано в п. 1 статті 7 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» [67]. Але дієвого механізму підтвердження сорту чи фальсифікації сорту шляхом проведення ринкового нагляду не розроблено.

Завдання «8 – до 2020 року припинити незаконне вирощування генетично модифікованих рослин та використання генетично модифікованих організмів» [82, с. 11]. Реалізація даного завдання – створення законодавчої бази відповідно до міжнародних вимог, налагодження системи державного та громадського контролю. Відсутні дієві механізми реагування на введення в обіг сортів ГМО. Офіційно на теренах України відсутні ГМО, що

зареєстровані у відповідному реєстрі. Всупереч заборони комерційного виробництва ГМ-культур, «50–65% вирощуваної в Україні сої є генмодифікована, ріпаку – 10–12%, кукурудзи – 1% від всього обсягу врожаю, який відправляється на експорт, за даними Міністерства сільського господарства США (USDA)» [94, с. 1].

На прикладі виконання цього завдання можна виділити риси публічного управління, які гарантують створення сприятливого, гармонійного середовища в аграрному секторі економіки: «якість державної бюрократії (поряд із компетентністю, незалежністю та публічною відповідальністю); існування підрозділів для вирішення конфліктних ситуацій як в органах публічної влади (асоціації насіннєводів, виноградарів тощо), так і в органах судової влади; виваженість політичних інтересів в суспільстві (відсутність впливу груп спеціальних інтересів при прийнятті ключових державних рішень); наявність законів, що захищають право власності та інститутів, що забезпечують його реалізацію, міжнародні зобов'язання, що знижують роль ризику в сільському господарстві тощо» [13, с. 155]. Так, поводження з ГМО регулюється окремими законодавчими актами, відповідні бюрократичні підрозділи повинні бути фаховими; діяльність асоціації виробників органічної продукції виробництво якої априорі передбачає відсутність ГМО, є частиною публічного управління, що передбачає громадський контроль за не потраплянням ГМО сортів в обіг; Україна є членом ряду міжнародних угод щодо нерозповсюдження незареєстрованих ГМО. Реалізація 5, 6, 8 завдань – приклад дії інформаційного механізму, обізнаність щодо поводження з ГМО, наявності ГМО сортів в обігу передбачає варіативність дій споживачів. Однією з вимог Закону «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» є «реєстрація генетично модифікованих рослин» [57], на даний час жодного сорту не зареєстровано.

Взаємозв'язок функцій публічного управління зі стратегією сталого розвитку проявляється в тому, що розробка стратегії реалізується через

комплексний і безперервний підхід до розв'язання проблем, оскільки дискретний характер нівелювання проблеми ніколи не дасть позитивних кінцевих результатів, стратегія по суті індикативна, при здійсненні регуляційного впливу держава повинна мати ефективний зворотний зв'язок, який би допомагав коригувати її дії, використовувати суспільні критерії ефективності.

Основними принципами державного регулювання розвитку аграрного сектора та насінництва в тому числі мають бути: «пріоритетність та аграрний протекціонізм; системність і комплексність; передбачуваність і прозорість; послідовність і справедливість; зрозумілість та ефективність; екологічна доцільність» [86, с. 40]. Державне регулювання насінництва та розсадництва в аграрному секторі економіки може бути доповнене такими принципами: «раціонального аграрного протекціонізму, забезпечення сталого розвитку, програмно-цільового регулювання, стимулювання конкурентних відносин, системності, стабілізації аграрного ринку, урахування регіональних особливостей, єдності галузевого та територіального управління, наукової обґрунтованості, оптимального розміщення продуктивних сил, екологічної доцільності, розвитку інтеграційних процесів, забезпечення продовольчої безпеки, законності, правової упорядкованості, публічності» [86, с. 43 – 44].

2.2. Становлення та розвиток системи державного контролю у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин в Україні

Система державного контролю у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин України базувалась на законодавчих та системних доробках насінневого контролю кінця XIX ст. початку XX ст. та радянського періоду. Закон України «Про насіння» 1993 року [63] був розроблений з урахуванням міжнародних стандартів аналізу насіння, прийнятих на XVII Конгресі Міжнародної асоціації з насінневого контролю

(ISTA). В цьому законодавчому акті конкретизувались органи контролю в насінництві, державні насінневі інспекції. Завдання, які були поставлені перед державними насінневими інспекціями: лабораторний контроль насіння щодо його придатності як посівного матеріалу (схожості, чистоти, абсолютної ваги тощо); створення єдиних стандартів, які кореспондуються з міжнародною системою (ISTA); здійснення контролю за дотриманням технологічної дисципліни у виробництві насіння, його сортовим складом і якістю та за дотриманням вимог законів України «Про насіння» [63], «Про охорону прав на сорти рослин» [67]; впровадження оцінки гібридності насіння електрофорезним методом, використання генетико-молекулярних маркерів, удосконалення методики ведення первинного й елітного насінництва; сприяння створенню вітчизняних насінницьких й селекційно-насінницьких фірм на базі науково-дослідних інститутів і дослідних станцій за участю виробників та споживачів насіння на взаємовигідній основі. Тобто «ведення насінництва за замкнутим циклом» [89].

Державне управління в насінництві здійснювали Міністерство сільськогосподарства і продовольства України, Міністерство лісового господарства України, Українська академія аграрних наук відповідно до їх компетенції, державний контроль у насінництві здійснювали Державна помологічно-ампелографічна інспекція, Державна лісонасіннева станція, Українська державна насіннева інспекція, Державна насіннева інспекція Республіки Крим, державні насінневі інспекції областей, районні, міські, міжрайонні державні насінневі інспекції. Державою встановлювалися атестаційні вимоги до виробників насіння, обов'язковість перевірки насіння тільки в державних лабораторіях, створення страхових фондів насіння, обмежувалося виробництво оригінального та елітного насіння тільки підконтрольними академії аграрних наук установами. Українська академія аграрних наук організовувала вирощування і реалізацію оригінального та елітного насіння сільськогосподарських культур за державним контрактом, а також розмноження і впровадження у виробництво нових перспективних

сортів, вивчала попит світового ринку насіння, вступала як посередник у взаємовідносини з органами насінництва закордонних держав, вивчала прогресивні технології вирощування та обробки насіння, методики виробництва насіння та нормативні документи. Така державна монополія була обумовлена відсутністю альтернативної мережі лабораторій, ринкових регуляторів запасу посівного матеріалу, зародженням на цьому етапі приватних селекційних центрів та приватного насінництва, відносною закритістю ринку насіння для імпортного матеріалу. Разом з тим, існували законодавчо прописані державні заходи щодо підтримки насінництва, гарантії забезпечення насінням районів, що не виробляють власного насіння або мали обмежені можливості його виробництва, допомога у разі знищення або пошкодження насінницьких посівів внаслідок стихійного лиха, забезпечення сортооновлення, сортозаміни, пільгові кредити користуючись коштами державного бюджету підприємствам та організаціям, які здійснюються заготівлю, обробку, зберігання та реалізацію насіння державних ресурсів. Існувала норма згідно з якою юридичні та фізичні особи, що не мають дозволу на виробництво і використання насіння, можуть вирощувати його тільки для власного використання без права продажу, а виробники насіння були зобов'язані укладати угоди на використання сортів з власниками патентів на сорти, установами-оригінаторами сортів, на які не видаються патенти, або з авторами сортів. Надання дозволу на виробництво і використання репродуктивного насіння і гібридів першого покоління – окрім спеціалізованих насінницьких господарств, колективних сільськогосподарських підприємств, селянським (фермерським) та інших господарств незалежно від форм власності відображало суспільні процеси розпаювання земель, створення нового прошарку виробників сільськогосподарської продукції.

Прогресивним було встановлення законодавчої норми щодо представлення інтересів України уповноваженими Кабінетом Міністрів України органами у міжнародних і регіональних організаціях з питань

насінництва, у відносинах з закордонними країнами. Вступ до Міжнародного Союзу з охорони нових сортів рослин (UPOV) та Міжнародної асоціації з контролю за якістю насіння відбулися відповідно у 1998 та 2006 роках [54, 69], закон став підґрунтям для цих процесів.

Прийняття Закону України «Про насіння та садивний матеріал» у 2002 році [64], набрання його чинності з 2003 року, зміни 2002 – 2012 років були обумовлені світовими процесами – розширенням ринків збуту насіння та садивного матеріалу, виведенням ГМО сортів. Так, у новому законодавчому акті конкретизувалася державна підтримка селекції, насінництва та розсадництва, вона здійснювалася шляхом компенсації витрат у цих галузях, виділялися державні інвестиції та дотацій, державою регулювалися ціни, компенсувалися затрати на виробництво оригінального та елітного насіння, надавалися кредити на пільгових умовах.

Перші кроки щодо створення вільного ринку насіння, відмова від розподілу посівного матеріалу між колективними господарствами обумовили включення до закону 2002 року статей щодо оптового продажу насіння, його ліцензуванню, яке діяло до 2012 року. Оптова торгівля насінням на внутрішньому ринку України здійснювалася суб'єктами підприємницької діяльності виключно за наявності у них спеціального дозволу (ліцензії), який видавався органом, уповноваженим Кабінетом Міністрів України. Крім того, насіння технічних і продовольчих культур (кукурудзи, соняшнику, цукрових буряків та інших), що мають особливу схему вирощування гібридного насіння за участю селекційних установ, елітних господарств і переробних підприємств, призначене безпосередньо для висіву, реалізувалося тільки після відповідної його обробки на сертифікованих насінневих підприємствах у спеціальних цехах і на обладнанні за умови обов'язкової відповідності нормативним документам. Останнє доповнення, це зародок публічного управління на фоні тотального державного контролю – встановлення вимог до наявності технологічного обладнання, включення економічних механізмів управління. Продукція яка вироблена за цим принципом конкурента

спроможна, тобто в такому випадку застосовуються економічні ринкові механізми.

Запорізька область, в особі Інституту олійних культур НААНУ, Запорізької обласної державної насінневої інспекції була піонером по контролю за стерильністю батьківських ліній соняшнику, що запроваджено у 1993 році. Цей механізм, міжсезонного ґрунтовий контроль, функціонував з 1993 по 2017 рік, був прикладом залучення до управління науково-дослідних установ, використання потенціалу наукових кадрів, сучасних розробок – «фітотрону» – кліматичної кімнати. Надважливо це був управлінський механізм, що закладався й реалізовувався завдяки професіоналізму, принциповій позиції та ініціативі виконавчої ланки – керівництву Запорізької обласної державної насінневої інспекції. Міжнародні зобов'язання щодо ґрунтового контролю якості насіння соняшнику були прийняті Україною тільки у 2020 році, на даний час механізми контролю не розроблені [70].

У 2012 та 2016 роках закон «Про насіння та садивний матеріал» [64] було прийнятий у нових редакціях. З 2012 року введено поняття тотальної сертифікації насіння, скасовано ліцензування оптової торгівлі насінням, державна підтримка селекції, насінництва та розсадництва відтепер здійснювалася в межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України на відповідний рік, вводилася норма згідно з якою суб'єкт насінництва та розсадництва може бути позбавлений права займатися виробництвом, реалізацією та використанням насіння і садивного матеріалу в разі систематичного порушення атестаційних вимог або законодавства у сфері насінництва та розсадництва, норма щодо зупинення або заборони реалізацію будь-якого насіння і садивного матеріалу, якщо під час перевірки виявлено невідповідність їхніх якісних показників нормативним документам. Але механізм заборони реалізації насіння, правові основи контролю реалізаторів насіння, поняття «систематичні порушення атестаційних вимог» відсутні [64].

Суттєві зміни до закону, які були внесені у 2016 році, базуються на прийнятті французької моделі публічного управління у сферах розсадництва,

насінництва, охорони прав на сорти рослин. В європейському насінництві існує розділення на сертифіковане та «free-насіння», останнє використовують частково малі фермери, це сорти з десятирічною історією, місцеві сорти, існування цієї категорії сортів сприяє збереженню генетичного різноманіття та біорізноманіття. В нашій країні відсутня історична спадкоємність фермерства, за роки колективізації постачання насіння мали регульований характер, висівалися сортові доробки науково-дослідних установ. Місцеві сорти характерні для локальних культур, приклад сорт часнику Любаша, що виведений у Запорізькій області. Розподілення сортів, співвідношення сертифікованого та «free-насіння» для України суттєво відрізняється від європейської моделі. Аналіз цих процесів, негативний вплив прийняття іноземної моделі контролю без врахування особливостей ведення сільського господарства в Україні не розглядався науковцями та зацікавленими спеціалістами, мали місце тільки доповідні записки, обговорення стану контролю у сфері насінництва на рівні територіальних органів Держпродспоживслужби. На окремі недоліки системи звертали увагу керівники науково-дослідних установ. Проблема використання «free-насіння» – це поле для дискусій іноземних фахівців, з функціонування цієї моделі виникають запитання з охорони прав селекціонерів.

Відповідно ст. 3 Закону «Про насіння та садивний матеріал» до «суб'єктів насінництва та розсадництва належать фізичні особи підприємці та юридичні особи, які здійснюють виробництво насіння та/або садивного матеріалу для його реалізації» [64]. Право реалізації насіння підтверджується включенням до Реєстру суб'єктів насінництва та розсадництва, наявністю сертифікатів на насіння та садивний матеріал та додержанням майнових прав інтелектуальної власності на сорти рослин. Законом в редакції 2016 року не передбачено заходів контролю виробництва насіння для власних потреб, спрямованих на виявлення реалізації насіння суб'єктами господарювання, які не включено до відповідного Реєстру, та на не допущення порушення майнових прав інтелектуальної власності на сорти рослин. Якщо провести

аналіз робіт з видачі сертифікатів на насіння та садивний матеріал на партії, що підлягають реалізації, за 2021 рік органи з сертифікації по Запорізькій області (дані станом на 01 грудня) видано 741 сертифікат на 7,6 тис. тон, при загальній потребі 150 тис. тон, основна частка потенційного визначення посівних якостей припадає на аналізування партій, що призначені для забезпечення внутрішньогосподарських потреб. Цей прошарок знаходиться поза правового регулювання.

Паралельно зі встановленням системи державного контролю в насінництві України корінні зміни відбувалися у вітчизняному сортовипробуванні та охороні прав на сорти рослин, за незалежності України, у лютому 1992 р. Державну комісію із сортовипробування сільськогосподарських культур перейменовано в Державну комісію України з випробування та охорони сортів рослин Мінсільгосппроду України. У наступному році прийнято Закон України «Про охорону прав на сорти рослин» [67], постановою від 1 червня 2002 р. на базі Державної комісії з випробування та охорони сортів рослин створено Державну службу з охорони прав на сорти рослин з Українським інститутом експертизи сортів рослин.

Державну систему охорони прав на сорти рослин утворювали «Український інститут експертизи сортів рослин, 24 обласні центри з охорони прав на сорти рослин, 69 сортодослідних станцій та Центр сортознавства і сортовивчення» [9]. Важливими завданнями Держсортслужби у сфері сортовипробування та сортоохорони, передбаченими вищезазначеним Законом, були: «участь у межах своєї компетенції в реалізації державної політики у сфері охорони прав на сорти рослин; здійснення державного контролю за набуттям прав на сорти рослин та їхньою реєстрацією і реалізацією, проведенням експертизи сортів рослин в Україні на наявність генетично модифікованих організмів, зокрема під час сертифікації сортів, що ввозяться або вивозяться; проведення державної науково-технічної експертизи сортів рослин як об'єктів інтелектуальної власності; організація та здійснення державного випробування сортів рослин з метою визначення

придатності для поширення їх в Україні, правового забезпечення та роботи з УПОВ (Міжнародним союзом з охорони нових сортів рослин), розробка законодавчих й нормативно-правових актів; спрямовування діяльності державної системи охорони прав на сорти рослин у сфері охорони прав на сорти рослин та забезпечення виконання повноважень представника України у Раді УПОВ» [67]. Таким чином, з 1992 року функції держави розширено з сортовипробування до сортовипробування та сортової охорони.

Державна служба з охорони прав на сорти рослин діяла до 2011 р. Згідно з наказом Міністерства аграрної політики України від 15 квітня «Український інститут експертизи сортів рослин» перейшов у відання «Державної ветеринарної та фітосанітарної служби України» [62]. Функції з охорони прав на сорти рослин передано до «Державної інспекції сільського господарства» [74]. У 2016 році вона ліквідована, з покладенням функцій зі здійснення сертифікації насіння і садивного матеріалу, державного нагляду (контролю) у сферах охорони прав на сорти рослин, насінництва та розсадництва, та за обігом ГМО у відкритих системах на «Державну службу з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів» [65]. В законодавчих актах не конкретизована структура, що реалізує функції контролю у сферах, що досліджуються.

2.3. Закордонний досвід формування механізмів публічного управління та регламентації правовідносин у сферах насінництва, розсадництва, охорони прав на сорти рослин

Нормативно-правова база регуляції відносин у сфері насінництва та розсадництва, система державних інститутів, що здійснюють державне управління та державний контроль у країнах Європи та Північній Америці будувалася з кінця XIX ст. Для законодавства та публічно-управлінських інституцій характерні спільні риси, які виходять із загальних цілей насінництва та розсадництва – забезпечити виробників новітніми розробками

селекції, забезпечити правову охорону інтелектуальних здобутків, ефективно використовувати природні ресурси. Відмінності публічних механізмів обумовлені розвиненістю ринкових механізмів регуляції не потрапляння не якісної продукції на споживчий ринок, свідомості суспільства щодо використання природних ресурсів, запровадженням оцінки якості насіння шляхом сертифікації, наявністю системи громадського контролю [92].

У США та Канаді розвинений ринок, діють гарантії виробників насіння та садивного матеріалу, судова система здатна реагувати на конфліктні ситуації у господарському полі, тому сертифікація проходить на добровільній основі, недобросовісні продавці втрачають ринок, неконкурентноспроможні. Продукція, що йде на міжнародні ринки підлягає обов'язковій сертифікації по загальним методикам. Система органів публічного управління у сфері насінництва У Канаді і складається з Канадської інспекції харчових продуктів (CFIA), та уповноваженого їм Канадського інституту насіння. Канадське агентство з інспекції харчових продуктів (CFIA) відповідає за адміністрування «Закону про насіння» та «Правил насіння», з метою забезпечення відповідності насіння, яке продається, імпортується та експортується з Канади встановленим стандартам якості, вимогам по маркуванню. Підрозділ насіння CFIA є реєстратором для сортів і програм встановлення насіння.

У Європі запроваджене жорстке нормативно-правове регулювання виробництва насіння та садивного матеріалу, права сертифікації, заборона поширення некондиційного насіння. В європейських країнах надається державна підтримка підприємствам, установам, організаціям, що виробляють насіння та садивний матеріал, цим забезпечується його належна якість, державні органи мають широкі повноваження для провадження державної політики. Водночас у Нідерландах, здійснення сертифікації покладається на органи, якими керують виробники насіння, фермери й асоціації селекціонерів. Діяльність громадських організацій чітко визначені законом, у рамках міжнародного законодавства з насінництва., за специфікою виконуваних ними

функцій вони є аналогом державних органів, що здійснюють сертифікацію насіння та садивного матеріалу в інших країнах. В цьому випадку держава бере на себе зобов'язання щодо сертифікації, виробництвом насіння займаються дрібні фермери на договірних засадах з селекційними центрами. Споживач (фермер) неспроможний визначити якість насіння та садивного матеріалу за його зовнішнім виглядом, тому чітка та прозора система сертифікації дозволяє уникнути непорозумінь. Правила роботи у насінневому секторі економіки визначаються детально законами, підзаконними актами, директивами, й конкретно стандартами.

Основними складниками механізмів публічного управління в Європі є суб'єкти публічного управління, що характеризуються збереженістю самостійності і незалежності в процесі функціонування публічного управління; налагодженням між ними як вертикальних, так і горизонтальних зв'язків; розвинутою координацією та комунікацією; зростаючою роллю лідерства і партнерства; вироблення і застосування спільних стандартів та процедур.

У Франції частина повноважень в галузі насінництва передана до Національного міжпрофесійного союзу виробників насіння і рослин, який підконтрольний Міністерству сільського господарства Франції. Національний міжпрофесійний союз надає виробникам послуги, в тому числі з сертифікації насіння через підконтрольну йому службу контролю та сертифікації насіння, SOC. Голова служби сертифікації та контролю призначається Міністерством сільського господарства Франції, є державним службовцем та представником Франції у сфері насінництва. Просуванням сільськогосподарської продукції на ринки, інформаційною підтримкою, дорадництвом займається структура, що підпорядковується Міністерством сільського господарства Франції, Французьке агентство інформації, сільськогосподарської та сільської комунікації.

Членом SEMAE, колишня GNIS, може стати будь-яка компанія, що займається виробництвом сільськогосподарської продукції. Основною метою

об'єднання є забезпечення регулярного виробництва високоякісного насіння і розвиток селекції. Слід відзначити, що організація існує винятково на членські внески своїх учасників. «Середній бюджет організації – 30 мільйонів євро в рік, що становить 1% бюджету насінневих компаній Франції. Внески сплачуються з кожного гектара насінневих посівів, при продажу – з центнера проданого насіння. Є додаткові внески з продажу на експорт, внесок з імпорту. Найбільша частина внесків сплачується з посівних площ і продажів на території Франції. Також є внески, від спеціалізованих магазинів» [17, с. 2]. Структура: «у 2019 році французька міжпрофесійна організація з насіння та рослин представляє: 73 селекційні компанії, включаючи кооперативи, сімейний бізнес, МСП та транснаціональні корпорації, 18 594 насінників, 250 компаній з виробництва насіння, 6462 дистриб'юторів, мільйони споживачів, включаючи фермерів та городників» [96].

Французька система сертифікації насіння є однією з найрозвиненіших і найсуворіших у світі. Споживачі, громадяни, зацікавлені сторони галузі та фермери однаково стурбовані екологічними, продовольчими та етичними питаннями, пов'язаними з виробництвом харчових продуктів. SOC (офіційна служба з контролю та сертифікації насіння та рослин) – це спеціалізована технічна служба, яка відповідає за громадську місію, покладену на Французьку міжпрофесійну організацію з насіння та рослин відповідно до французьких норм. SOC перевіряє та сертифікує насіння та саджанці, а саме насіння сільськогосподарських та овочевих культур, насінневу картоплю, посадковий матеріал для овочів та суничні рослини. Міністерство сільськогосподарства Франції приймає технічні регламенти, що стосуються виробництва, контролю та сертифікації насіння та садивного матеріалу у відповідності правил ЄС. Департаментом керує вищий чиновник, який призначається Міністерством сільськогосподарства. Голова SOC: несе відповідальність за належне виконання завдань контролю та сертифікації; є єдиним власником повноважень щодо прийняття рішень щодо усієї діяльності SOC та єдиним уповноваженим делегувати повноваження щодо прийняття

рішень щодо діяльності SOC; спирається на групу національних технічних референтів та персонал, розподілений між 6 регіональними делегаціями SEMAE відповідно до ролей та обов'язків, описаних у ланцюжку прийняття рішень SOC. Структуруючи себе за розділами, SEMAE збільшує свою здатність досліджувати конкретні виклики та проблеми (нормативні, економічні та технічні), які пов'язані з різними видами та видовими групами. В інтересах рівного представництва, насінників та представників компаній (із селекційних, виробничих та дистриб'юторських компаній) поділяють президентства та віце-президентства секцій. Розділи сприяють обміну та співпраці між різними професійними групами SEMAE у процесі колегіального прийняття рішень. Розділи також представляють групи у взаємодії з державними органами. Залучення до дискусії сприяє рефлексії та розвитку колективних дій. Публічні механізми – обговорення та колективні дії вирішують такі цілі: вдосконалюють техніку виробництва насіння; сприяють розвитку продукту та успіху зацікавлених сторін та зміцнюють імідж продукту; пояснюють структуру сектору та нормативно-правову базу, які сприяють його довгостроковому успіху. Зміна клімату, ринкові тенденції, умови виробництва та маркетинг насіння – це деякі, але не всі, теми, які обговорюються на SEMAE. Ці дебати допомагають формувати корисні пропозиції на користь усім – від компаній до фермерів та садівників.

Обговорення та спільна робота можуть призвести до укладення міжпрофесійних угод. Уряд Франції може надати офіційне схвалення деяким міжпрофесійним угодам, розробленим та встановленим професійними групами.

Для управління характерно чітке визначення повноважень інспекторів SOC щодо насіння та садивного матеріалу, які належать до категорій видів, які служба вже контролює в контексті сертифікації. Інспектування проводиться без попередження. У Франції є спеціальна комісія, до складу якої входять представники міністерства, громадських організацій, інспектори SOC. «Якщо господарство порушило закон або правила SEMAE, і комісія це встановить,

воно виключається з реєстру виробників і більше ніколи не зможе виробляти насіння. Саме тому фермер дуже дорожить своїм статусом і сам зацікавлений у високій якості насіння. Якщо ж інспектор піде на порушення, він втратить ліцензію через інтернет можна простежити кожен посівну одиницю – все дуже прозоро» [96].

Сорти рослин мають бути зареєстровані у національному каталозі для держав-членів. Можна виробляти та продавати різні категорії насіння: «Комерційне» насіння для сільськогосподарських рослин (певні види сільськогосподарських культур та кормів), «стандартне» насіння для видів овочів та насіння «якості ЄС» для овочевих рослин. Останнє є мінімально прийнятним рівнем якості в ЄС. Для плодкових видів еквівалент «стандартного» рівня якості – «якість САС» (Conformitas Agraria Communitatis). Існує також «сертифіковані» насіннєвий та садивний матеріал (виготовлений відповідно до стандартів сертифікації). «Сертифікований» рівень якості асоціюється з більш суворим набором стандартів, і відповідність сертифікації може бути обов'язковою або необов'язковою для продажу насіннєвого або посадкового матеріалу, залежно від виду.

Потенціал французького насіннєвого сектору пов'язаний з тим, що з моменту організації у 1962 році і підзаконні акти SEMAE змінено один раз, у 2015 році, але цілі залишаються незмінними – зібрати всі зацікавлені сторони у насіннєвому секторі та забезпечити якість французького насіння. Створена відповідна комісія ЄС, де французи виступають головними експертами. Пропонується, щоб французька модель стала базовою для всього Європейського законодавства з насінництва. 42% виробленого у Франції насіння йде на експорт, а це великі прибутки і авторитет держави, так компанія «Майсадур» займає 40% ринку Франції, а 80% виробленого насіння експортує. Приклад сталості законодавства – директиви щодо збуту насіння, що визначають стандарти якості, які повинні бути дотримані в польових умовах для виробництва насіння сільськогосподарських рослин та партій насіння, якщо насіння планується продавати в ЄС.

Структура публічного управління насінництва та розсадництва Франції включає такі ланки. 1. Компанії з селекції рослин, які створюють нові сорти та виробляють насіння першого покоління, щорічно впроваджується 450 нових сортів. У Франції 73 компанії займаються розведенням нових сортів рослин, це переважно малі та мікропідприємства. 2. Виробники насіння – близько 18 600 фермерів, які вирощують насіння, для висіву на 380 000 га землі. 3 Компанії з виробництва насіння, які займаються обробкою, пакуванням та продажем насіння, що надане їм виробниками насіння на договірних умовах. Вони мають технологічно прогресивні та високоефективні інструменти промислового класу, їх комерційне насіння відповідає стандартам безпеки та високої якості, загальна кількість 250. 4. Розповсюджувачі насіння. Дистриб'юторами можуть бути кооперативами або приватними фірмами. 5. Споживачі насіння. У Франції понад 326 000 фермерів, майже 16,5 мільйонів домашніх садівників та фахівців з ландшафтного дизайну. 6. Промислові споживачі, які перетворюють сиру сільськогосподарську продукцію на харчову або непродовольчу. Вони зацікавлені в технологічних, органолептичних та екологічних властивостях сортів рослин, що використовуються для створення продуктів, які вони трансформують.

Французьке законодавство створило умови, які сприяють проведенню досліджень, спрямованих на розробку сортів усіх типів рослин, включаючи другорядні види. Закон 2011 року та указ 2014 року стосуються збереження насіння та дозволяють фермерам зберігати насіння або рослини визначених видів. Компенсація, яку фермери надають для фінансування майбутніх досліджень, становить від 3,5 до 5 євро за гектар. Фермери звільняються від сплати цього внеску, якщо вони використовують збережені в господарстві насіння з сортів, що знаходяться у суспільному надбанні, або з сортів, для яких не видано охорону. У суспільному надбанні є сорти, яким понад 25 років (або 30 років у випадку картоплі). Наприклад, картопля Бінтже, пшениця Флоренція-Аврора та люцерна Європа знаходяться у суспільному надбанні. Крім того, фермери також звільняються, якщо вони виробляють менш ніж

92 тон зернових/олійних культур на рік (еквівалентно приблизно 15 га), навіть якщо вони виробляють збережене в господарстві насіння із захищеного сорту. Але немає жодних обмежень щодо використання насіння, збереженого в господарстві, отриманого з сортів, які не охороняються правами на сорт рослин, незалежно від виду. Законодавство передбачає, що фермери, які бажають використовувати збережені в господарстві насіння із захищених сортів, можуть безпосередньо підписати договір із селекціонерами рослин або їх представниками (найчастіше SICASOV). Можуть також використовуватися колективні або міжпрофесійні договори.

Вільний доступ до генетичних варіацій для дослідницьких цілей є одним із історичних стовпів французького законодавства щодо прав на сорти рослин. Це також є принциповою відмінністю сфери застосування сертифіката сорту рослин (фр. COV) від патенту. Система прав селекціонерів рослин (COV) була розроблена спеціально для біологічних умов, щоб вирішувати унікальні питання, пов'язані з селекцією, це більш мобільна практика. Це дозволяє фермерам зберігати насіння та захищає право всіх осіб на вільний доступ до генетичних ресурсів. Унікальні особливості системи COV гарантують, що зацікавлені сторони як у сільськогосподарській, так і в харчовій промисловості можуть продовжувати вдосконалювати генетику видів рослин, водночас запобігаючи присвоєнню чи монополізації біологічних ресурсів.

У США, Австралії та Японії сорти рослин можна запатентувати. На відміну від рослин, захищених COV запатентовані рослини не можуть вільно використовуватися для розведення, а також фермери не можуть зберегти їх насіння. Патенти, як правило, пов'язані з промисловими процесами. Запатентовані сорти не можна використовувати для досліджень та селекції. Збережене в господарстві насіння заборонено. Така система становить загрозу, оскільки підтримує уявлення про те, що існує «право власності» на генетичне різноманіття, виявлене у сортах. На протилежність система COV заохочує створення нових сортів і, таким чином, сприяє різноманіттю рослин. За результатами другої глобальної оцінки генетичних ресурсів ФАО (2009): у

1960-х роках біорізноманіття сільськогосподарських культур почало скорочуватися, однак воно знову почав підніматися в 1990-х роках, але тільки в європейських країнах, які прийняли систему COV.

У Великій Британії сертифікація насіння забезпечується Національним інститутом сільськогосподарської ботаніки, який підпорядковується органу, що здійснює адміністративно-правове регулювання у сфері насінництва – Агентству з питань здоров'я рослин та тварин (далі Агентство). Агентство своєю чергою підпорядковується міністерству з охорони навколишнього середовища, продовольства та сільського господарства, очільник якого відповідальний перед Парламентом за діяльність Агентства, сформовано механізм контролю ефективності діяльності. До компетенції Агентства належать прийняття підзаконних нормативно-правових актів, надання консультацій, організація перевірок з метою уникнення ризиків здоров'я рослин, тварин та бджіл. В структурі визначена Рада правління, яка забезпечує внутрішній контроль та стабільність управління, щорічно публікує бізнес-план, надає рекомендації щодо стратегії розвитку, реалізації основних цілей та політики, контролює виконання бюджету.

«Зелена революція» стала поштовхом й для юридичного закріплення визнання прав інтелектуальної власності селекціонерів і виробників сільськогосподарської продукції – модель Plant Varieties Protection (далі PVP), інституції затверджені конвенціями Союзу з охорони нових сортів рослин 1972, 1978, 1991 рр. Модель PVP передбачає комерціалізацію сорту, часові обмеження застосування сортоохоронних прав. «Спеціальна система охорони сортів рослин стосується збуту насіння та розсади, а не вирощування та продажу самих рослин. Для цієї моделі характерні привілеї для фермерів у сфері охорони прав на селекційні досягнення (*farmers privilege*) – зберігання, зберігання для розмноження та використання на власних ділянках фермерів насінневого матеріалу, що був зібраний з рослин сортів, що охороняють. Привілеї фермерів є частиною доктрини добросовісного використання – *fair use*. Для цієї доктрини характерно також застосовуються такі взаємозв'язки –

френд-ліцензування агробіотехнологій – зобов'язання патентовласника надавати ліцензію на патент; примусове ліцензування (compulsory licensing) – обмеження в інтересах суспільства прав селекціонерів і власників патентів» [98].

Порівняння моделей публічного управління у сфері насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин за критеріями координації, ролі державних структур, принципів сертифікації та охорони прав на сорти рослин, наявності спеціальних законів України, Європейських та Північноамериканських країн дозволяє визначити спільні риси та відмінності (див. Додаток А, табл. 1.). Вибрані такі критерії: наявність єдиного координуючого органу. Його статус, принципи сертифікації та охорони прав на сорти рослин. Законодавче закріплення норм, вступ до профільних міжнародних організацій. Найбільш перспективна та близька до української – це модель французька, але існують відмінності по об'єктам публічних повноважень. Подальший розвиток механізмів управління сортовою охороною пов'язаний з суперечливим процесом розповсюдження ГМО. Прийнято Угоду про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності, суть якої – інституціоналізація мінімальних стандартів прав інтелектуальної власності, введення обмежень та розширення патентного захисту мікроорганізмів і мікробіологічних процесів для виробництва рослин або тварин) у країнах-членах СОТ [99], нейтралізація загроз агробіорізноманіття.

Виходячи з вищевикладеного можна зробити висновок, що формування механізмів публічного управління у сферах розсадництва, насінництва, охорони прав на сорти рослин є складовою інституційних реформ, з пріоритетами аналізу всіх норм чинного законодавства, їх практичного осмислення, зіставлення з стратегічними цілями держави. Функції механізмів публічного управління можна розкрити через визначення стратегічних цілей, виділення оперативних цілей та надання конкретних завдань. Невиконання завдань, не досягнення оперативних та стратегічних цілей у сферах охорони прав на сорти рослин, насінництва, розсадництва у короткотерміновій

перспективі не призведуть до катастрофічних проблем, заподіяння безпосередньої шкоди здоров'ю чи загибелі людини, тобто їх вирішення не підпадає під запропонований спеціалістами з реформування наглядово-контрольних функцій ризикоорієнтований форс-мажорний підхід. Але у довгостроковій перспективі, відсутність дій щодо формування сталого сільського господарства та впровадження відповідальності за збереження здатності майбутніх поколінь задовольняти власні потреби, забезпечення без ГМО простору може привести до незворотних станів.

Необхідно зазначити, що інтеграція правовідносин до міжнародних систем у сферах охорони прав на сорти рослин, розсадництва, насінництва, яка зародилася на початку 20 століття, активно проходила 90 – 2010 роках [71, 72], є позитивною тенденцією, але зміни мають базуватися на наукових розробках та оформлюватися чинними нормативно-правовими актами, які проходять своєчасну актуалізацію. Політика реформування публічного управління останніх років зосереджувалася на заміні структури та форм державного управління, в цілому проводилася непослідовно, без урахування вимог суспільства та ролі громадських організацій, при кооперації наглядових функцій не враховувався галузевий принцип.

Таким чином, система механізмів публічного управління в Європейському Союзі та північноамериканських країнах формувалася виходячи з оцінки розвиненості ринку насіння, високої споживацької культури, сталого інституційного середовища. Високий рівень ефективності механізмів публічного управління в країнах-лідерах експорту насіння та садивного матеріалу підтверджується досягнутим високим рівнем суспільної стабільності у цих країнах, впливом світового ринку насіння на обіг продукції в країнах з нерозвиненими механізмами публічного управління у сферах розсадництва, насінництва.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРАХ НАСІННИЦТВА, РОЗСАДНИЦТВА ТА ОХОРОНИ ПРАВ НА СОРТИ РОСЛИН

3.1. Сучасний стан дії механізмів публічного управління та регламентації правовідносин у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин в Україні

Закон України «Про насіння та садивний матеріал» «визначає основні засади виробництва та обігу насіння і садивного матеріалу» [64], а також «порядок здійснення державного контролю за ними. Законодавство України у сфері насінництва та розсадництва базується на Конституції України і складається з Законів України «Про насіння та садивний матеріал» [67], «Про охорону прав на сорти рослин» [67], інших законів та нормативно-правових актів, прийнятих відповідно до них. «Дія цього основного Закону «Про насіння та садивний матеріал не поширюється на діяльність фізичних осіб щодо виробництва, зберігання, транспортування та/або використання насіння та садивного матеріалу для задоволення власних потреб, не пов'язаних зі здійсненням господарської діяльності, а також на обіг насіння і садивного матеріалу генетично модифікованих організмів (рослин), що регулюється спеціальним законодавством» [64].

Закон України «Про охорону прав на сорти рослин в основному ...регулює майнові і особисті немайнові відносини, що виникають у зв'язку з набуттям, здійсненням та захистом прав інтелектуальної власності на сорти рослин» [67]. Закон України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» [67] в свою чергу «регулює відносини між органами виконавчої влади, виробниками, продавцями (постачальниками), розробниками, дослідниками, науковцями та споживачами генетично

модифікованих організмів та продукції, виробленої за технологіями, що передбачають їх розробку, створення, випробування, дослідження, транспортування, імпорт, експорт, розміщення на ринку, вивільнення у навколишнє середовище та використання в Україні (далі поведження з ГМО) із забезпеченням біологічної і генетичної безпеки» [57].

У Законі України «Про насіння та садивний матеріал» визначено, що «державне управління та регулювання у сфері насінництва та розсадництва здійснюють Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну аграрну політику, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного нагляду (контролю) у сфері насінництва та розсадництва» [64].

Основні повноваження Кабінету Міністрів України у сфері насінництва та розсадництва – «забезпечення здійснення державної політики у сфері насінництва та розсадництва, координація діяльності центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну аграрну політику, а також центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного нагляду (контролю) у сфері насінництва та розсадництва» [64].

Серед повноважень центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну аграрну політику, у сфері насінництва та розсадництва можна виділити: «забезпечення формування та реалізацію державної політики у сфері насінництва та розсадництва; забезпечення видачі та скасування відповідних сертифікатів у сфері насінництва та розсадництва» [64].

До основних повноважень «центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного нагляду (контролю) у сфері насінництва та розсадництва, належать: здійснення державного контролю за дотриманням вимог законодавства у сфері насінництва та розсадництва; здійснення державного контролю за обігом насіння і садивного матеріалу на території України; участь у розробленні нормативно-правових актів у сфері

насіння і садивного матеріалу; звернення до відповідних органів щодо розгляду питань про тимчасове зупинення дії або скасування атестата про акредитацію органу з оцінки відповідності та притягнення органу з оцінки відповідності до відповідальності за порушення вимог та скасування свідоцтва аудиторів із сертифікації (агрономів-інспекторів)» [64].

Закон «Про насіння та садивний матеріал» [64] зосереджується на діяльності органу, що забезпечує саме державний контроль у сфері насінництва та розсадництва, альтернативні форми контролю не визначені. Крім того, законодавчо не закріплена назва органу, що здійснює повноваження контролю у сфері насінництва та розсадництва, хоча практика закріплення повноважень характерна для багатьох західноєвропейських країн. Такий підхід гарантує незмінність законодавчого акту в незалежності від розподілу функцій контролюючих органів, але однак є підставою для зміни структур, що наділені відповідними компетенціями, як результат – це відсутність стабільності. Так, за останнє десятиріччя пройшло чотири реорганізації, законодавчі основи функціонування наявної на даний час структури не визначені повною мірою, з 2017 року. «Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного нагляду (контролю) у сфері насінництва та розсадництва – Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства» [61]. Основними завданнями Держпродспоживслужби з теми дослідження є: «реалізація державної політики у галузі насінництва та розсадництва (в частині сертифікації насіння і садивного матеріалу), державного нагляду (контролю) у сферах охорони прав на сорти рослин, розсадництва та насінництва, державного нагляду (контролю) за додержанням заходів біологічної і генетичної безпеки щодо сільськогосподарських рослин під час створення, дослідження та практичного використання генетично модифікованого організму у відкритих системах на підприємствах, в установах та організаціях агропромислового комплексу

незалежно від їх підпорядкування і форми власності» [61]. Насінництво на розсадництво – координується Міністерством аграрної політики, охорона прав на сорти рослин – до серпня 2021 року Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства, поводження з ГМО в відкритих системах – не визначено, перерозподіл функцій триває.

Відповідно Наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України від 12.04.2017 № 209 затвердженні «Положення про Головне управління Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів в області, в місті Києві» [60]. В типовому положенні визначені «завдання щодо реалізації державної політики окремо у сфері насінництва та розсадництва, у сфері охорони прав на сорти рослин». Аналіз Положення «Про відділ контролю в сфері насінництва та розсадництва» у зв'язку з відсутністю актуалізації змін відповідно Типового Положення про територіальні органи та положення про Головне управління Держпродспоживслужби в Запорізькій області проводити не доцільно.

Норми Положень не відповідають нормам, що визначені у Законі України «Про насіння та садивний матеріал» [64], нормативно-правовим актам, що регламентують проведення сертифікації насіння. У 2017 році ліквідовано «відділ атестації, сертифікації та аналітичної роботи» в складі управління контролю в сфері насінництва та розсадництва, хоча у Положенні про територіальні органи ці функції з сертифікації прописані, водночас функції з контролю ГМО у відкритих системах відсутні, функції з охорони прав на сорти рослин додані тільки у 2019 році. Відділ контролю в сфері насінництва та розсадництва в складі управління фітосанітарної безпеки в своїй діяльності керується Законом України «Про насіння і садивний матеріал» [64], дія якого не поширюється на обіг насіння і садивного матеріалу генетично модифікованих організмів (рослин), цей напрям регулюється Законом України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» [59]. Повноваження інспекторів з охорони прав на сорти рослин

регулюється Законом України «Про охорону прав на сорти рослин» [67], статтею 7. Відповідно до Закону України «Про насіння і садивний матеріал» спеціалісти відділу є державними інспекторами у сфері насінництва та розсадництва і одночасно не можуть бути інспекторами за додержанням заходів біологічної і генетичної безпеки щодо сільськогосподарських рослин, аналогічна ситуація з впорядкуванням контролю у сфері охорони прав на сорти рослин, ці повноваження не закріплено у посадових інструкціях. Таким чином, відсутні правові підстави для здійснення контрольних-наглядових функцій на рівні інспекторів відділу. Крім того, відсутній логічний взаємозв'язок між завданнями інспектури та Кодексом про адміністративне правопорушення. Необхідність розвитку цих напрямків державного контролю відображена у Плані заходів з наближення законодавства України до права ЄС в агропромисловому секторі в частині директив по генетично модифікованим зерновим; стандартів торгівлі насінням рослин, але відсутність розподілення завдань, їх правова регламентація у відповідних положеннях, зміна структури підрозділу, що відповідає за їх реалізацію, незмінність правових суперечок з 2017 року не дозволяють сформувати дієві механізми публічного управління.

Якщо проаналізувати відповідні статті Закону «Про насіння та садивний матеріал» [64] можна зазначити, що законодавчо не визначена структура механізмів публічного управління, акцентується увага на функціях та засадах органів державного управління та регулювання, визначені тільки права та обов'язки виробників насіння, відсутнє визначення ролі та функцій громадського контролю, міжгалузевих та галузевих асоціацій.

9 квітня 2010 року організована «Насіннева асоціація України» (далі Асоціація), у 2011 р. з метою відстоювання інтересів українського насінневого ринку Асоціація стала членом Європейської насінневої асоціації (ESA), у 2012 році приєдналася до Міжнародної федерації насіння (ISF) [77].

Основними завданнями Насінневої асоціації України вбачаються наступні: «забезпечення умов для професійних дискусій представників галузі

та на основі взаємної поваги і консенсусу напрацювання пріоритетів для розвитку цивілізованого ринку насіння України; інформування членів Асоціації з новинами законодавства та тенденціями на ринку насіння; підтримка новітніх технологій виробництва; активна співпраця із державними органами влади для спільного напрацювання першочергових заходів з вдосконалення ринку насіння; сприяння в досягненні прозорого, ефективного та прогнозованого ринку насіння; налагодження плідної співпраці з науково-дослідними інституціями, міжнародними організаціями; поширення і пропагування міжнародних цінностей сучасного ведення бізнесу у насінництві» [76]. Засновники Асоціації це здебільшого це представники транснаціональних насінневих компаній, відповідно пріоритети Асоціації – інтереси міжнародного насінневого бізнесу. Основна мета Асоціації у сфері охорони прав на сорти рослин – «функціонування ринку, що працює, і забезпечення запровадження реальних практик зі збору роялті та відрахувань за використання насіння для власних потреб Farm Saved Seed (FSS)» [77].

Як позитивну тенденцію розвитку публічного управління у сферах, що досліджуються, можна відмітити перехід до регулювання на рівень громад, наділення їх додатковими правами. За останній роки сформувався особливий механізм публічного управління, оснований на тому, що інтелектуальні здобутки здатні перебувати в кількох правових площях регулювання, набувають трансверсального статусу. Нові інституційні умови встановлюють основні правила, що забезпечують раціональне використання агробіоресурсів з урахуванням сталого та інноваційного розвитку економіки. Один з прикладів – існування законодавчо закріпленої системи географічних зазначень, в Україні відповідний закон «Про правову охорону географічних зазначень» було прийнято в 1999 році. Полісуб'єктна форма інтелектуальної власності, або колективна, наділяє громади правом на біорізноманіття, ці права можуть бути безстроковими, якщо вони пов'язані з географічним зазначенням (географічним містом), це протидія монополії, захист суб'єктів, що представляють локальні ринки.

Правові засади відповідальності за порушення законодавства у сфері насінництва та розсадництва закріплені статтею 28 Закону України «Про насіння та садивний матеріал», в абзаці першому визначено, що «особи, винні в порушенні законодавства у сфері насінництва та розсадництва, несуть відповідальність згідно із законом» [64], по правовій природі це відсилання до Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі КУпАП). Статтею 104–1 КУпАП передбачено «накладання штрафів на осіб, що порушують порядок та умови ведення насінництва та розсадництва від 85 до 340 грн» [32], суб'єктами відповідальності можуть бути лише «особи, включені до Реєстру суб'єктів насінництва та розсадництва, та мають право здійснювати реалізацію насіння і садивного матеріалу лише за умови наявності сертифікатів на насіння та/або садивний матеріал та додержання майнових прав інтелектуальної власності на сорти рослин» [64]. На практиці суб'єкти цього виду правопорушень – як громадяни, так й посадові особи, уповноважені здійснювати нагляд (контроль) у сфері насінництва та розсадництва, у разі ними здійснення протиправної діяльності, а саме дії або бездіяльності, що порушують встановлений законом порядок та умови ведення насінництва та розсадництва.

Відповідно до ст. 244 Кодексу України про адміністративні правопорушення «повноваженнями з розгляду справ про адміністративні правопорушення в цій сфері наділені центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі» [32]. На даний час цей орган знаходиться на стадії ліквідації з 2014 року. Зміни до кодексу про адміністративні правопорушення, які відображають передання повноважень «Державній службі України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів» [61] в зв'язку з ліквідацією «Державної інспекції сільського господарства не були внесені» [65].

Відповідно до ст. 218 Кодексу України про адміністративні правопорушення «повноваженнями з розгляду справ про адміністративні

правопорушення, що передбачені статтею 104-1 наділені адміністративні комісії при виконавчих органах міських рад» [32]. Розгляд цих справ пов'язані зі специфікою галузі, вимагає вузькоспеціалізовані фахові знання, тому ця правова норма спірна.

Статтею 53 Закону «Про охорону прав на сорти рослин» чітко обумовлені порушення прав на сорт рослин, вказано, що «привласнення авторства є порушенням особистих немайнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин. Вчинення без дозволу особи, яка має майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, будь-яких дій по відношенню до цього сорту, що потребують дозволу згідно з положеннями статті 39 цього Закону, вважаються порушенням майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин» [67]. Порушення прав на сорт тягнуть за собою відповідальність згідно із законами України. Стаття 54 Закону захищає права особи, права якої на сорт порушені. Вона вказує, що така «особа може звернутися до суду за захистом цих прав» [67]. Стаття 51–2 Кодексу України про адміністративні правопорушення «визнає адміністративно караним таке порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, як незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності, привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом» [32]. Відповідно до статті 176 Кримінального кодексу України, «до кримінальної відповідальності притягаються особи, винні в порушенні авторського права і суміжних прав» [33], Стаття 177 Кримінального кодексу України визнає «кримінально караним порушення прав на ... сорт рослин, якщо це завдало матеріальної шкоди у великому розмірі» [33].

Крім того, відповідно до статті 18 Закону України «Про насіння та садивний матеріал» «аудитори із сертифікації (агрономи-інспектори) несуть відповідальність за результати та якість своєї роботи у сфері насінництва та розсадництва згідно із законом» [64]; відповідно статті 22 Закону України «Про насіння та садивний матеріал» «у разі порушення гарантій суб'єкт

насінництва та розсадництва несе відповідальність згідно із законом» [64]. До суб'єктів, що займаються виробництвом та реалізацією насіння та садивного матеріалу може застосовуватися санкція в виді позбавлення права займатися виробництвом, реалізацією та використанням насіння і садивного матеріалу шляхом виключення з Реєстру суб'єктів насінництва та розсадництва у разі систематичного грубого порушення ним законодавства у сфері насінництва та розсадництва. До аудиторів із сертифікації (агрономів-інспекторів) законодавства у сфері насінництва та розсадництва «застосовується санкція у виді позбавлення права провадити діяльність у сфері насінництва та розсадництва строком на п'ять років, а видане йому свідоцтво аудитора із сертифікації (агронома-інспектора) скасовується у разі систематичного грубого порушення» [64].

Разом з тим в законодавчих актах відсутнє визначення «систематичне грубе порушення» [64]. Посадові особи відповідно статті 28 наділені дискредитаційними повноваженнями, які визначаються як сукупність прав та обов'язків органів державної влади та місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, «що надають можливість вибору на власний досвід одного з декількох варіантів управлінських рішень, передбаченим нормативно-правовим актом» [6]. Можливість діяти на власний розсуд створює умови для вчинення корупційних правопорушень.

Для України характерно обмежене нормативне регулювання обігу ГМО. Попри заборону комерційного виробництва ГМ-культур, значний процент є генмодифікований [94]. При завезенні партій насіння при вибірковому митному та фітосанітарному контролі надається сертифікат виробника стосовно відсутності ГМО сортів, відсутні процедури по контролю державою за ввезенням ГМО-сортів, наприклад, вибіркова перевірка партій. По Запорізькій області за 2020 – 2021 роки не проведено жодного заходу державного нагляду у сфері контролю за розповсюдженням ГМО по причині вузькості критеріїв безпеки, не врахування обігу ГМО сортів.

3.2. Основні фактори удосконалення механізмів публічного управління у сферах насінництва, розсадництва, охорони прав на сорти рослин

Ціль публічного управління у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин – створення моделі управління, яка б забезпечувала ефективне та результативне функціонування системи органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій, діяльність яких відображає державну політику. Публічне управління передбачає гармонійне поєднання державного управління, місцевого самоврядування, залучення неурядового (громадського) суспільства, його трансформація пов'язана з децентралізацією влади, інтеграційними процесами, нівелюванням впливу політичних криз. На рівні всіх трьох структур діють організаційні та правові механізми, з категоризацією публічності. Як бачимо з аналізу сучасного стану дії механізмів публічного управління та регламентації правовідносин у сферах розсадництва, насінництва, охорони прав на сорти рослин в Україні правові механізми недостатньо розроблені для громадських організацій, організаційні фактори не передбачають повною мірою вплив процесів децентралізації. Удосконалення правових механізмів – внесення відповідних змін у законодавство. Організаційні механізми повинні передбачати спеціалізацію структурних підрозділів органів публічної влади через раціоналізацію та визначеність функцій управління, розподіл суб'єктності. Повинні визначатися права, обов'язки, компетенції та відповідальність, удосконалюватися процеси формування і прийняття управлінських рішень.

Для сфер, що пов'язані з сільським господарством, його інноваційним розвитком основні фактори удосконалення механізмів публічного управління: створення бази – розвиток інституційного середовища інноваційної системи; її підтримка – державні гарантії інноваційної діяльності, удосконалення системи розвитку і підтримки малого та середнього бізнесу; налагодження кооперації – сприяння впровадженню механізму державно-приватного

партнерства; створення аграрних кластерів; підвищення свідомості – активна просвітницька діяльність, спрямована на залучення жителів громад до участі в процесі ухвалення рішень з розвитку своїх територій та усвідомлення необхідності розв’язання проблем власними силами. Для цього органи публічної влади, агробізнес та наука повинні взаємодіяти. Але майже всі управлінські процеси проходять ізольовано один від одного, можливості кооперації за принципом «відкритих інновацій» майже не використовуються і як наслідок практично відсутні процеси дифузії аграрних технологій і синергетичний ефект від взаємодії учасників інноваційного процесу агросфери.

Фактори удосконалення механізмів публічного управління у сферах охорони прав на сорти рослин, насінництва, розсадництва можна згрупувати відносно об’єктів, на які вони направлені: вже наявні механізми та принципіально нові механізми. Створення нових механізмів публічного управління передбачає вивчення та аналіз стану галузей, зіставлення чинних міжнародних моделей, визначення стратегічних напрямів розвитку галузі, й безпосередньо формулювання нових механізмів та прогнозування їх ефективності. Прояв додаткових функцій перш за все, передбачає прогнозування, стратегічний аналіз, з оцінкою і плануванням. На даний час не розроблена стратегія розвитку галузі насінництва, не визначені стратегічні цілі для цієї галузі, на обрані виходячи з них завдання.

Чіткі критерії стратегічних завдань проявляються через індикацію виконання, остання залежить від професіоналізму виконавців та оцінювачів, їх добору без формальної складової, за кваліфікаційними критеріями. Паралельно з оцінкою повинна розвиватися система звітності та контрольованості, яка реалізується на проміжних етапах, що не направлені на досягнення кінцевого результату. При найманні, просуванні, стимулюванні, винагороді кадрів повинні домінувати кваліфікаційні критерії, це стимулює підвищення рівня кваліфікації. Заходи з підвищення ефективності роботи – усунення бюрократичних бар’єрів (надмірність інструкцій та норм),

підвищення мобільності, комунікаційність. На підставі маркетингу ресурсів, споживачів та продуктів необхідно проводити довгострокове планування. Як негативний приклад можна розглянути прийняття Наказу Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України 08.04.2021 №728 «Про затвердження Галузевих типових форм облікових документів, які використовуються під час зберігання і переробки зерна та продуктів його переробки» [58]. Серед документів затверджена документація з насінництва. По перше, це бюрократичні бар'єри, по друге, документи, що стосуються насінництва – по суті перевидання документів, що діяли до 2008 року і були затверджені наказом Мінагрополітики від 11.07.05 р. № 310. За цей час змінилася нормативно-правова, категоріальна, поняттєва база, документи не відображають реального стану справ, вносять двояке тлумачення понять. Але оскільки більшість з цих наявних документів наводилося як додатки до ДСТУ, правил, не було затверджено наказами, то нормативний акт серпня 2021 року скасовує їх, тобто в Україні діють документи з застарілим поняттєвим складом, комунікаційність суб'єктів державного управління, Міністерств в такій ситуації – розробці наказу та його підписанні – не реалізована.

Суб'єкти управління – складові системи насінництва – здатні саморозвиватися, управлінські механізми повинні стимулювати цю тенденцію. Функція держави поступово обмежуються публічним правом, де не діють ринкові чинники, публічні інституції приватизуються, компетентні органи уповноважують організації всіх форм власності на виконання завдань, послуги надаються ринковими структурами (приклад створення приватної системи сертифікації насіння та садивного матеріалу).

З метою вироблення рекомендацій та визначення основних факторів удосконалення механізмів публічного управління у сферах охорони прав на сорти рослин, розсадництва та насінництва було проведено соціологічне опитування 144 особи, які працюють в сфері насінництва та розсадництва, охорони прав на сорти рослин. Анкета представлена у Додатках (див. Додаток Б.). До опитування були залучені представники

виробників насіння та садивного матеріалу, що включені до реєстру виробників насіння та садивного матеріалу, потенційні споживачі насіння та садивного матеріалу, виробники насіння для власних потреб. Узагальнені матеріали анкетування представлено у Додатках (див. Додаток В, табл. 2 та Додаток Г, рис. 1 – 20.).

За віковим критерієм найбільшу частку опитуваних становлять особи від 36 – 50 років (42%), до 25 років 12%, від 26 – 35 – 22%, після 51 – 24% (див. Додаток Г, рис. 1.). Вищу освіту мають 92% респондентів, 8% – професійно-технічну, з загально середньою відсутні (див. Додаток Г, рис. 2.). За стажем роботи 50% працюють в сфері насінництва понад 20 років, 7% – від 1 до 5 років, 15% – від 6 до 10 років, 28% від 11 до 20 років. (див. Додаток Г, рис. 3.). Таким чином можна скласти портрет спеціаліста в сфері насінництва та розсадництва, це людина з вищою освітою, старше 36 років, працює в цій сфері понад 11 років. Таки характеристики свідчать про високі професійні вимоги до спеціалістів в сфері насінництва та розсадництва, наявний досвід роботи.

Стосовно «поінформованості про адміністративно-правове регулювання в сфері насінництва» 53% проінформовані по окремих питаннях, 35% проінформовані не повною мірою, 12% проінформовані повністю, не проінформовані 0 %, жоден кореспондент не вважає себе категорично не проінформованим про регулювання (див. Додаток Г, рис. 4.). Відносно низький рівень поінформованості повною мірою свідчить про вузьке коло питань, яким зацікавлені респонденти, нормативною широтою сферою насінництва та про недостатню роз'яснювальну роботу.

По критерію «поінформованості про адміністративно-правове регулювання в сфері охорони прав на сорти рослин» картина по розподілу схожа, 55% проінформовані по окремими питанням, 22% проінформовані не повною мірою, 16% проінформовані повною мірою, 7% не проінформовані (див. Додаток Г, рис. 5.). Поява такої групи респондентів, як «непроінформовані» свідчать про специфічність сфери охорони прав на сорти

рослин, відсутності дієвих механізмів управління на рівні споживачів насіння та виробників насіння для власних потреб.

На організації та результатах роботи 54% респондентів значною мірою позначилися «реформи в державному управлінні у сферах насінництва та охорони прав на сорти рослин (оптимізація системи центральних органів виконавчої влади)», на 31% – позначилися певною мірою, на 15% респондентам було важко відповісти на це питання (див. Додаток Г, рис. 6.). Така картина свідчить як про позитивні тенденції, так й про негативні тенденції, реформи державного управління призвели до відсутності значного впливу на галузь, включення ринкових механізмів регулювання. Відносно великий процент впливу реформ в державному управлінні в сферах насінництва та охорони прав на сорти рослин певною мірою є відображенням неконсеквентності реформ, відсутності створення сприятливого поля для діяльності по тих питаннях, по яким втручання держави у господарську діяльність обумовлена міжнародними договорами та існуванням публічного права, при якому використання ринкових механізмів виключається.

На запитання «як ви оцінюєте діяльність центральних органів виконавчої влади та її територіальних підрозділів, що здійснюють адміністративно-правове регулювання в сферах насінництва та охорони прав на сорти рослин» 33% респондентів відповіли, що «позитивно», 31% «скоріше позитивно», 36% «скоріше негативно» (див. Додаток Г, рис. 7.). По цьому показнику необхідно відмітити про формулювання назви структур, які здійснюють адміністративно-правове регулювання в сфері насінництва органів згідно з нормативно-правовими актами, без конкретизації, наприклад управління держпродспоживслужби, державні установи центри сертифікації сільськогосподарської продукції. Відсутність визначеної назви компетентних органів, практики закордонних країн. Одна з характеристик існуючого законодавства.

49 процентів опитуваних вважають, що зручність – доступність послуг, зрозумілість та обґрунтованість вимог найбільш «значущий критерій

результативності діяльності центральних органів виконавчої влади та її територіальних підрозділів, що здійснюють адміністративно-правове регулювання в сферах насінництва та охорони прав на сорти рослин». «Гласність – відкритість та прозорість діяльності» вважають значущим критерієм 29% респондентів, 22% вибрали ефективність – нівелювання впливу «чорного ринку» насіння (садивного матеріалу) на офіційних виробників та реалізаторів найбільш впливовим критерієм (див. Додаток Г, рис. 8.). Відсутність такого показника як «результативність» – зменшення правопорушень у сферах охорони прав на сорти рослин, насінництва та розсадництва свідчить що цей показник притаманний сфері державного управління, не відображає сподівань та прагнень об'єктів насінництва.

На запитання «майнові права інтелектуальної власності на сорти рослин законодавчо захищені достатньо чи ні?» більшість відповіла, що захищені – так, 14% 49% – захищені, але не повною мірою, 37 важко відповісти (див. Додаток Г, рис. 9.). Відносно великий процент респонденті, яким важко відповісти на це запитання можна пояснити, обмеженістю кола суб'єктів, що залучені у процедурі підтримання майнових прав.

Більшість респондентів вважають, що «процедура видачі Сертифікатів на насіння (садивний матеріал) чітко визначена, вимоги обґрунтовані, але є недоліки» 68%, або без – 32% (див. Додаток Г, рис. 10.). Процедуру видачі дозвільних документів в сфері карантину рослин чітко визначеною, вимоги обґрунтованими, але при наявності недоліків вважають 63%, 25% вважають її досконалою, 12% – ні (див. Додаток Г, рис. 11.). Процедура видачі сертифікатів на насіння передбачає існування як державних так й приватних структур, 65% при виборі організації, що надає послуги у сфері насінництва та розсадництва (видачі сертифікатів) надали би перевагу державній структурі, 35% державній та приватній структурі в залежності від послуги (див. Додаток Г, рис. 12.). Така тенденція відображає віковий критерій та критерій досвіду роботи, протягом 60 років діяла виключно державне визначення якості насіння, з 2003 року державна сертифікація.

Необхідність «створення окремого центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного нагляду (контролю) у сфері насінництва та розсадництва» підтримує 69% респондентів, 31% – ні (див. Додаток Г, рис. 13.). Такий орган існував до 2012 року, позитивна відповідь на попереднє питання стосовно довіри державним органам сертифікації і як висновок з цього підтриманням суб'єктами інституцій з досвідом управління корелює з підтриманням ідеї відтворення такого органу. Стосовно делегування частини повноважень у сфері охорони прав на сорти рослин від державних органів недержавним 51% підтримує таку ідею, 49% – ні (див. Додаток Г, рис. 14.). Тобто для цього питання характерна деяка невизначеність, що можна пов'язати з відсутністю недержавних органів цього профілю, відсутністю проектних структур та компетенцій цих установ, які доступні широкому колу суб'єктів, відсутності публічного обговорення проєктів.

Переважає більшість 85% опитувальних вважають за потрібне «посилити відповідальність за порушення у сферах насінництва, розсадництва, охорони прав на сорти рослин, поводження з ГМО». 15% вважають, що таке адміністративне регулювання не потрібно (див. Додаток Г, рис. 15.). Напрямо посилення відповідальності – всі суб'єкти, 58% опитувальних, 30% вважають, що відповідальність необхідно посилити для державних органів та їх посадових осіб, що виконують повноваження у сферах охорони прав на сорти рослин, насінництва, розсадництва, щодо реалізаторів насіння – 12% (див. Додаток Г, рис. 16.). При чому серед респондентів, що відповіли на попереднє питання «ні», «посилення відповідальності не потрібно», у запитанні щодо категорії відповідальності переважає відповідь щодо посилення відповідальності до «державних органів та їх посадових осіб, що виконують повноваження у сферах насінництва, розсадництва, охорони прав на сорти рослин», таку неузгодженість можна пояснити відносно новим поняттям відповідальності державних службовців або працівників державних органів конкретно у сфері насінництва та

розсадництва, декларативністю цієї відповідальності та відсутністю нормативно-правових актів з цього питання.

«Державну підтримку в сфері насінництва» підтримують 100% респондентів. Високий процент та однотайність свідчать про необхідність запровадження дотацій виробників насіння та селекціонерів нових сортів (див. Додаток Г, рис. 17.).

«Основним фактором, що перешкоджає розвитку насінництва в адміністративній площині» є недосконалість та нестабільність законодавства, 67%, недостатня кваліфікація співробітників державних органів 10%, 12% – зарегульованість, складність та незрозумілість бюрократичних процедур корупція – 11% (див. Додаток Г, рис. 18.).

На питання «Які заходи можуть підвищити ефективність роботи співробітників органів, що здійснюють адміністративно-правове регулювання в сферах насінництва та охорони прав на сорти рослин?» 2/3 респондентів 67% відповіли, що «систематичне підвищення кваліфікації співробітників», 23% «посилення контролю за діяльністю», 10% – підвищення заробітної плати (див. Додаток Г, рис. 19.).

Серед «механізмів вдосконалення діяльності органів, що здійснюють адміністративно-правове регулювання в сферах насінництва та охорони прав на сорти рослин», надали перевагу покращенню матеріально-технічної бази 57%, зміні та удосконаленню законодавчої бази 38%, підвищення кваліфікації 4%, зміцнення правового та соціального захисту співробітників 1% (див. Додаток Г, рис. 20.).

Узагальнення результатів анкетування дозволяє скласти портрет цільової аудиторії публічного управління в сфері насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин, визначити проблемні питання. Проведення анкетування та його аналіз дали змогу відкоригувати фактори удосконалення механізмів публічного управління у сферах насінництва, розсадництва, охорони прав на сорти рослин, розподілити їх за критерієм важливості для суб'єктів насінництва.

3.3. Перспективи підвищення ефективності дії механізмів публічного управління у сферах насінництва, розсадництва, охорони прав на сорти рослин в Україні

Мета публічного управління, державної сфери, громадських організацій, асоціацій – функціонування ринку, що працює, забезпечує запровадження реальних практик зі збору роялті та відрахувань за використання насіння для власних потреб. Для досягнення такої цілі необхідно створити неприбуткову організацію сприяння селекції. Місія даної структури представлена у Додатку Д. В основу діяльності цієї асоціації закладені міжнародні принципи з охорони прав на сорти рослин та підтримки інноваційної діяльності, це, перш за все декларативний принцип використання сортів – звітування по сортовому складу та об'ємах використаної продукції проходить по типу декларацій, простежуваності та підзвітності діяльності, необов'язковості вступу до асоціації, доступність нових сортів сільгоспвиробникам, перерозподіл коштів на інноваційні проекти. Останній принцип – розв'язання проблеми функціонування вітчизняної селекції, її дотаційності. Найбільшим вітчизняним виробником насіння залишається Національна академія аграрних наук України. «При фінансуванні НААН із загального фонду Державного бюджету України на 2018 р. – 0,5 млрд грн, за розрахунками 1 гривня, інвестована у діяльність наукових установ НААН, забезпечує 38 грн для розвитку національної економіки держави. Це ще раз свідчить про високу інвестиційну привабливість галузі та досить швидку окупність витрат і значну прибутковість» [19]. Насінництво – наукомістка галузь, відмова від власної дослідницької сфери – стратегічна помилка. Це підтверджують й результати опитування щодо необхідності підтримки насінництва. Прогресуюча залежність від насіння іноземної селекції – загроза національної безпеки. Виробники сільськогосподарської продукції по ключових культурах експорту та системі забезпечення продовольчої безпеки держави залежать від цінової політики імпортерів, це найбільш явна залежність, й від генетичного наповнення сортів (гібридів). Так, в 2020 році в Україні набуло

розповсюдження захворювання філодії. Попередній аналіз ситуації показав, що спотворюються гібриди різних селекційних компаній, але різною мірою. Такий прецедент показує, що недостатня сортовивченість, домінування гібридів, схильних до ураження хворобами може привести до значних втрат врожаю. Саме сорти та гібриди, які створюються під кліматичні умови регіону, стійкі до найбільш поширених хвороб є запорукою стабільних врожаїв, протидія впливу екзогенних факторів. Кожний факт розповсюдження хвороб, прояв генетичної нестійкості повинен вивчатися та на основі об'єктивної картини необхідно формувати рекомендації сільгоспвиробникам. Функціонування асоціації дозволить частково розв'язати проблему фінансування вітчизняного насінництва та розсадництва, збільшить частку вітчизняних сортів, а також забезпечить надійність України як партнера для прогресивних сортів іноземної селекції через захист прав іноземних селекціонерів. Ще один з принципів асоціації – відсутність бар'єрів для членства приватних, малих селекційних центрів, в тому числі для розробників сортів непоширених культур. Як відомо, перед селекційним світом стоїть проблема монокультурності, втрати біорізноманіття. Підтримка цього сектору селекції, пропаганда його продукції – це вклад в збереження біорізноманіття. Окремо необхідно виділити принцип неприбутковості, новостворена асоціація – це не спосіб збагачення привладних осіб чи частки чиновників від селекції. У Регламентах та Директивах з насінництва та охорони прав на сорти рослин визначено, що офіційні заходи – це заходи, вжиті органами державної влади; або будь-якою юридичною особою публічного або приватного права, що діє під юрисдикцією держави; за умови, що зазначені особи не отримують особистого прибутку від здійснення таких заходів.

Діяльність асоціації буде підтримувати доступ малих підприємств, фермерів до новітніх сортів, повинні бути введені привілеї, але з обмеженням по площах посівів, у зв'язку з чим необхідно закріпити законодавчо визначення «free-насіння».

На перехідному етапі, до створення асоціації необхідно передбачити розширення повноважень центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного нагляду (контролю) у сфері насінництва та розсадництва шляхом доповнення статті 8 Закону «Про насіння та садивний матеріал» такого змісту: «здійснює моніторинг використання суб'єктами господарювання насіння для сівби сортів, які охороняються» [64]. Дії держави повинні сприяти формуванню громадській свідомості – усвідомлення необхідності підтримання селекції через сплату роялті, внесення вищенаведених змін – один з утворюючих механізмів.

У 2021 році європейською спільнотою у сфері охорони прав на сорти рослин та використання доробок селекції обговорюється створення загальної організації з ліцензування сільськогосподарських культур, яка буде надавати доступ до комерційних сортів, включаючи, зрештою, ознаки, відредаговані геномом, для цілей селекції та забезпечувати доступ до патентованих ознак на ринку при дотриманні справедливих умов. Географічним ареалом ACLP є Європа (зокрема, 38 держав-членів Європейської патентної конвенції, Україна та Росія). Ініціація платформи планується у 2022 році. Україні як суб'єкту ринку світового насінництва необхідно проаналізувати перспективи членства у нествореній організації та у разі позитивної оцінки підтримати членства на законодавчому рівні, паралельне створення національної асоціації – механізм адаптації до світових тенденцій та правил.

Світовий ринок й ринок насіння та садивного матеріалу зацікавлені у зменшенні частки фальсифікованої продукції. Най дієва протидія фальсифікату – це створення умов, коли нелегальне використання насіння стане не вигідним, включає дії у трьох векторах: застосування права – розробка схем та підходів розгляду справ щодо фальсифікатів у судах, створення правових прецедентів; будівля комунікації – інформування ЗМІ, донесення ключових меседжів, щодо майбутньої фінансових збитків та іншої небезпеки фальсифікату, не зважаючи на можливу вигоду при його купівлі; просвітницька діяльність – проведення навчань щодо правових аспектів

реалізації та купівлі насіння, реагування на факти виявлення фальсифікованого насіння. Необхідність просвітницької діяльності, організації семінарів підтверджується великою кількістю респондентів, що відмітили поінформованість по окремим питанням, в неповній мірі чи взагалі непоінформованість.

Вирішення проблем відповідальності за порушення вимог законодавства в сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин, як наслідок зменшення порушень у відповідній сфері це зміни у законодавчому полі. Наприклад, доповнення термінів визначенням «фальсифікованого насіння та/або садивний матеріал». «Фальсифіковане насіння та/або садивний матеріал – насіння та/або садивний матеріал, що виготовляється з порушенням технології, реалізується з неправдивою інформацією щодо сортових та/або посівних якостей насіння та/або сортових та/або товарних якостей садивного матеріалу, з неправомірним використанням знака для товарів, копіюванням зовнішнього оформлення оригінальної тари та елементів маркування». З цією нормою узгоджується доповнення Кодексу про адміністративне правопорушення статтею щодо відповідальності за розповсюдження фальсифікованого насіння. «Умисне виробництво та/або заготівля та/або пакування та/або маркування та/або затарювання фальсифікованого насіння та/або садивного матеріалу та / або зберігання фальсифікованого/контрафактного насіння та/або садивного матеріалу з метою продажу, а також використання обладнання для вироблення фальсифікованого насіння та/або садивного матеріалу – тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від тисячі до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від п'яти тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією фальсифікованої продукції, обладнання для вироблення фальсифікованого насіння та/або садивного матеріалу».

Беручі до уваги характерні риси розповсюджувача фальсифікованого насіння, його майже невлівимість, як протидію цього порушення не рівні

компетентних органів необхідно проводити роз'яснювальну роботу, пропагандувати насіння офіційних виробників, виконувати дорадницькі функції. Приклад, складення та розповсюдження Роз'яснень, Пам'яток (див. Додаток Е). Крім того, впровадження адресної дотації покупцям легального насіння – стимул скорочення чорного ринку насіння та садивного матеріалу. Не останню роль повинна відігравати громадська активність, наприклад, факт пропонування до реалізації незареєстрованих сортів насіння харківськими виробниками оприлюднено у соціальній мережі, на спеціалізованій сторінці в жовтні 2021 року, як результат потенційний продаж через цю платформу припинено.

Як протидія чорному ринку насіння, створення публічного контролю, це внесення змін до поняттєвої бази стосовно «обігу насіння» та «суб'єктів насінництва та розсадництва» (див. Додаток Ж.).

На думку насінницької спільноти необхідно посилити відповідальність щодо всіх суб'єктів. Але поняттєва база законодавства обмежує це коло «суб'єктами насінництва та розсадництва» [64], тому для реалізації принципу рівності суб'єктів публічного управління необхідно внести наступні зміни до статті 3 Закону «Про насіння та садивний матеріал»: замінити визначення «суб'єкти насінництва та розсадництва» [64] на «суб'єкти господарювання в насінництві та/або розсадництві – фізичні особи підприємці, юридичні особи, які виробляють, та/або зберігають, та/або реалізують, та/або використовують, та/або вводять в обіг насіння та/або садивний матеріал». Відповідно до цього внести зміни до статей 14 «Використання насіння і садивного матеріалу сортів рослин суб'єктами насінництва та розсадництва», та 26 «Повноваження посадових осіб з питань нагляду (контролю) у сфері насінництва та розсадництва» замінивши «суб'єктів насінництва та розсадництва» на «суб'єктів господарювання в насінництві та/або розсадництві».

По низці правопорушень стосовно відповідальності посадових осіб, це перш за все відхід від безкарності, встановлення чітких критеріїв оцінки діяльності. В цьому напрямі повинні включатися ринкові механізми регуляції

та державний постконтроль. Україна приєдналася до схем сортової сертифікації, ця процедура передбачає 100% контроль первинних ланок насінництва та елітного насіння шляхом пре- та посттруконтрою [70, 71]. Такий контроль – це своєрідний фільтр на доброчесність, професійність, кваліфікованість, принциповість інспекторів. При отриманні свідоцтва аудитора можна доповнити екзаменаційну процедуру співбесідою з оцінкою моральних якостей, з анкетуванням, приклад анкети додається (див. Додаток 3.). В Україні вже діє система неофіційних аудиторів, альтернативність потенційно корупційній системі державних підприємств. Через те, що подолання корупції на рівні кінцевому, майже не дає результатів, вихід – звуження корупційного поля – розширення сфер аудиту для недержавних інспекторів, з критеріальним контролем їх діяльності, розкриття визначення «систематичне грубе порушення» [64], процедури відсторонення від аудиту.

Акцентування респондентів опитування на тому, що процедура сертифікації чітко визначена, вимоги зрозумілі, але існують недоліки та «зручність – доступність послуг, зрозумілість та обґрунтованість вимог» – критерій результативності діяльності центральних органів виконавчої влади та її територіальних підрозділів, що здійснюють адміністративно-правове регулювання в сферах насінництва та охорони прав на сорти рослин – показник необхідності удосконалення системи сертифікації. Переорієнтація сертифікації від засобу контролю до засобу вдосконалення та управління якістю. Цей приклад включає підвищення відповідальності виробника насіння та садивного матеріалу перед своїм споживачем, не формальну процедуру сертифікації з оцінкою ризиків виробником, ліквідацію монополії органів сертифікації з розширенням мережі випробувальних лабораторій та використанням досвіду радянської системи територіального розміщення центрів, визнання того, що сертифікат – засвідчення якості та відповідності товару (насіння та садивного матеріалу) та гарантія виробника, що реалізується через дотримання законодавства при введенні в обіг

На рівні громад необхідно розробити регіональну базу даних для координації дій в насінневому секторі. Ця база даних повинна включати: перелік сортів найважливіших видів рослин у регіонів на основі національних Реєстрів сортів, з увагою до сортів рослин регіонального походження та до генетично модифікованих сортів рослин, що можуть вирощуватися у регіоні після реєстрації; перелік регіональних насінневих організацій, колекції генобанку, програми селекції, інститути, компанії та фермерські об'єднання. Ця інформація може використовуватися для розробки стратегічних дій у разі природних катастроф. Насіння стратегічно важливих видів рослин необхідно використовувати як резерви насіння. Підвищити стійкість насінневих систем фермерів можна за допомогою банків насіння громади, громадського та спільного розведення та підтримки науково виведених сортів для включення до насінневих систем фермерів. Вдосконалення технології та використання високоякісного насіння за регіональними програмами можуть значно покращити стандарти виробництва. Як шаг попереду змін необхідно підготувати програму для інформування сільськогосподарської спільноти про вирощування сортів рослин, створених за допомогою сучасних методів маніпуляції генами, про особливі аспекти їх виробництва, переробки, зберігання, транспортування тощо. У 2020 році Європарламентом прийнято резолюцію стосовно розповсюдження Crisp-модифікацій, проводяться відповідні дослідження. На рівні України, зміни до закону про ГМО 2007 році не вносилися, відсутні законодавчо визначення нових форм модифікацій, регламент стосовно дій держави з цього питання. Не визнання якогось факту, не є підтвердженням його відсутності, це як раз стосується розповсюдженням ГМО та нових модифікацій.

Система реєстрації сортів для його поширення на території країни, ввезення насіння імпортованих сортів є міжнародно визнаною, ліберальною, не створює перепон для отримання сільськогосподарськими виробниками нових сортів. Суттєва норма – насіння і садивний матеріал, що ввозяться для реалізації на території України, повинні відповідати вимогам, встановленим

законодавством у сфері насінництва та розсадництва. Разом з тим дія цього Закону України «Про насіння та садивний матеріал» [64] не поширюється на обіг насіння і садивного матеріалу генетично модифікованих організмів (рослин), що регулюється спеціальним законодавством. Таким чином, вимога стосовно відповідності імпортих партій по ГМО (генетично модифікованим організмам) є декларативною, не чітко визначеною законодавчо. Держава в даному випадку повинна не створювати бар'єри, а будувати адекватну систему захисту національних інтересів, інтересів споживачів в безпечній продукції. В 2003 році Україна приєдналася до «Картахенського протоколу про біобезпеку та до Конвенції про біологічне різноманіття» [68]. В протоколі визначені потенційні ризики та пріоритетність принципу предостороги відносно ГМО. В даній роботі не буде проводитися аналіз досліджень негативного чи позитивного впливу ГМО. Україна, як підписант Конвенції приймає принцип предостороги, тобто протидії неконтрольованому розповсюдженню ГМО-сортів, це порушенню міжнародних договорів. В Україні не створено ГМО-сортів, джерело – імпорту, тому як протидія загрози – контроль за імпортом. Механізми публічного управління – протидія загрозам в аспекті сортової та генетичної безпеки на основі критеріїв безпеки можна сформулювати такі.

1. Потенційно-наглядний. Визначення критичних точок контролю: контроль безпечності сортів, імпортного потоку (використання критеріїв заборони поширення сортів).
2. Функціонально-економічний. Поновлення ринкового нагляду в сфері насінництва та розсадництва. Це дієвий механізм захисту прав споживачів, виявлення неякісного та фальсифікованого товару на ринці, в тому числі фальсифікованих не-ГМО сортів. Як особлива частина цього механізму – дорадництво та включення економічних важелів у розповсюдження ефективних сортів.
3. Нормативно-законодавчий. Внесення змін до Закону України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» [57] в частині дієвих механізмів контролю. актуалізації понять. Важливість, перспективність удосконалення цього напряму управління

доведена результатами опитування, 85% респондентів вважають за необхідність посилення відповідальності при поводженні з ГМО. Зміни у нормативно-правових актах у перспективі приведуть до стимулювання вітчизняних селекціонерів щодо виведення та популяризації нових сортів рослин, зокрема коштом розвитку програм державно-приватного партнерства, створення системи простежуваності, впровадження контролю обігу насіння та системи моніторингу за використанням насіння за ліцензіями.

Комісія ЄС визначила безпеку та різноманітність насіння як конкретну мету стратегії «від ферми до вилки» (F2F). 8 листопада 2019 року держави-члени ЄС у Раді подали запит на дослідження можливостей Європейського Союзу оновити чинне законодавство щодо виробництва та збуту рослинного репродуктивного матеріалу та пропозицію, якщо це доречно з огляду на результати вивчення. Імплементатії європейських стандартів торгівлі рослинами, насінням рослин, продуктами необхідна й перспективна, це шлях до розширення ринку збуту, але ці дії повинні бути орієнтовані на наукові розробки європейців щодо змін чинних Директив, заміни їх єдиним Регламентом та узгодженням зі стратегією «від поля до вилки», «Зеленою стратегією» та критичними оцінками останньої, що опубліковано у 2021 році, тобто дії на крок попереду. Критичне осмислення європейцями стратегії «від поля до вилки», розвиток несприятливого сценарію зі скороченням аграрного виробництва, вкрай несприятливого – повного його краху повинно оцінюватися політиками з насінництва як потенційна можливість зайняти харчову нішу та як завдання з оцінки об'ємів насінневого вітчизняного ринку та його спроможності забезпечити потреби у продуктивному посівному матеріалі для експортних полів.

Можна підсумувати, що, сучасний стан дії механізмів публічного управління та регламентації правовідносин у сферах розсадництва, насінництва та охорони прав на сорти рослин в Україні можна охарактеризувати як нерозвинутий, існують проблемні моменти, які пов'язані з не закріпленням регламентації діяльності громадських організації з охорони

прав на сорти рослин, та відсутністю єдиного органу, що координує діяльність у сферах, що вивчаються, неузгодженістю й несвоєчасною актуалізацією нормативно-правових, адміністративно-дієвих регламентів.

За результатами проведеного соціологічного опитування можна підвередити прогнозну думку, що серед механізмів вдосконалення діяльності органів, що здійснюють адміністративно-правове регулювання в сферах насінництва та охорони прав на сорти рослин необхідно надавати перевагу зміні та удосконаленню законодавчої бази, покращенню матеріально-технічної бази органів, впроваджувати такі заходи як систематичне підвищення кваліфікації співробітників, посилення контролю за діяльністю з визначенням чітких критеріїв оцінювання.

Таким чином, перспектива розвитку дії механізмів публічного управління у сферах охорони прав на сорти рослин, насінництва, розсадництва в Україні багатопланова, механізми працюють як на мікро-, макро- та міждержавному рівнях. На мікрорівні вони впроваджуються шляхом розробки регіональної бази даних, на макро- та міждержавному рівні – на підставі формулювання та запуску заходів з протидії загрозам в аспекті сортової та генетичної безпеки, на державному рівні – через впровадження громадського контролю – створення органу, асоціації компаній та приватних осіб, які досліджують, розробляють та використовують нові сорти рослин в Україні з визначенням місії та візії асоціації. Перспективи підвищення ефективності дії механізмів публічного управління у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин сформульовані у візії майбутнього асоціації зі сприяння селекції й можуть бути загальними для насінництва та розсадництва – буде «створена динамічна система високоякісних, інноваційних, ідентифікованих сортів, що сприяє стійкій інтенсифікації сільського господарства України, забезпечує продовольчу безпеку держави; Україна в десятці імпортерів насіння сортів рослин у світі за валовим та фінансовим показниками; України – селекційний світовий офіс (хаб) лідерів насінництва та розсадництва».

ВИСНОВКИ

1. Проведений аналіз історії досліджень проблем державного контролю виявив недостатність розкриття даної теми, підтвердив її новизну, як наслідок, визначив її актуальність. Вивчення та оцінка робіт з інноваційного розвитку аграрного сектору, генези адміністративно-правового регулювання в аграрній сфері, історичних аспектів державного управління, як інтеграційних процесів початку 20 століття, тематики законодавчого удосконалення галузі насінництва дозволили виділити моделі механізмів публічного управління в сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин – інноваційну, організаційну, правову, інтеграційну, мотиваційну. Визначено мету та завдання дослідження. Отримано відповідь навіщо проводиться це дослідження та що необхідно опрацьовувати.

2. Уточнення основних понять дослідження позначило лакуни невизначеності, що можуть бути бар'єром для інтеграції України у міжнародну насінневу спільноту, для побудови безпечного та сталого сільського господарства. Сформульоване визначення низки термінів, в тому числі вперше «охорона прав на сорти рослин», «безпечність в сферах насінництва та розсадництва, охорони прав на сорти рослин». Розкриття визначень дозволило описати стан регламентації правовідносин та механізмів управління та порівняти з європейськими моделями. Отримано відповідь з чим працювати, це уточнило об'єкт та предмет дослідження.

3. Визначення та подальше застосування основних принципів, методів, підґрунтя та підходів емпіричного дослідження та їх впровадження дозволили вирішити завдання кваліфікаційної роботи магістра та довести релевантність гіпотези. Отримано відповідь як вести дослідження.

4. Розкриття сутності та змісту, визначення функції механізмів публічного управління та регламентації правовідносин у сферах насінництва, розсадництва охорони прав на сорти рослин виявило взаємозв'язок функціонування дієвих механізмів публічного управління у сферах охорони

прав на сорти рослин, насінництва, розсадництва та розвитку динамічного, сталого сільського господарства, задоволення поточних продовольчих потреб населення без шкоди для здатності майбутніх поколінь, що сприяє досягненню стратегічних цілей держави.

5. Дослідження становлення та розвитку системи державного контролю в сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин виявило вітчизняні здобутки (інтеграційність, своєчасну актуалізацію нормативно-правових актів), а оцінка та селекція робить можливим використання їхніх результатів при будівництві сучасної моделі державного управління.

6. Аналіз закордонного досвіду формування механізмів публічного управління та регламентації правовідносин у сферах насінництва, розсадництва, охорони прав на сорти рослин дозволяє використання як еталону схеми контролю Франції з урахуванням особливостей ведення сільськогосподарського виробництва в Україні. Ефективність цієї моделі підтверджується високим експортним потенціалом галузі в Європейських країнах. Інтегрована українська модель потребує нормативного визначення вимоги до використання сортів для власних цілей та застосування алгоритмів перевірки посівних та сортових якостей насіння та сортових та товарних якостей садивного матеріалу. Вітчизняний контроль повинен базуватися на спільних стандартах та процедурах, з подальшим розвитком кооперації, партнерства та лідерства.

7. Дослідження сучасного стану дії механізмів публічного управління та регламентації правовідносин у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин в Україні виявило як суперечності, що діють як бар'єри для досягнення цілі, так й ресурсно-організаційний потенціал подальшого розвитку системи.

8. Визначення основних факторів удосконалення механізмів публічного управління у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин реалізовано через соціологічне опитування, це кадровий професійний (підвищення кваліфікації, добір персоналу), інформаційний (роз'яснення,

доведення норм), координаційний (існування відкритих цілісних структур), правовий (удосконалення законодавства, його сталість), економічний (державна підтримка інноваційних напрямів).

9. Прогноз перспективи підвищення ефективності дії механізмів публічного управління у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин позитивний за умови врахування наявної ресурсної бази та факторів їх удосконалення. Головна гіпотеза магістерського дослідження розкрита в тому, що запуск дієвих механізмів публічного управління у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин дозволить сучасному насінництву сортів сільськогосподарських культур стати одним з чинників та каталізаторів розвитку динамічного та сталого сільського господарства, задовольнить поточні продовольчі потреби населення без шкоди для здатності майбутніх поколінь забезпечувати власні потреби за умов: базування на критичному аналізі та узгодженні з стратегічними цілями держави в галузі сільського господарства, регламентації правовідносин у сферах насінництва та розсадництва; використання у якості еталону схеми контролю в Європейських країнах з урахуванням особливостей ведення сільськогосподарського виробництва в Україні при моделюванні системи державного контролю в сферах насінництва та охорони прав на сорти рослин; з урахуванням результатів історичного аналізу вітчизняних здобутків і напрацювань в сферах насінництва та охорони прав на сорти рослин та використання цих висновків при формуванні сучасної моделі державного управління була повністю доведена.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Алфьоров С.М., Ващенко С.В., Долгополова М.М., Купін А.П. Адміністративне право. Загальна частина: навч. посіб. Київ.: Центр учбової літератури, 2011. 216 с.
2. Балян І.В. З історії контрольно-насінневої справи в Україні: значення і роль М.М. Кулішова у її становленні (1908 – 1926) *Історія науки і техніки.: зб. наук. пр. /Державний економіко-технологічний університет транспорту, Центр досліджень з історії науки і техніки ім. О. П. Бородіна.* Київ, 2016. № 9. С. 87-99.
3. Балян И. В. Научно-педагогическая деятельность профессора Н. Н. Кулешова из экологического направления в биологической науке. *Збірник наукових праць «Гілея: науковий вісник»* Київ, 2016. №109 (6). С. 38-43.
4. Битяк Ю. П., Гаращук В. М., Богуцький В. В. та ін.; Адміністративне право : підручник / за заг. ред. Битяка Ю. П., Гаращука В. М., Зуй В. В. Харків.: Право, 2010. 624 с.
5. Бородіна О.М., Геєць В.М., Гуторов А.О. Українська модель аграрного розвитку та її соціоекономічна переорієнтація: наукова доповідь; /за ред. В.М. Гейця В.М., О.М. Бородіної, І.В. Прокопи; НАН України, Інститут економіки. та прогнозування. Київ, 2012. 56 с.
6. Бурдак А.А. Науково-організаційна діяльність Київської контрольної насінневої станції Південно-Російського товариства заохочення землеробства і сільської промисловості (1897 – 1919) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.07 / НАН України. Київ, 2019. 24 с.
7. Бурдак А.А.. П.Р. Сльозкін – засновник контрольно-насінневої справи в Україні (кінець ХІХ – початок ХХ століття) *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки Історія Науки і техніки.* Київ, 2019. 30 (69), № 2. С. 166-170.

8. Василюк. П.М., Піпан Х.М. Формування державної мережі сортовипробування в 20-х роках ХХ ст. *Історичні записки. збірник. наукових праць. / Східноукраїнського. національного. університету ім. Володимира Даля.* Луганськ.: Видавництво СНУ ім. В. Даля 2013. № 38. С. 46-55.

9. Волкодав В. В., Захарчук О. В. Формування та розвиток сортодослідної мережі закладів експертизи державної системи охорони прав на сорти рослин *Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин.* Київ.: 2007. № 5. С. 95-102.

10. Вітчизняний експорт насіння існує лише за рахунок гібридної кукурудзи URL:: <http://agro-yug.com.ua/archives/12507> (дата звернення: 30.11.2021).

11. Гаращук В. М. Теоретико-правові проблеми контролю та нагляду у державному управлінні : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07 Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Харків. 2003. 412 с.

12. Голосніченко І.П., Стахурський М.Ф., Золотарьова Н.І. Адміністративне право України: основні поняття. Навчальний посібник. / За заг. ред. доктора юридичних наук, професора І.П. Голосніченка. Київ.: ГАН, 2005. 232 с.

13. Гретченко А. А. Роль государственного регулирования в возрождении институциональной инвестиционной среды. *Научные труды ДонНТУ. Серия: экономическая.* Донецкий национальный университет. Украина, Украина. Донецьк. 2006. № 103-3., С. 154-159.

14. Грищенко Т. Р. Всеукраїнське товариство насінництва (1922 – 1928 рр.). *Паросток. Вісник Асоціації «Українське насіннєве товариство»* Київ. 2013. №2. С. 18-19.

15. Денисова А. В. Співвідношення контролю і нагляду *Адміністративне право і процес.* Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет». 2013. № 2 (4). С. 30-37.

16. Державне управління : підручник : у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. Київ. ; Дніпропетровськ: НАДУ, 2012. Т. 1. 564 с.

17. Дзюба Р. «Рано чи пізно Україна матиме європейську систему насінництва» Паросток, *Вісник Асоціації «Українське насіннєве товариство»*. Київ. 2013 № 2 (7).

18. Діброва А.Д. Державне регулювання сільського господарства: теорія, методологія, практика. Київ.: ВРД «Формат». 2008. 448. 77 с.

19. Ефективність насінництва у контексті розвитку національної економіки – питання стратегічне URL:

<http://www.naas.gov.ua/newsall/newsnaan/5771/> (дата звернення: 30.11.2021)

20. Заміна районування на реєстрацію сортів має негативні наслідки URL: <https://goo.su/eZS> (дата звернення: 30.11.2021).

21. Зелена книга «Ринок насіння» URL.: <https://regulation.gov.ua/book/100-zelena-kniga-rinok-nasinna> (дата звернення: 30.11.2021).

22. Інформаційні матеріали: Насіннєва асоціація України та ринок насіння URL: <https://goo.su/AYd> (дата звернення: 30.11.2021).

23. Ісаєнко І. А. Європейські підходи до функціонування механізмів публічного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. № 5. С. 114-117.

24. Іщенко В. І., Лебедева Г. Д., Чебаков М. П., Шелепов В. В Сорт і його значення в підвищенні врожайності *Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин*. 2006. № 3. С. 108-115.

25. Каленська С.М., Новицька Н.В., Стрихар А.Є., Танцюра С.Ю. Сортова сертифікація насіння в Україні. *Насінництво*. Київ. 2010. № 3. С. 14-8.

26. Калініченко О. Ф. Контрольно-наглядові та правоохоронні органи контролю за реалізацією конституційних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина в Україні *Форум права*. Київ. 2011. № 2. С. 359-365.

27. Кичилук Т. С. Державний контроль за використанням та охороною земель сільськогосподарського призначення : дис. ... канд. юрид. наук 12.00.06 Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право. Київ.: Національний аграрний університет, 2007. 232 с.

28. Кирпа М.Я. Термінологія якості та стандартизації насіння (на прикладі ZEA MAIS L.). *Селекція і насінництво* Київ. 2012. № 102. С.112-121.

29. Коментар Національного банку щодо зміни реального ВВП у II кварталі 2020 року URL: <https://goo.su/yaQ>. (дата звернення: 30.11.2021).

30. Кульман А. Экономические механизмы. Москва: Прогресс; Универс, 1993. 188 с.

31. Коваленко О. В. Інноваційна система розвитку харчової промисловості України : автореф. дис. ... доктора економ, наук: 08.00.03. Київ. 2016. 36 с.

32. Кодекс України про адміністративні правопорушення, Закон від 07.12.1984 № 8073-Х *Відомості Верховної Ради Української РСР* 1984. додаток до № 51. Ст.1122 (Редакція станом на 26.11.2021).

33. Кримінальний кодекс України Закон від 05.04.2001 № 2341-III *Відомості Верховної Ради України* 2001. № 25-26. Ст.131 (Редакція станом на 25.11.2021)

34. Кропивко М. Ф. Напрями реформування системи управління аграрним сектором в умовах євроінтеграційних процесі. *Економіка АПК*. Київ. 2017. №2. С. 26-28.

35. Ксенофонов И.М. Деретулювання господарської діяльності в аграрному секторі економіка: Етапи, галузеві особливості, механізми економіки. *Економічний аналіз*. Київ. 2015. Том 21. № 2. С. 166-170.

36. Курило В.І., О.Ю. Піддубний Діяльність органів адміністративної юрисдикції в агропромисловому комплексі *Підприємництво, господарство і право*. Київ. 2006. №9. С. 66- 69.

37. Курило Л.І. Удовиченко С.М. Сльозко Т.М. Інноваційність економіки з огляду рівня розвитку науки. *Електронне наукове фахове видання. Глобальні та національні проблеми економік*. Миколаїв, 2016. №3. С. 132-136
URL: <http://global-national.in.ua/archive/13-2016/28.pdf>. (дата звернення: 30.11.2021).

38. Куян В.Г. Проблеми інтенсифікації і концентрації плідівництва в різних ґрунтово-кліматичних зонах України та основні шляхи їх вирішення. *Вісник ДАУ. Агроекологія та радіоекологія*. 2007. № 1. С. 11-20.

39. Латинін М.А. Аграрний сектор економіки України: механізми державного регулювання [монографія] Харків.: Видавництво ХарРІ НАДУ «Магістр», 2006. 320 с.

40. Лобас М.Г., Россоха В.В., Соколов Д.О. Управління інноваційно-технологічним розвитком агросфери: монографія. Київ: ННЦ ІАЕ, 2016. 416 с.

41. Маласай В. М. Історія і сьогодення :насінневий контроль в Україні (до 110-річчя з часу запровадження) *Насінництво*. 2007. № 3 (51). Київ. С. 27-28.

42. Місюк М.В., Мушеник І.М., Вплив інноваційної діяльності на розвиток ресурсного потенціалу аграрних підприємств. *Інноваційна економіка*. Тернопіль. 2018. № 7-8. С. 50-56.

43. Машков О.А., Нижник Н.Р., Системний підхід в організації державного управління : навчальний посібник / за загл. ред. Н.Р. Нижник. Київ. : УАДУ, 1998. С. 37-49.

44. Михайліченко О.Г., Сталій розвиток сільського господарства: Теоретичні аспекти *Вісник Дніпропетровського університету. «Світове господарство і міжнародні економічні відносини»*. Дніпро, 2015№7 С.11-15.

45. Несветов О.О. Теоретичні аспекти сталого розвитку сільського господарства *Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Економічні науки*. Харків. 2011. №4. С. 182-187.

46. Неділько А. І. Теоретичні підходи до визначення поняття «Механізм публічного управління». *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2018. № 2. 11 с.

47. Овсянко Д. М. Административное право : учеб. пособ. ; изд. 4-е, перераб. и доп. Москва.: Юристъ, 2002. 468 с.

48. Піпан Х. М. Всеукраїнське товариство насінництва: історія заснування, структура та напрями діяльності *Історія освіти, науки і техніки в Україні : матеріали VIII Всеукр. конф. молодих учених та спеціалістів*, 21 травня 2013 р. Київ, 2013. С.101-104.

49. Побережний Д.В. Семенов В.Ф., Сіваченко І.Ю., Міжнародний агробізнес: Навч. посіб. / За заг. ред. І.Ю. Сіваченко. Київ.: ЦУЛ, 2003. 208 с.

50. Попова, О. Л. Теоретичні основи стійкого розвитку агросфери та формування адекватної української стратегії. *Збірник наукових праць ННЦ «Інститут землеробства УААН»*. Київ. 2010. № 3. С. 18-27.

51. Попович О. С. Науково-технологічна та інноваційна політика: основні механізми формування та реалізації 2-е вид. виправл. і допов. Київ : [б. в.], 2019. 341 с.

52. Потіха А. Сільське господарство в економічній системі України URL: <https://goo.su/9zJr> (дата звернення: 30.11.2021).

53. Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції Закон України від 14 січня 2000 року № 1393-XIV *Офіційний вісник України*. 2000 р., № 7, С. 24.

54. Про вступ до Міжнародної асоціації з контролю за якістю насіння» Постанова КМУ від 27 липня 1998 р. №1143. *Урядовий кур'єр* від 06.08.1998.

55. Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з

ними : Закон України від 18.11.1997 р. № 637/97-ВР *Відомості Верховної Ради (ВВР) України*. 1998. № 9. Ст. 34.

56. Про державне регулювання генетично-інженерної діяльності, забезпечення біобезпеки та державний контроль за обігом генетично модифікованої продукції у сільському господарстві Проект Закону України URL.: <https://goo.su/jB9> (дата звернення: 30.11.2021).

57. Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів Закон України від 31.05.2007 року №1103-V *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2007. № 35. ст. 484.

58. «Про затвердження Галузевих типових форм облікових документів, які використовуються під час зберігання і переробки зерна та продуктів його переробки». Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України 08.04.2021 №728 URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0748-21#Text> (дата звернення: 30.11.2021).

59. Про затвердження критеріїв заборони поширення сортів рослин в Україні Постанова Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2016 р. № 918. *Офіційний вісник України*. 2016. № 99. С. 3227.

60. Про затвердження Положення про Головне управління Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів в області, в місті Києві. Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 12.04.2017 № 209. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0604-17#Text> (дата звернення: 30.11.2021).

61. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів Постанова Кабінету Міністрів від 02.09.2015 р. № URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/667-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 30.11.2021).

62. Про заходи щодо ліквідації Державної служби з охорони прав на сорти рослин. Наказ Мінагрополітики від 15.04.2011 року N 56

URL.: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v_056730-11#Text (дата звернення: 30.11.2021).

63. Про насіння, Закон України від 15.12.1993 *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 1994, N 2, ст. 5.

64. Про насіння та садивний матеріал Закон України від 26.12.2002 № 411-IV *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2003, № 13, ст. 92.

65. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів від 10.09.2014 р. № 442 URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 30.11.2021).

66. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 05.04.2007 р. № 877-V *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 29. С. 389.

67. Про охорону прав на сорти рослин Закон України від 15.12.1993 № № 3689-XII *Відомості Верховної Ради України* (ВВР) 1993. N 21. С. 218.

68. Про приєднання України до Картахенського протоколу про біобезпеку до Конвенції про біологічне різноманіття Закон України від 12.09.2002 N 152-IV *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2002, N 44, ст. 320.

69. Про приєднання України до Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин» Закон України 2.09. 2006 року N 60-V *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2006, N 39, ст. 343.

70. Про приєднання України до Схеми сортової сертифікації насіння хрестоцвітних та інших олійних або прядивних культур та Схеми сортової сертифікації насіння цукрового та кормового буряка Організації економічного співробітництва та розвитку Закон України від 30.04.2020 року № 581-IX *Офіційний вісник України* від 29.05.2020, № 41, С. 9.

71. Про приєднання України до Схеми сортової сертифікації насіння зернових культур, Схеми сортової сертифікації насіння кукурудзи та сорго

Організації економічного співробітництва та розвитку Закон України *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2011, N 35, ст. 348

72. Про ратифікацію Конституції Міжнародної асоціації з контролю за якістю насіння Закон України від 22.12.2010 № 2843-VI *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2011, N 27, ст. 231.

73. Про технічні регламенти та оцінку відповідності. Закон України від 15.01.2015 № 124-VIII *Офіційний вісник України*. 2015 р., № 12, С. 15.

74. Про утворення територіальних органів Державної інспекції сільського господарства : Постанова Кабінету Міністрів від 12.12.2011 р. № 1300 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1300-2011-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 30.11.2021).

75. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України 30.09.2019 року № 722/2019 від 07.10.2019 *Офіційний вісник Президента України* 2019 р., № 21, С. 17.

76. Семенная ассоциация Украины URL: <https://latifundist.com/kompanii/1557-semennaya-assotsiatsiya-ukrainy> (дата звернення: 30.11.2021).

77. Сюзанна Григоренко: «На визнання еквівалентності системи сертифікації насіння соняшнику та ріпаку знадобиться не більше кількох років. URL: <https://goo.su/YG8> (дата звернення: 30.11.2021).

78. Серeda О. Г. Щодо співвідношення понять нагляд і контроль за дотриманням трудового законодавства // *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2013. № 26. С. 496-504.

79. Станіславський В. П. Правове регулювання вирощування і реалізації високопродуктивного насіння зернових культур : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / Харків, 2007. 20 с.

80. Станіславський В.П. Правові питання насінницької діяльності в Україні: окремі проблеми. *Право України*. 2003. № 3. С. 113-116.

81. Статівка Н.В. Продуктивність аграрного сектора економіки України: важелі державного впливу: [монографія]. Харків.: «Магістр», 2010. 324 с.
82. Стратегія сталого розвитку України до 2017 року проект URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH6YF00A.html. (дата звернення: 30.11.2021).
83. Тароєва В. В. Інститути контрольної влади в сучасній Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. н. 12.00.01: Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Одеса.: 2010. 21 с.
84. Тацій В. Я., Тодика Ю. М. Проблеми становлення і розвитку українського конституціоналізму *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. Вип. 1. – Харків : Право, 2001. С. 7-33.
85. Ульянченко Ю.О. Державне регулювання стандартизації та сертифікації продукції аграрного сектора економіки України *Публічне управління: теорія та практика*, 2013. №. 2. С. 107-111.
86. Ульянченко Ю.О. Конкуренентоспроможність аграрного сектора економіки: механізми державного регулювання: [монографія] Харків. : Асоціація докторів наук з державного управління, 2013. 372 с.
87. Управління інноваційно-технологічним розвитком агросфери : монографія / Лобас М. Г., Россоха В. В., Соколов Д. О. ; за ред. М. Г. Лобаса. Київ. : ННЦ «ІАЕ», 2016. 416 с.
88. Філософія освіти : хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / уклад.: В.О. Огнев'юк, О.М. Кузьменко. Київ. : Київський університет ім. Б. Грінченка, 2014. 508 с.
89. Чмирь С.М. Стрихар А.Є. Корчинський А.А. Розвиток і удосконалення контрольно-наглядової справи та системи насінництва в Україні *Аграрний тиждень України*. URL.: <https://a7d.com.ua/plants/937-rozvitok-i-udoskonalennja-kontrolno-naninnyevoyi.html>. (дата звернення: 30.11.2021).
90. Щуревич А.М. Інноваційні перспективи в розвитку аграрного сектору в Україні *Інвестиції: практика та досвід*. Київ, 2018. № 10. С.101-105.

91. Ярмакі Х. П. Адміністративно-наглядова діяльність міліції в Україні : монографія. Одеса : Юридична література, 2006. 336 с. 9.

92. Ярошенко А.С. Ретроспективний аналіз адміністративно-правового регулювання у сфері насінництва. Науковий вісник Херсонського державного університету 2017, № 5. Том 2. С. 78-81.

93. Ярошенко А. С. Світовий досвід і перспективні напрями реформування адміністративно-правового регулювання в галузі насінництва та розсадництва в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки*. Херсон. 2015. № 5(3). С. 100-103.

94. USDA: ГМ-сои в Украине выращивается до 65%, кукурузы 1%. URL.: <https://goo.su/9oiG>. (дата звернення: 30.11.2021).

95. ADOPTION OF TECHNOLOGIES FOR SUSTAINABLE FARMING SYSTEMS WAGENINGEN WORKSHOP PROCEEDINGS. URL: <https://goo.su/saE> (date of access: 30.11.2021).

96. French Interprofessional Organisation for Seeds and Plants URL: <https://goo.su/UmN> (date of access: 30.11.2021).

97. Gold E. The Role of Biotechnology Intellectual Property Rights in the Bioeconomy of 2030 : Report prepared for OECD International Futures Program / E. Gold, M. Herder, M. Trommether. – Paris, France : OECD, 2007. 12 p.

98. Kock M. Adapting IP to an evolving agricultural innovation landscape WIPO Magazine. 2013. № 2013/01028. P. 2. URL: Mode of access : <https://goo.su/9jUX> (date of access: 30.11.2021).

99. Louwaars N. P. Impacts of strengthened intellectual property rights regimes on the plant breeding industry in developing countries : a synthesis of five case studies / N. P. Louwaars et al. – Wageningen University, 2005. 176 p.

100. The socio-economic and environmental values of plant breeding in the EU and selected EU member states /HFFA Research/ Berlin, May 2021 HFFA Research GmbH Bülowstraße 66/D2, 10783 Berlin, Germany URL: <https://goo.su/TmI> (date of access: 30.11.2021).

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця 1.

Порівняння моделей публічного управління

Країна/критерій	Україна	Франція	США	Канада
Наявність єдиного координуючого органу	ні	так Національний міжпрофесійний союз виробників насіння і рослин SEMAE	так Міністерство сільськогосподарства	так Канадське агентство з інспекції харчових продуктів (CFIA)
Наявність альтернативної системи координації, її складові	Міністерство аграрної політики України, Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільськогосподарства України, Державна служба України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів, ДП «Державний центр сертифікації і експертизи сільськогосподарської продукції»	-	-	-
Статус координуючого органу	державний	недержавний, державний службовець керівник	державний	державний

Принцип сертифікаційної системи	обов'язкова	обов'язкова	добровільна (крім експортної продукції)	добровільна (крім експортної продукції)
Прийняття законодавства з насінництва	так	так	так	так
Прийняття законодавства з охорони прав на сорти рослин	так	так	так	так
Принцип охорони прав на сорти рослин	патент, без заборони використання	COV, вільний доступ, зберігання	патент, заборона вільного доступу, зберігання	патент, заборона вільного доступу, зберігання
Членство ISTA	так	так	так	так
Членство UPOV	так, з 1995 року	так, з 1971 року	так, з 1981 року	так, з 1991 року

Додаток Б**Анкета!**

Шановний колега!

Просимо Вас взяти участь у соціологічному опитуванні, що проводиться з метою вироблення рекомендацій із вдосконалення публічного управління та адміністрування в сфері насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин в рамках проведення наукового дослідження на тему «Формування механізмів публічного управління у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин».

Для відповіді на запитання поставте «+» чи будь-яку іншу позначку в клітці напроти відповіді, яку Ви вважаєте найбільш співпадаючою з Вашою думкою.

Анкета є анонімною, а отримані результати будуть використовуватися в узагальненому виді лише з науковою метою.

Дякую за допомогу!

066-300-18-31, Головка Катерина Олександрівна

03 -15 червня 2021 року.

1. Вік

до 25

26-35

36-50

після 51

2. Освіта

загальна середня освіта

професійно-технічна

вища

3. Стаж роботи в галузі насінництва

- до 1 року
- від 1 до 5 років
- від 6-10 років
- від 11 до 20 років
- понад 20 років

4. Чи достатньо Ви проінформовані про адміністративно-правове регулювання в сфері насінництва?

- проінформований повною мірою
- проінформований по окремим питанням, що стосуються моєї професійної діяльності
- проінформований не в повній мірі
- не проінформований

5. Чи достатньо Ви проінформовані про адміністративно-правове регулювання в сфері охорони прав на сорти рослин?

- проінформований повною мірою
- проінформований по окремими питанням, що стосуються моєї професійної діяльності
- проінформований не в повній мірі
- не проінформований

6. Чи позначилися на організації та результатах Вашої роботи реформи в державному управлінні в сферах насінництва та охорони прав на сорти рослин (оптимізація системи центральних органів виконавчої влади)?

- позначилися значною мірою
- позначилися певною мірою
- позначилися незначною мірою

- не позначилися
- важко відповісти

7. Як ви оцінюєте діяльність центральних органів виконавчої влади та її територіальних підрозділів, що здійснюють адміністративно-правове регулювання в сферах насінництва та охорони прав на сорти рослин?

- позитивно
- скоріше позитивно
- скоріше негативно
- негативно
- важко відповісти

8. Який критерій результативності діяльності центральних органів виконавчої влади та її територіальних підрозділів, що здійснюють адміністративно-правове регулювання в сферах насінництва та охорони прав на сорти рослин Ви вважаєте найбільш значущим?

- результативність – зменшення правопорушень у сферах насінництва та охорони прав на сорти рослин
- зручність – доступність послуг, зрозумілість та обґрунтованість вимог
- гласність – відкритість та прозорість діяльності
- ефективність – нівелювання впливу «чорного ринку» насіння (садивного матеріалу) на офіційних виробників та реалізаторів
- інше (за можливості розкрийте) _____

9. Майнові права інтелектуальної власності на сорти рослин законодавчо захищені достатньо чи ні?

- так
- захищені, але не в повній мірі
- ні

важко відповісти

10 Як Ви вважаєте, процедура видачі Сертифікатів на насіння (садивний матеріал) чітко визначена, вимоги обґрунтовані?

так

так, але є недоліки

ні

важко відповісти

11. Як Ви вважаєте, процедура видачі дозвільних документів в сфері карантину рослин чітко визначена, вимоги обґрунтовані?

так

так, але є недоліки

ні

важко відповісти

12. При виборі організації, що надає послуги у сфері насінництва та розсадництва (видачі сертифікатів) Ви надаєте перевагу

державній структурі

приватній структурі

державній та приватній структурі в залежності від послуги

відсутня необхідність отримання таких послуг

важко відповісти

13. Чи потрібно створення окремого центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного нагляду (контролю) у сфері насінництва та розсадництва

так

ні

важко відповісти

14. Чи вважаєте Ви доцільним делегування частини повноважень у сфері охорони прав на сорти рослин від державних органів недержавним?

так

ні

важко відповісти

15. Чи потрібно посилити відповідальність за порушення у сферах насінництва, розсадництва, охорони прав на сорти рослин, поводження з ГМО

так

ні

важко відповісти

16. Категорія суб'єктів, щодо яких необхідно посилити відповідальність?

державних органів та їх посадових осіб, що виконують повноваження у сферах насінництва, розсадництва, охорони прав на сорти рослин

суб'єктів господарювання, що використовують насіння (садивний матеріал)

щодо реалізаторів насіння (садивного матеріалу)

щодо всіх суб'єктів

посилення відповідальності не потрібна

17. Чи потрібна державна підтримка в сфері насінництва

так

ні

важко відповісти

18. Що на Вашу думку перешкоджає розвитку насінництва в адміністративній площині?

- зарегульованість, складність та незрозумілість бюрократичних процедур
- корупція
- недостатня кваліфікація співробітників державних органів
- недосконалість та нестабільність законодавства
- інше (за можливості розкрийте) _____

19. Які заходи можуть підвищити ефективність роботи співробітників органів, що здійснюють адміністративно-правове регулювання в сферах насінництва та охорони прав на сорти рослин?

- посилення контролю за діяльністю
- підвищення заробітної плати
- систематичне підвищення кваліфікації співробітників
- підвищення кваліфікаційних вимог до співробітників
- інше (за можливості розкрийте) _____

20. Які механізми вдосконалення діяльності органів, що здійснюють адміністративно-правове регулювання в сферах насінництва та охорони прав на сорти рослин що здійснюють адміністративно-правове регулювання в сферах насінництва та охорони прав на сорти рослин?

- зміни та удосконалення законодавчої бази
- підвищення кваліфікації співробітників
- покращення матеріально-технічної бази
- зміцнення правового та соціального захисту співробітників
- інше (за можливості розкрийте) _____

Додаток В

Таблиця 2.

Узагальнені дані соціологічного опитування, що проводиться з метою вироблення рекомендацій із вдосконалення публічного управління та адміністрування в сфері насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин в рамках проведення наукового дослідження на тему «Формування механізмів публічного управління у сферах насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин».

Усього опитано 144 осіб

№ з/п	Питання	Кількість осіб	Питома вага, %
1	Вік		
	до 25	18	12
	26-35	31	22
	36-50	60	42
	після 51	35	24
2	Освіта		
	загальна середня освіта		
	професійно-технічна	12	8
	вища	132	92
3	Стаж роботи в галузі насінництва		
	до 1 року		
	від 1 до 5 років	10	7
	від 6-10 років	22	15
	від 11 до 20 років	40	28
	понад 20 років	72	50
4	Чи достатньо Ви проінформовані про адміністративно-правове регулювання в сфері насінництва?		
	проінформований повною мірою	18	12

	проінформований по окремим питанням, що стосуються моєї професійної діяльності	76	53
	проінформований не в повній мірі	50	35
	не проінформований		
5	Чи достатньо Ви проінформовані про адміністративно-правове регулювання в сфері охорони прав на сорти рослин?		
	проінформований повною мірою	23	16
	проінформований по окремими питанням, що стосуються моєї професійної діяльності	79	55
	проінформований не в повній мірі	32	22
	не проінформований	10	7
6	Чи позначилися на організації та результатах Вашої роботи реформи в державному управлінні в сферах насінництва та охорони прав на сорти рослин (оптимізація системи центральних органів виконавчої влади)?		
	позначилися значною мірою	78	54
	позначилися певною мірою	45	31
	позначилися незначною мірою		
	не позначилися		
	важко відповісти	21	15
7	Як ви оцінюєте діяльність центральних органів виконавчої влади та її територіальних підрозділів, що здійснюють адміністративно-правове регулювання в сферах насінництва та охорони прав на сорти рослин?		
	позитивно	48	33
	скоріше позитивно	45	31
	скоріше негативно	51	36
	негативно		
	важко відповісти		
8	Який критерій результативності діяльності центральних органів виконавчої влади та її територіальних підрозділів, що здійснюють		

	адміністративно-правове регулювання в сферах насінництва та охорони прав на сорти рослин Ви вважаєте найбільш значущим?		
	результативність – зменшення правопорушень у сферах насінництва та охорони прав на сорти рослин		
	зручність – доступність послуг, зрозумілість та обґрунтованість вимог	70	49
	гласність – відкритість та прозорість діяльності	42	29
	ефективність – нівелювання впливу «чорного ринку» насіння (садивного матеріалу) на офіційних виробників та реалізаторів	32	22
	інше (за можливості розкрийте)_____		
9	Майнові права інтелектуальної власності на сорти рослин законодавчо захищені достатньо чи ні?		
	так	21	14
	захищені, але не в повній мірі	70	49
	ні		
	важко відповісти	53	37
10	Як Ви вважаєте, процедура видачі Сертифікатів на насіння (садивний матеріал) чітко визначена, вимоги обґрунтовані?		
	так	46	32
	так, але є недоліки	98	68
	ні		
	важко відповісти		
11	Як Ви вважаєте, процедура видачі дозвільних документів в сфері карантину рослин чітко визначена, вимоги обґрунтовані?		
	так	36	25
	так, але є недоліки	90	63
	ні	18	12
	важко відповісти		

12	При виборі організації, що надає послуги у сфері насінництва та розсадництва (видачі сертифікатів) Ви надаєте перевагу		
	державній структурі	94	65
	приватній структурі		
	державній та приватній структурі в залежності від послуги	50	35
	відсутня необхідність отримання таких послуг		
	важко відповісти		
13	Чи потрібно створення окремого центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного нагляду (контролю) у сфері насінництва та розсадництва		
	так	100	69
	ні	44	31
	важко відповісти		
14	Чи вважаєте Ви доцільним делегування частини повноважень у сфері охорони прав на сорти рослин від державних органів недержавним?		
	так	73	51
	ні	71	49
	важко відповісти		
15	Чи потрібно посилити відповідальність за порушення у сферах насінництва, розсадництва, охорони прав на сорти рослин, поводження з ГМО		
	так	122	85
	ні	22	15
	важко відповісти		
16	Категорія суб'єктів, щодо яких необхідно посилити відповідальність?		

	державних органів та їх посадових осіб, що виконують повноваження у сферах насінництва, розсадництва, охорони прав на сорти рослин	43	30
	суб'єктів господарювання, що використовують насіння (садивний матеріал)		
	щодо реалізаторів насіння (садивного матеріалу)	18	12
	щодо всіх суб'єктів	83	58
	посилення відповідальності не потрібна		
17	Чи потрібна державна підтримка в сфері насінництва		
	так	144	100
	ні		
	важко відповісти		
18	Що на Вашу думку перешкоджає розвитку насінництва в адміністративній площині?		
	зарегульованість, складність та незрозумілість бюрократичних процедур	97	67
	корупція	15	11
	недостатня кваліфікація співробітників державних органів	14	10
	недосконалість та нестабільність законодавства	18	12
	інше (за можливості розкрийте) _____		
19	Які заходи можуть підвищити ефективність роботи співробітників органів, що здійснюють адміністративно-правове регулювання в сферах насінництва та охорони прав на сорти рослин? _____		
	посилення контролю за діяльністю	33	23
	підвищення заробітної плати	14	10
	систематичне підвищення кваліфікації співробітників	97	67

	підвищення кваліфікаційних вимог до співробітників		
	інше (за можливості розкрийте)		
20	Які механізми вдосконалення діяльності органів, що здійснюють адміністративно-правове регулювання в сферах насінництва та охорони прав на сорти рослин?		
	зміни та удосконалення законодавчої бази	54	38
	підвищення кваліфікації співробітників	6	4
	покращення матеріально-технічної бази	82	57
	зміцнення правового та соціального захисту співробітників	2	1
	інше (за можливості розкрийте)_____		

Аналіз результатів анкетування в графічній презентації

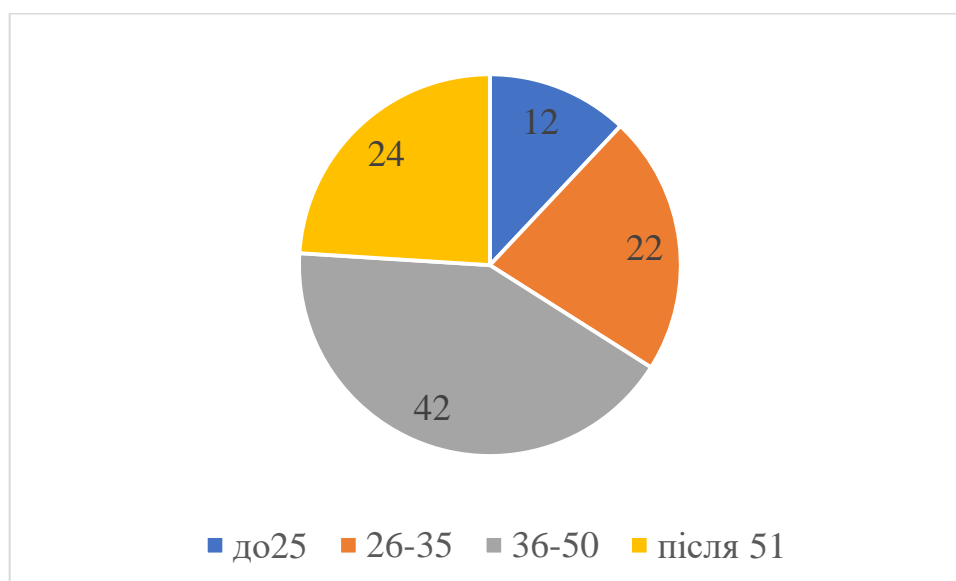

Рис. 1. Розподіл осіб, що обпитувалися за віком

Рис. 2. Розподіл осіб, що обпитувалися за освітою

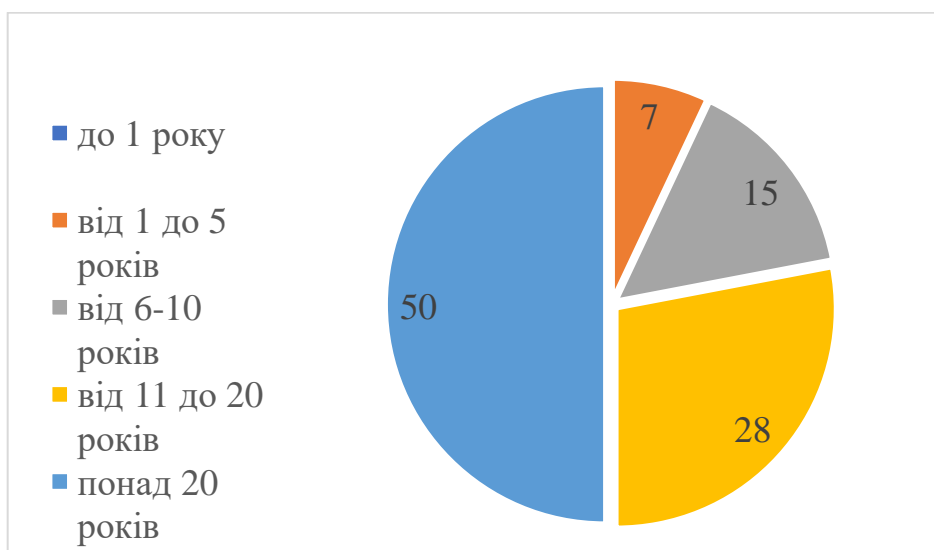

Рис. 3. Розподіл осіб, що обпитувалися за стажем роботи в насінництві

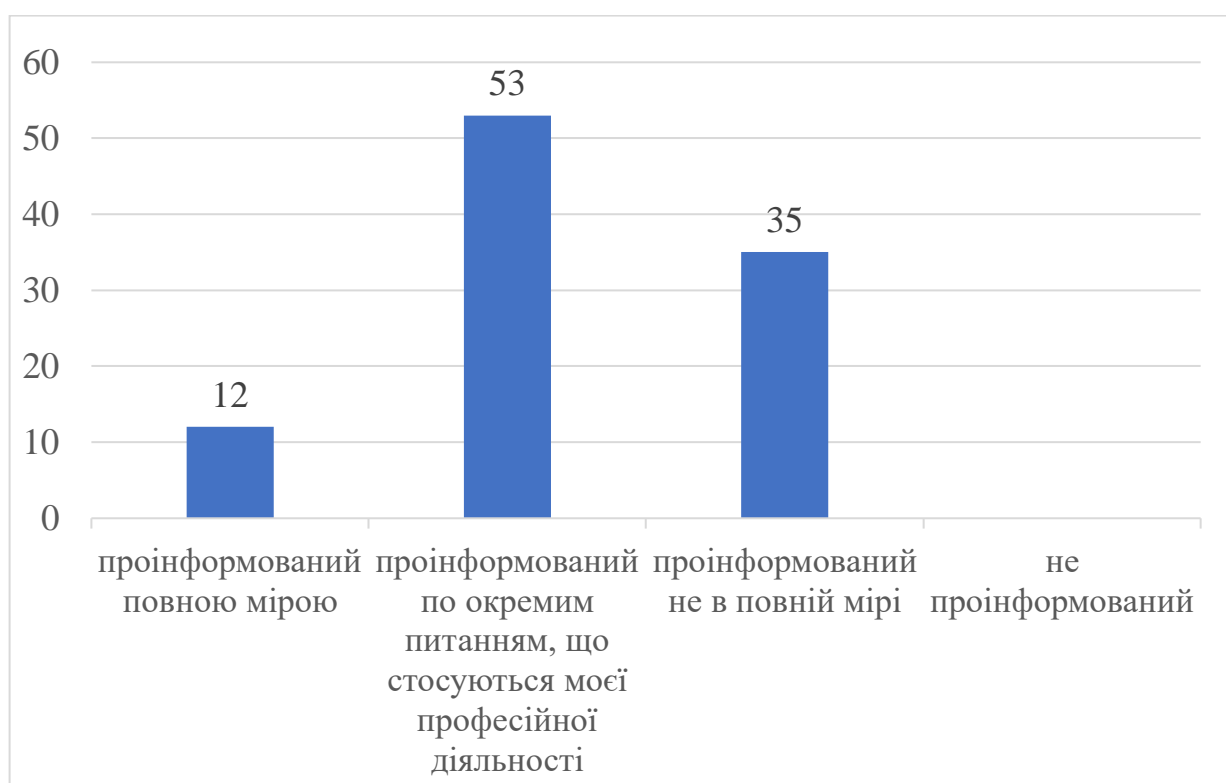

Рис. 4. Розподіл відповідей на запитання « Чи достатньо Ви проінформовані про адміністративно-правове регулювання в сфері насінництва? »

Рис. 5. Розподіл відповідей на запитання «Чи достатньо Ви проінформовані про адміністративно-правове регулювання в сфері насінництва?»

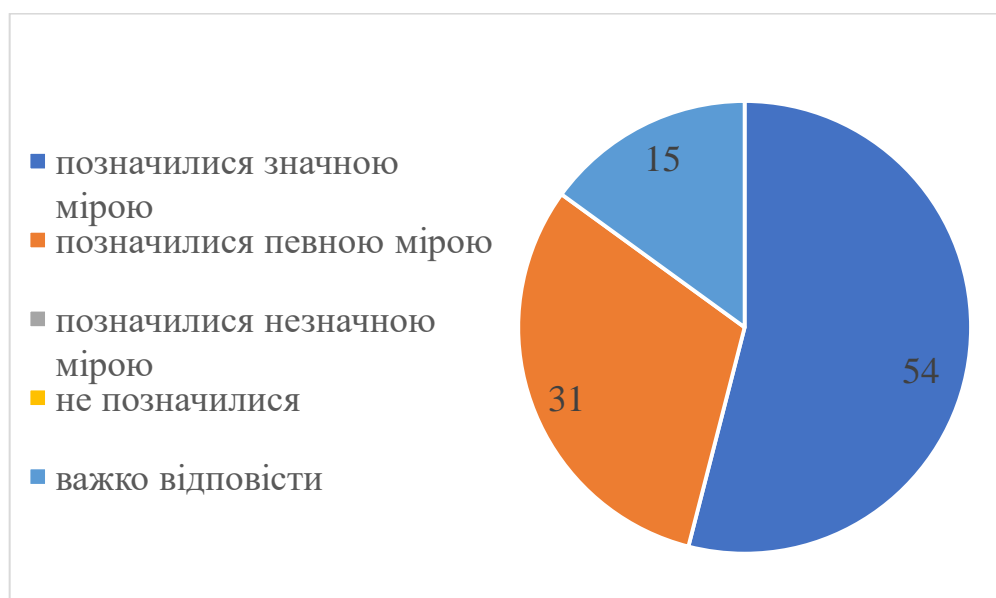

Рис. 6. Розподіл відповідей на запитання «Чи достатньо Ви проінформовані про адміністративно-правове регулювання в сфері насінництва?»

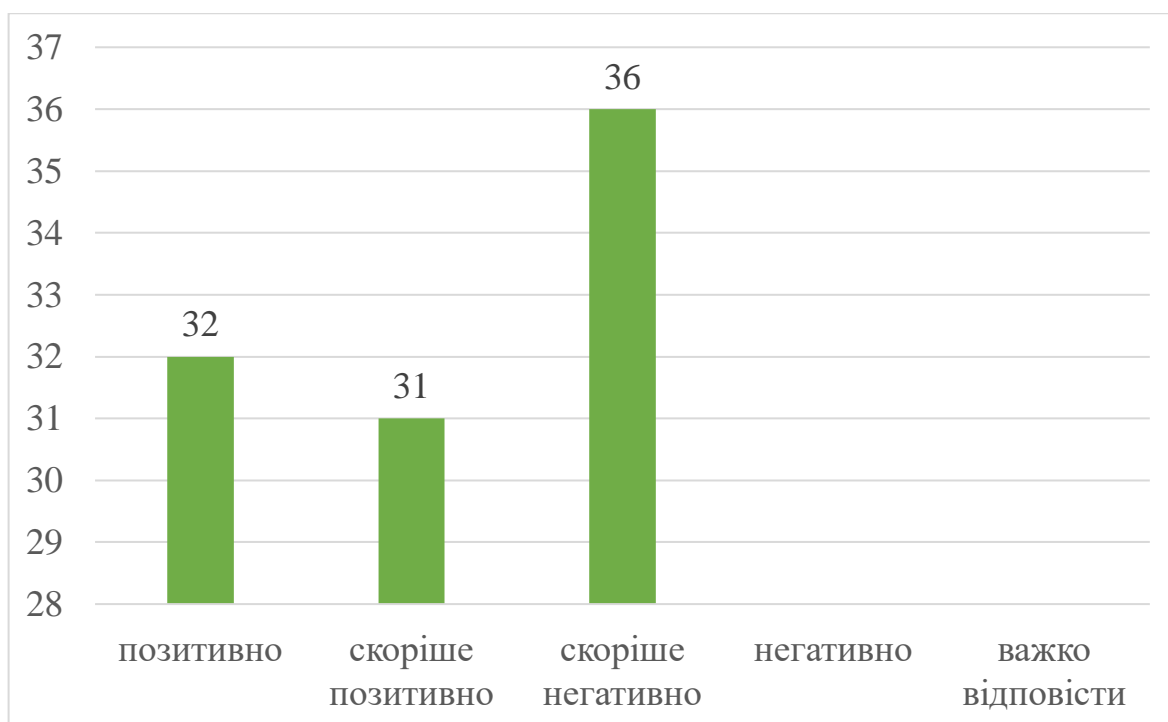

Рис. 7. Розподіл відповідей на запитання «Чи позначилися на організації та результатах Вашої роботи реформи в державному управлінні в сферах насінництва та охорони прав на сорти рослин (оптимізація системи центральних органів виконавчої влади)?»

Рис. 8. Розподіл відповідей на запитання «Який критерій результативності діяльності центральних органів виконавчої влади та її територіальних підрозділів, що здійснюють адміністративно-правове регулювання в сферах насінництва та охорони прав на сорти рослин Ви вважаєте найбільш значущим?»

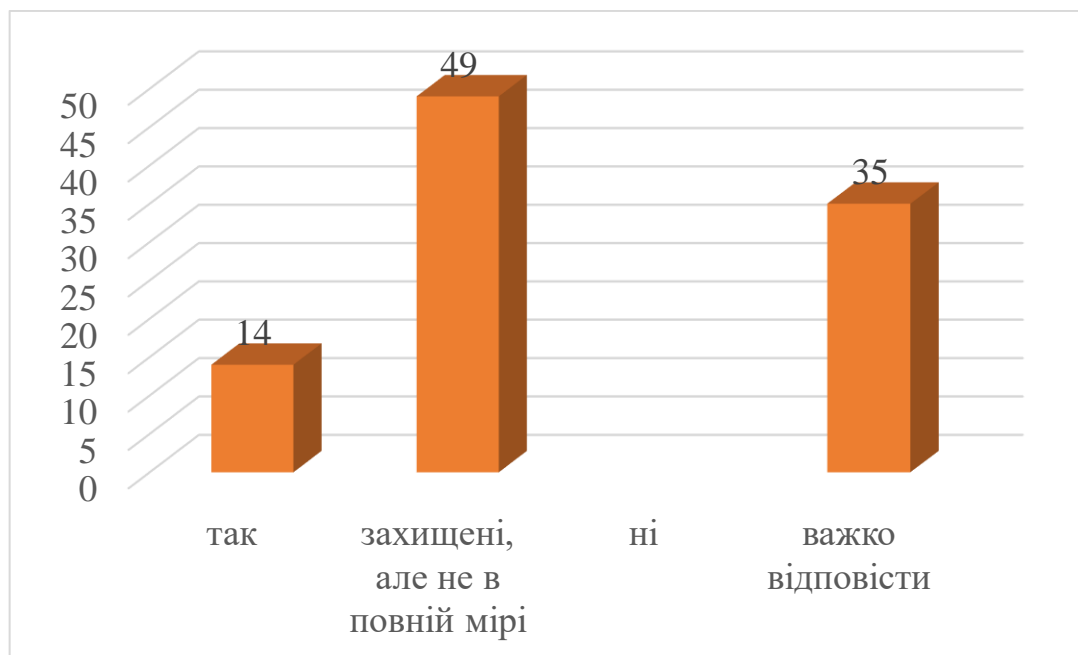

Рис. 9. Розподіл відповідей на запитання «Майнові права інтелектуальної власності на сорти рослин законодавчо захищені достатньо чи ні?»

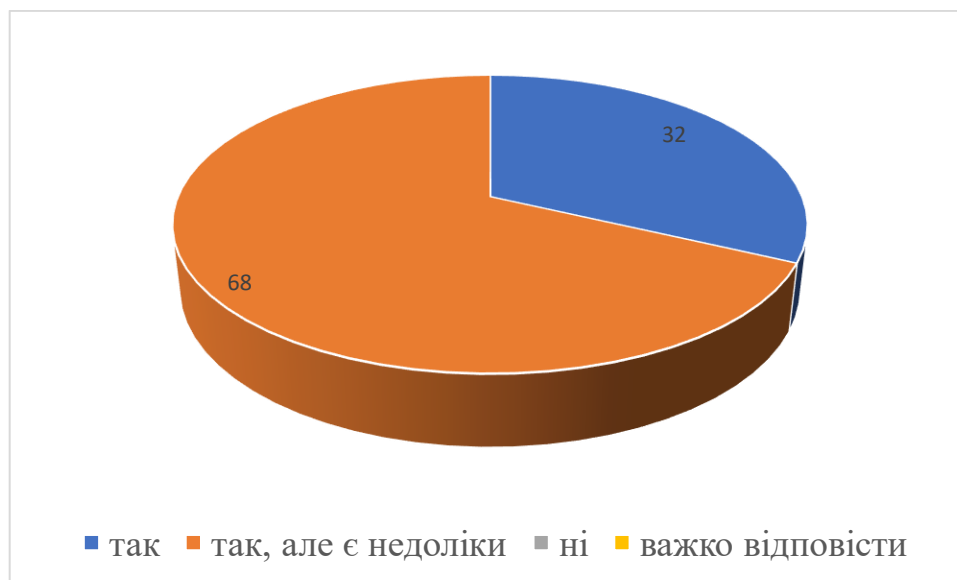

Рис. 10. Розподіл відповідей на запитання «Як Ви вважаєте, процедура видачі Сертифікатів на насіння (садивний матеріал) чітко визначена, вимоги обґрунтовані?»

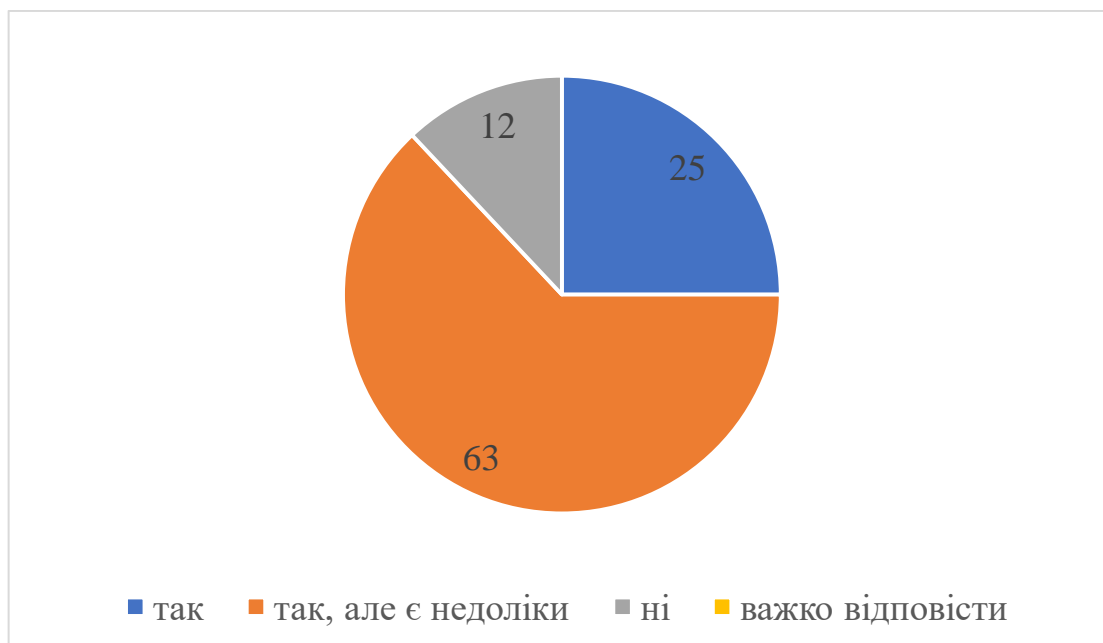

Рис. 11. Розподіл відповідей на запитання «Як Ви вважаєте, процедура видачі дозвільних документів в сфері карантину рослин чітко визначена, вимоги обґрунтовані?»

Рис. 12. Розподіл відповідей на запитання «При виборі організації, що надає послуги у сфері насінництва та розсадництва (видачі сертифікатів) Ви надаєте перевагу»

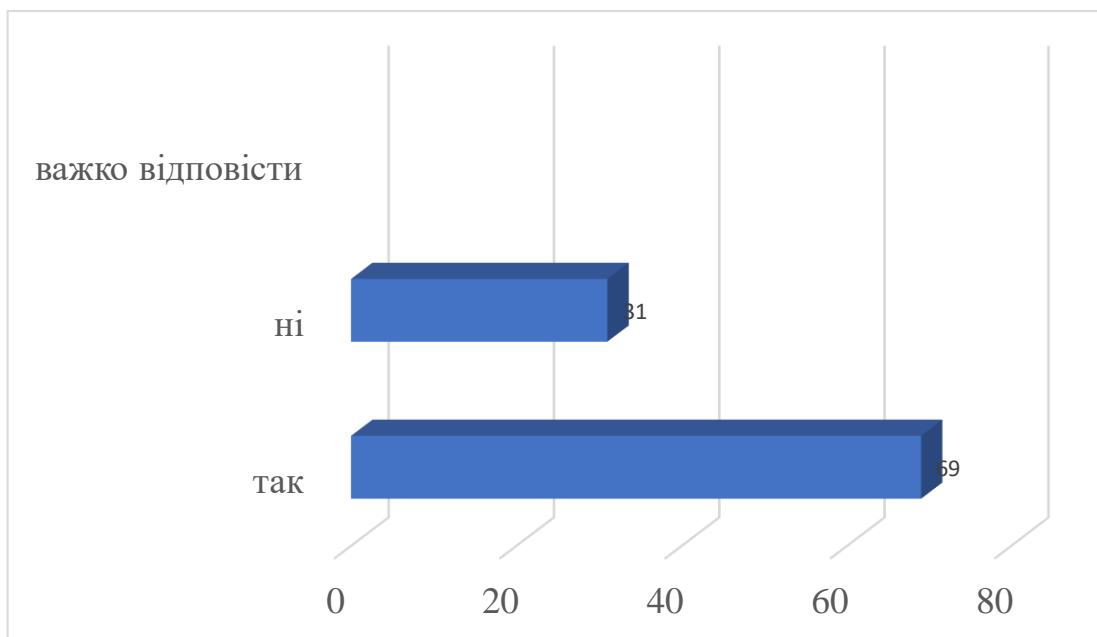

Рис. 13. Розподіл відповідей на запитання «Чи потрібно створення окремого центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного нагляду (контролю) у сфері насінництва та розсадництва»

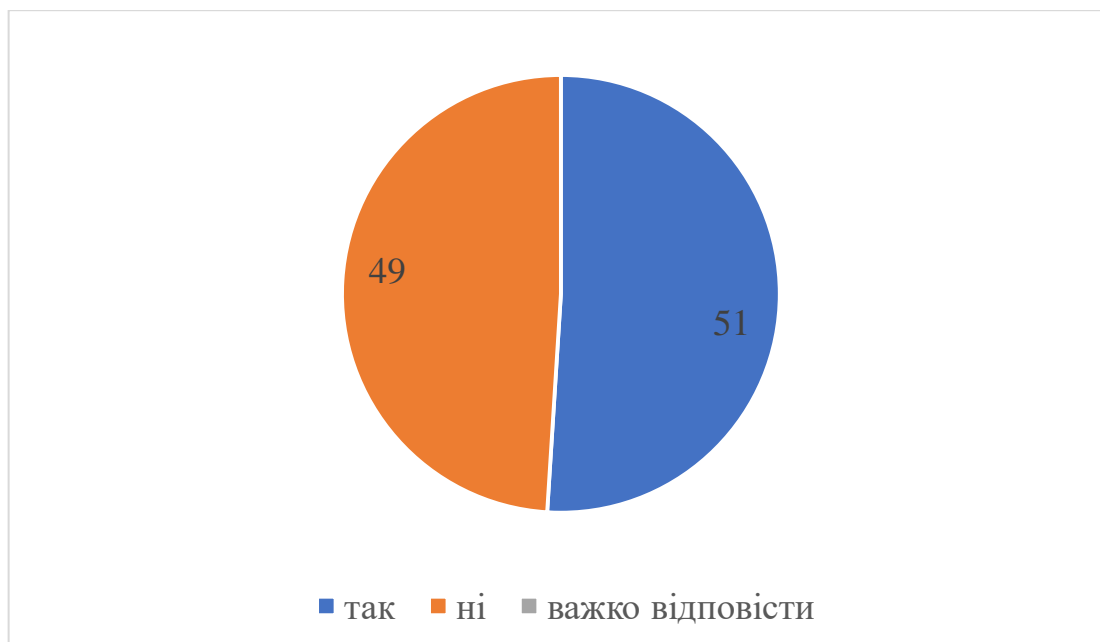

Рис. 14. Розподіл відповідей на запитання «Чи вважаєте Ви доцільним делегування частини повноважень у сфері охорони прав на сорти рослин від державних органів недержавним?»

Рис. 15. Розподіл відповідей на запитання «Чи потрібно посилити відповідальність за порушення у сферах насінництва, розсадництва, охорони прав на сорти рослин, поводження з ГМО?»

Рис. 16. Розподіл відповідей на запитання «Категорія суб'єктів, щодо яких необхідно посилити відповідальність?»

Рис. 17. Розподіл відповідей на запитання «Чи потрібна державна підтримка в сфері насінництва?»

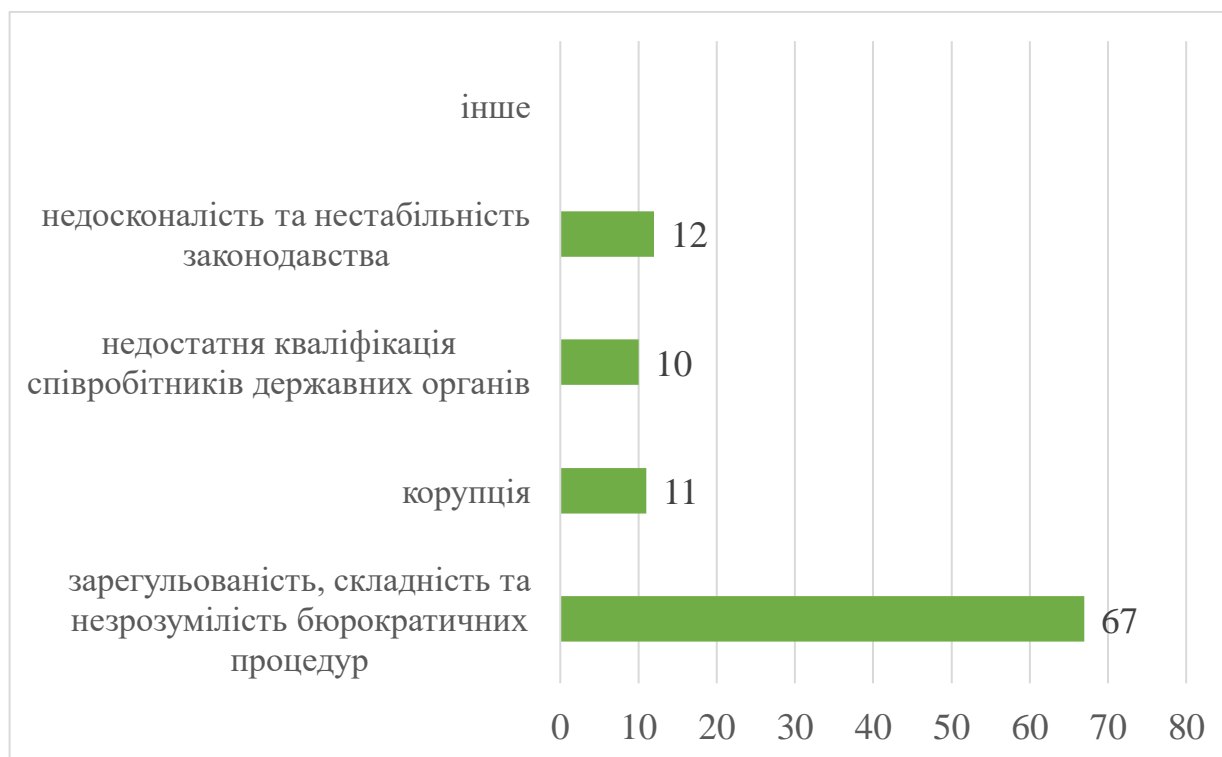

Рис. 18. Розподіл відповідей на запитання «Що на Вашу думку перешкоджає розвитку насінництва в адміністративній площині?»

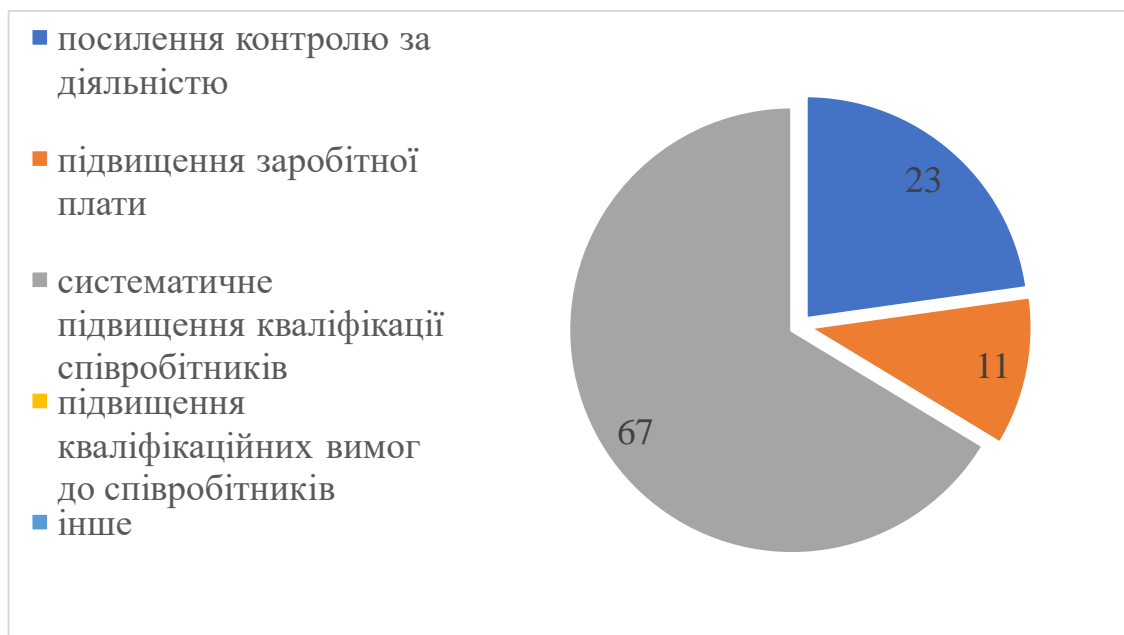

Рис. 19. Розподіл відповідей на запитання «Які заходи можуть підвищити ефективність роботи співробітників органів, що здійснюють адміністративно-правове регулювання в сферах насінництва та охорони прав на сорти рослин?»

Рис. 20. Розподіл відповідей на запитання «Які механізми вдосконалення діяльності органів, що здійснюють адміністративно-правове регулювання в сферах насінництва та охорони прав на сорти рослин?»

Додаток Д

Асоціація прихильників селекції сортів рослин в Україні
(асоціація компаній та приватних осіб, які досліджують, розробляють
та використовують нові сорти рослин в Україні)

МІСІЯ

Місія – добровільно підтримувати сектор селекції рослин в Україні з пропагандою його визнання та інвестуванням руху селекції рослин без зупинки на досягнутому.

ЦІННОСТІ*Прозорість*

Наша діяльність відкрита та простежувальна для правовласників сортів рослин та держави.

Сприятливість умов

Ми створюємо сприятливі умови, це не преференції та послаблення, це чіткі, зрозумілі та загальні правила діяльності.

Повага до свободи

Ми керуємось тим, що використання майнових прав – це обізнаний вибір кожного правовласника сорту рослин.

Довіра більшості (репрезентативність)

Для нас важлива підтримка та представництво всіх членів асоціації без поділу на корифеїв та новачків, на великі дослідницькі центри та малі селекційні компанії.

Неприбутковість

Інвестиції в інноваційне, конкурентоспроможне та стійке сільське господарство, а не збагачення організації.

Декларативність

Наші партнери проводять сплати зборів та роялті через систему повідомлень.

Визнання соціальної справедливості

Ми розвиваємо зв'язки та сільське господарство, яке має безперешкодний доступ до поліпшення рослин, цінує удосконалення сортового складу рослин та усвідомлено підтримує його.

Захист інтересів

Співпрацюючи з державними, громадськими органами, споживачами ми захищаємо інтереси дослідників інноваційних технологій сортів, постачальників високоякісної генетики, сільськогосподарських господарств (фермерів) та природного середовища.

Надійність

Наша команда професійна, забезпечує конфіденційність, діє у відповідності до українського законодавства та норм міжнародного сортоохоронного права.

Передбачуваність

Ми усвідомлюємо постійні зміни середовища, наявність очікувань у нових прогресивних сортах та адекватно направляємо фінансові ресурси на покриття витрат селекційного періоду.

ВІЗІЯ

Побудована та удосконалена мережа взаємозв'язків селекціонерів, виробників, споживачів насіння та садивного матеріалу відповідно до цінностей Асоціації прихильників селекції сортів рослин*. Ми асоціація, якій надають права збору роялті більшість правовласників сортів рослин завдяки визнанню, впливовому лобіюванню інтересів та формуванню сортового світогляду. Членами асоціації створена динамічна система високоякісних, інноваційних, ідентифікованих сортів, що сприяє стійкій інтенсифікації сільського господарства України, забезпечує продовольчу безпеку держави. Україна в десятці імпортерів насіння сортів рослин в світі за валовим та фінансовим показниками. України – селекційний світовий офіс (хаб) лідерів насінництва та розсадництва.

Шановні реалізатори насіння та садивного матеріалу!

Доводимо до Вашого відома, що згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2014 р. № 442 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» та в зв'язку з ліквідацією Держсільгоспінспекції України, функції і повноваження із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері насінництва та розсадництва, покладено на Державну службу з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспоживслужба України).

Згідно статті 15 Закону України «Про насіння та садивний матеріал» [45] насіння і садивний матеріал вводяться в обіг після їх сертифікації. Сертифікати на насіння або сертифікати на садивний матеріал можуть бути видані, якщо:

насіння та/або садивний матеріал належить до сорту, занесеного до Реєстру сортів рослин України;

насіння за сортовими або посівними якостями відповідає вимогам законодавства у сфері насінництва та розсадництва;

садивний матеріал за сортовими або товарними якостями відповідає вимогам законодавства у сфері насінництва та розсадництва.

Сертифікат на насіння або садивний матеріал видається після проведення сертифікації в органах з оцінки відповідності уповноважених центральним органом виконавчої влади на здійснення діяльності з оцінки відповідності у сфері насінництва та розсадництва.

Відповідно п. 28 «Порядку проведення сертифікації, видачі та скасування сертифікатів на насіння та/або садивний матеріал» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2017 року № 97, кожна партія насіння і садивного матеріалу для реалізації повинна супроводжуватися:

1) сертифікатами:

насіння — сертифікатами, що засвідчують його сортові якості, та сертифікатами, що засвідчують його посівні якості;

садивний матеріал — сертифікатами, що засвідчують його сортові якості, та сертифікатами, що засвідчують його товарні якості;

2) документами згідно з ДСТУ 4138-2002 “Насіння сільськогосподарських культур. Методи визначення якості”.

Згідно ДСТУ 4138-2002 до супровідних відносять ті господарські документи, які видає споживачеві виробник насіння (ДСТУ 2240):

- «Атестат на насіння» - на оригінальне (добазове*) та елітне - (базове*) насіння;

- «Свідоцтво на насіння» - на насіння репродукцій (сертифіковане*);

- «Свідоцтво на гібридне насіння» - на насіння першого покоління гібридів.

* згідно ЗУ ЗУ № 411-IV від 26.12.2004 “Про насіння та садивний матеріал”

Рекомендації реалізаторам насіння овочевих культур

Наявність інформації, яку повинен довести підприємець споживачу: По-перше, це дані щодо партії насіння, які вказуються шляхом нанесення на упаковку або етикетку, що наклеюють на упаковку або вкладають у середину прозорого пакету написом до плівки, стосовно:

назви країни-виробника насіння, а також фірми, підприємця, тощо;

назви і товарного знаку, юридичної адреси, де пакували насіння;

культури;

сорт, гібриду;

маси, г або кількості насінин в пакеті, шт.;

номеру насінневої партії;

року врожаю;

схожості;

документу на насіння (назва, №);

короткої інформації про культуру (сорт, гібрид, поради щодо вирощування).

На упаковці з протруєним насінням необхідно наносити напис «Протруєно», якщо насіння покрито оболонками, то на упаковці проставляється напис «інкрустоване», «дражоване», «гранульоване».

По-друге, відповідність кількості насіння, що заявлена на упаковці фактичній. При пакуванні насіння ДСТУ 6006:2008 затверджено максимально допустимі відхили маси у спожитковій тарі, наприклад, при номінальній масі 0,1-1,0 г – відхил – не більше 0,01 г, понад 1,0-5,0 г – 0,1 г. У разі фасування за кількістю насінин відхил не повинен перевищувати однієї насінини.

По-третє, партії насіння повинні супроводжуватися документами, які підтверджують гарантію якості насіння, та «Довідками про сортові і посівні якості насіння». Відсутність документу про сортові та посівні якості насіння – це сигнал про невизначеність насіння, можливу фальсифікацію та про відсутність гарантій того, що посівний матеріал відповідає заявленому сорту, й що саме з цього насіння можна отримати сортову овочеву рослину, гарний врожай. У документі вказується інформація щодо підтверджувального документу, строку чинності за результатами аналізів – 12 місяців, а упакованих у герметичну тару – 24 місяців, номер партії. Згідно з порядком проведення сертифікації номер партії українського виробництва, що призначені для реалізації складається з шести символів (UA-01-01-001/0001-00), з кодування можна отримати інформацію стосовно походження насіння, року виробництва. В той же час, при дотриманні вимог зберігання, транспортування виробник гарантує збереження якості насіння в строк в залежності від особливостей культури.

По всіх питаннях з реалізації насіння та садивного матеріалу, випадкам недоброякості, обігу контрафактної продукції можна звертатися до відділу контролю в сфері насінництва та розсадництва Управління фітосанітарної безпеки ГУ Держпродспоживслужби в Запорізькій області, тел. 228-00-62.

Лист-пропозиція Головного управління Держпродспоживслужби в Запорізькій області

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
З ПИТАНЬ БЕЗПЕЧНОСТІ ХАРЧОВИХ
ПРОДУКТІВ ТА ЗАХИСТУ СПОЖИВАЧІВ
Держпродспоживслужба

**ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ
ДЕРЖПРОДСПОЖИВСЛУЖБИ
В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ**

вул. Гоголя, 105 а, м. Запоріжжя, 69002,
тел. (061) 228-04-64, тел. (061) 228-04-62
E-mail: office@gudpss-zp.gov.ua,
сайт: www.gudpss-zp.gov.ua,
код згідно з ЄДРПОУ 40311343

STATE SERVICE OF UKRAINE
ON FOOD SAFETY
AND CONSUMERS PROTECTION
SSUFSCP

**MAIN ADMINISTRATION
OF SSUFSCP
IN ZAPORIZHZHYA REGION**

105 a, Gogolya str., Zaporizhzhya, 69002,
phone: (061) 228-04-64, phone: (061) 228-04-62
E-mail: office@gudpss-zp.gov.ua,
WEB: www.gudpss-zp.gov.ua,
код згідно з ЄДРПОУ 40311343

№ _____ від _____ 20 ____ р. на № _____ від _____ 20 ____ р.

Департамент фітосанітарної безпеки,
контролю в сфері насінництва та
розсадництва
Держпродспоживслужби

Про надання пропозицій

Головне управління Держпродспоживслужби в Запорізькій області надає пропозиції стосовно внесення змін до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо оптимізації функцій центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері санітарного законодавства» в частині запропонованих змін до Закону України «Про насіння і садивний матеріал».

Додаток: на 2 арк. в 1 прим.

Начальник Головного управління

Тимофій ВАГІС

228-00-62, Головка К.О.

UB
Головне управління Держпродспоживслужби в Запорізькій облас
№Вих-05-13-10/3194 від 27.05.2021
КЕП: Вагіс Т. В. 27.05.2021 16:19
58E2D9E7F900307B04000006ADD1F00690C9500

Додаток до листа Головного управління Держпродспоживслужби в Запорізькій області від 24.05 2021 № 057819/3194

Пропозиції стосовно внесення змін до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо оптимізації функцій центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері санітарного законодавства» в частині запропонованих змін Закону України «Про насіння і садивний матеріал».

Проект Закону України	Зміст проекту Закону України, запропонованих ГУ ДПСС в Запорізькій області	Обґрунтування
Закону України «Про насіння і садивний матеріал»		
Стаття 1. Визначення термінів		
відсутнє	<i>Введення в обіг насіння та садивного матеріалу – надання насіння та садивного матеріалу виробником або уповноваженим представником — імпортером вперше на ринок</i>	У законі відсутнє визначення, яке регулюється у ст.ст. 8, 12, 13, 21. Додання визначення дозволить уникнути неоднозначного тлумачення
Стаття 3. Суб'єкти насінництва та розсадництва		
Зміни не передбачені Стаття 3 ЗУ «Про насіння та садивний матеріал» Суб'єкти насінництва та розсадництва	Стаття 3 ЗУ «Про насіння та садивний матеріал» <i>Суб'єкти господарювання</i>	Визначення у відповідності до статті 55 глави 6 розділу 2 Господарського кодексу України В проекті вносяться зміни до статті 14, з заміною «Суб'єктів насінництва та розсадництва» на «суб'єктів господарювання», але не дається тлумачення

		цього терміну у сфері насінництва та розсадництва
<p>Стаття 3 ЗУ «Про насіння та садивний матеріал» без змін</p> <p>До суб'єктів насінництва та розсадництва належать фізичні особи - підприємці та юридичні особи, які здійснюють виробництво насіння та/або садивного матеріалу для його реалізації відповідно до цього Закону.</p>	<p>Стаття ст. 3 ЗУ «Про насіння та садивний матеріал»</p> <p><i>До суб'єктів господарювання в насінництві та розсадництві належать фізичні особи - підприємці та юридичні особи, які здійснюють виробництво, зберігання, введення в обіг, реалізацію, використання насіння та садивного матеріалу.</i></p>	<p>Право реалізації насіння підтверджується включенням до Реєстру суб'єктів насінництва та розсадництва, наявністю сертифікатів на насіння та садивний матеріал та додержанням майнових прав інтелектуальної власності на сорти рослин. Законом не передбачено заходів контролю виробництва насіння для власних потреб, спрямованих на виявлення реалізації насіння суб'єктами господарювання, які не включено до відповідного Реєстру, та на не допущення порушення майнових прав інтелектуальної власності на сорти рослин. Запропоновані зміни до законодавства сприяють ліквідації «чорного ринку» насіння, захисту прав споживачів та добросовісних виробників продукції шляхом зміни підходу до визначення «суб'єктів насінництва та розсадництва», застосуванню визначення, яке передбачено Господарським кодексом України</p>

Додаток 3

Анкета здобувача на право аудиту із сертифікації (агронома-інспектора)

1. Вами заплановано провести аудит 5 ділянок зернових культур, скільки часу ви заплануєте на ці процедури на протязі однієї доби?
- до 1 часу
 від 1 до 2 часів
 від 2 до 6 часів
 інше _____
2. Ви проводите обстеження 2 ділянок на визнання елітного посіву, 3 на визнання сертифікованого, чи відрізняються принципи обстеження?
- так
 ні
 інше _____
3. Перед вибором першої та послідуєчих ділянок як можна охарактеризувати вашу поведінку
- Ви заходите у поле з «закритими очима»
 Ви заходите у поле з «відкритими очима»
4. При виборі репрезентативної ділянки Ви починаєте обстеження з рослини, яка відрізняється за низкою ознак від характерних для обстежуваного сорту
- так
 ні
 інше _____
5. К Вам звернулися з заявкою щодо проведення обстеження в господарстві, в якому Ви працюєте головним агрономом, Вам відомо про порушення технології вирощування елітного посіву ячменю озимого, Ваші дії?
- проведете оцінку посіву з позитивною оцінкою
 проведете оцінку посіву з негативною оцінкою
 Ваш варіант _____
6. К Вам звернулися з заявкою щодо проведення обстеження в строк, коли сортові ознаки не виражені, Ваші дії?
- проведете оцінку посіву
 відмовлюсь від проведення оцінки
 Ваш варіант _____